

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΖ'

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, 1952

ΑΡ. 206

Π Ω Σ Μ Π Ο Ρ Ω ;

“Όταν τὰ μάτια μου εἶναι γιομάτα
ἀπὸ τὸ φῶς τὸ δικό σου,
ὅταν στίς φλέβες μου ὁ χυμὸς
ὀργώνει τὶς αἰσθήσεις,
γιατὶ τὸ θέλεις ἐσύ μονάχα,
καὶ τὸ τετράδιο τῆς ζωῆς μου
εἶναι γιομάτο
μὲ τὶς γραμμὲς πού χάραξες ἐσύ,
πῶς μπορῶ
νὰ ξεκόψω τὸν ἀγίνωτο θλαστὸ
τῆς ὑπαρξῆς μου
ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς ἀγάπης μας, πού φούντωσε
ριζωμένο
στὸν πορφυρὸ κάλυκα
τῆς ψυχῆς μας;

Καθὼς κοιτάξεις τὴ γκρίζα ἐσθῆτα τῆς ἐσπέρας,
ἄφισε τὴν ψυχὴ σου νὰ προσπεράσει
τὴν χρυσαφιά τῆς παρυφῆς,
καὶ στὴν ἀπεραντοσύνη τῶν ὀνείρων
θὰ βρεῖς τὰ θήματά μου, καθὼς πέρασα
γυρεύοντάς σε.

Στ' ἄδολο χαμόγελο τοῦ παιδιοῦ,
στὶς σταλαγματιὲς τῆς ἀτίθασης ἐλπίδας,
πού δροσίζει τὶς πυρωμένες νύχτες τῶν ἐτοιμοθανάτων,
θὰ βρεῖς τοὺς ἀνήσυχους παλμούς τῆς ἀνήσυχης καρδιάς,
πού ἀπεγνωσμένα σὲ προσμένει.

Στὸ παραλήρημα τοῦ ναυαγοῦ,
πού τὸ σφραγίζουν
οἱ γαλάζιες δίπλες τ' ὠκεανοῦ,
στὴν ἀσυγκράτητη, ἀδυσώπητη μανία τῆς εἰμαρμένης,
πού ξεδιπλώνει τὴν ἀτέλειωτη ἀλυσίδα τῶν ὤρων,
θὰ βρεῖς τὶς σκέψεις μου, πού ἀναζητοῦν,
ἀναζητοῦν τὴν εἰμαρμένη μου σὲ σένα.

Πῶς μπορῶ πιά νὰ ξεχωρίσω
τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο!
Πῶς μπορῶ
νὰ ξεκόψω τὸν ἀγίνωτο θλαστὸ
τῆς ὑπαρξῆς μου
ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς ἀγάπης μας, πού φούντωσε
ριζωμένο
στὸν πορφυρὸ κάλυκα
τῆς ψυχῆς μας ;

᾽Ω!, ἀγαπημένη,
 πῶς μπορῶ
 νὰ ξεγυμνώσω τὴν ψυχὴ μου
 τώρα, πού ψυχὴ μου πιά εἶσαι σὺ ;

Τ Ω, Α Γ Ν Ω Σ Τ Ω, Θ Ε Ω,

Εἴμασταν θέβαιοι πῶς θ' ἄλλαζε ἡ ζωὴ μας
 μὲ τὴν ἔλευσὴ σου,
 καὶ περιμέναμε ἀγναντεύοντας τοὺς δρόμους,
 ξευχήσαμε προσευχόμενοι,
 τ' ἀστέρια μελετήσαμε, σὲ παλιὰ βιβλία
 ζητούσαμε προμῆνυμα τῆς ἔλευσης σου.

Δὲν ξέραμε ἀπὸ τοῦ εἶτε πότε θὰ φαινόσουν,
 καὶ στὸν πυρετὸ μας
 τὰ θολωμένα μάτια σ' ἀναζητοῦσαν
 στὶς θόρειες θάλασσες, στὶς γραμμὲς τοῦ θόρειου σέλας,
 στὶς μεγαλοπολιτείες, στὰ ταπεινά χωριά,
 σὲ βουερὲς λεωφόρους, σὲ μονοπάτια ἐρημικά.

Τὶς φλογισμένες μέρες,
 πού διασασμένοι ἀναζητούσαμε μιὰ σταγόνα πράσινο,
 ξαπόσταζε ἡ ψυχὴ μας στὸ χαλὶ τῆς προσμονῆς
 καὶ τὴν νανούριζε ὁ φλοῖσθος τῶν ὀνείρων.
 Καὶ στὴν ἀτέρμονη ἐρημιὰ
 τῆς ἐγκατάλειψης καὶ τῆς ὀδύνης
 μᾶς παράστεκε τῆς ὀπτασίας σου ἡ σκιά.

Μὰ ἴσως δὲν εἶσαι παρὰ κρύσταλλο ἄυλο
 τῶν ὄραματισμῶν μας!
 Κι' ἐγκαταλειμμένοι
 στὸ συρφετὸ τῶν ἀνώνυμων στιγμῶν,
 πῶς τὸν σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου μας θὰ κρατήσουμε
 χωρὶς τὴν προσδοκία τοῦ ἐρχομοῦ σου ;
 Πῶς θ' ἀκλουθήσουμε
 τοὺς γερανοῦς,
 πού φορτωμένοι μὲ τὶς σκέψεις μας, πηγαίνουν
 ν' ἀνταμώσουνε τὸν ἥλιο ;

Z. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΞΕΡΕΙ...

᾽Οτι κι' ἂν πεῖς κι' ὅτι κι' ἂν κάνεις,
 εἶναι μονάχα ἀναλαμπὲς
 τοῦ λύχνου πού τὸ λάδι τοῦχει λείψει,
 —λαμπύρισμα τῶν ἀστεριῶν στὸ γλυκοχάραμα.
 Θέλουν κι' αὐτὰ νὰ κρατηθοῦνε στὴ ζωὴ
 λιγάκι ἀκόμη. —Ἔστω.—
 Σὰν κάποιος νὰ προσμένουμε
 π' ὄλο ἀργεὶ νὰ φτάσει.
 Τὸ πλοῖο τους φεύγει.
 Τὸ νοιώθουν, μὰ πασκίζουν
 νὰ τ' ἀργοπορήσουνε λιγάκι
 Μόνο πού δὲν φαίνεται
 ἐκεῖνος πού προσμένουν,
 κι' ἀγωνιοῦν πολὺ, τόσο πολὺ:
 —Θάρθει ἢ δὲ θάρθει ;

ΣΩΤΗΡΗΣ ΟΡΦΑΝΟΣ

ΛΗΘΕΙΣ

ΜΟΡΦΕΣ ΠΟΥ ΣΒΗΝΟΥΝ

Με τὸν οἰκοδομικὸν ὄργασμό, πού παρατηρεῖται τελευταία, κοντεύει νὰ ἐκλείψει — στὶς πόλεις τοῦλάχιστον — κάθε σημάδι τοῦ «παλιοῦ καλοῦ καιροῦ». Συμπαθητικὰ σπιτάκια μὲ σκαλιστὰ ὑπέρθυρα, αὐλόπορτες π' ἀνοίγουν κάτω ἀπὸ φουντωμένα γιασεμιά κι' αἰγιοκλήματα, ἑσωτερικὲς αὐλὲς μὲ ἀσπρισμένες καμάρες, ξύλινα περίτεχνα μπαλκόνια, κομπὰ κιόσκια, θρύσες μὲ σκαλιστὲς ἐπιγραφές, ὅ,τι ἀποτελοῦσε τὴ γοητεία τῆς παλιᾶς ἡμερῆς ἐποχῆς, γκρεμίζεται λίγο-λίγο καὶ δίνει τὴ θέση του στοῦ μετὸν ἀρμὲ καὶ τὰ τυπικὰ μεγαθήρια τοῦ σύγχρονου μηχανικοῦ κόσμου. Ἐκεῖ πού γελαστὰ καὶ ἥρεμα σπιτάκια ἀνοίγαν ἄλλοτε τὰ φωτισμένα παράθυρά τους σὲ πράσινοὺς κήπους, μυρισμένους μὲ βασιλικὸ καὶ μὲ λεβάντα, ὑψώνονται σήμερα προκλητικὲς πολυκατοικίες, θιαστικὲς κι' ἀνυπόμονες νὰ κατακτήσουνε τὸ χῶρο, καὶ νὰ στλωθοῦν ὅσο τὸ δυνατὸ πρὸ ψηλά. Ἀνάμεσά τους οἱ ἄνθρωποι περνοδιαβαίνουν σὰ μερμήγια. Γλυστρὸν-μέσα στὴ σκοτεινὴ σκιά τους ἐκμηδενίζονται κάτω ἀπὸ τὸν καταθλιπτικὸν ὄγκο τους· χάνονται μέσα στὴν ἀχρωμὴ τυπικὴν ὁμοιομορφία τους. Γιατί, δυστυχῶς συμβαίνει κι' αὐτό: Κάθε καινούργιο κτίριο εἶναι σχεδὸν καὶ μιὰ καινούργια ἐπανάληψη. Κι' ἂν ὑπάρχει ἀνάμεσά τους κανένα πού νὰ ξεχωρίζει, δὲν ἔχεις πιά τὴν ἀπαιτούμενη προοπτικὴ, οὔτε τοῦ τόπου οὔτε τοῦ χρόνου, γιὰ νὰ σταθῆς νὰ τὸ κοιτάξεις καὶ νὰ τὸ χαρεῖς. Ὅλες οἱ γωνιὲς πιαστηκαν, ὅλες οἱ μάντρες κτίστηκαν. Κι' ἐνῶ οἱ διαστάσεις γύρω ἐξακολουθοῦν, ὅπως πρῶτα, νὰναι μικρὲς—δρόμοι μικροί, πεζοδρόμια στενά, πλατεῖες ἀνύπαρκτες — ἐκεῖνα ξεφυτρώουνε τεράστια, ἐνάντια σὲ κάθε ἀ.α.λογία καὶ μέτρο. Κι' ὕστερα, πού καιρὸς πιά νὰ σταθῆς καὶ ν' ἀπλώσεις ρεμβαστικὰ γύρω τὸ βλέμμα σου. Θὰ σὲ παρασύρει ἡ τροχιά· θὰ σὲ παρασύρουν οἱ θιαστικοὶ κι' ἀνυπόμονοι. Ὁ δρόμος κι' ἡ πολιτεία —σοῦ λένε—δὲν εἶναι πιά γιὰ αἰσθητικὲς ἀξιολογήσεις καὶ σπουδές. Σήμερα, στὴν ἐποχὴ τῶν ἐιδικοτήτων, αὐτὰ μπορεῖς νὰ τ' ἀπολαύσεις σ' ἓνα μουσεῖο ἢ ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐκακοποίησαν ἀκόμη τὴ φύση: στὴν ὕπαιθρο. Ὁ δρόμος κι' ἡ πολιτεία πρέπει σήμερα νὰ ἐξυπηρετήσουν πρῶτα-πρῶτα τὶς οἰκονομικὲς ἀνάγκες τοῦ τόπου. Ὁ αἰῶνας μας εἶναι ὁ αἰῶνας τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸν ἐξυπηρετοῦν ὅλα, καὶ μέσα σ' ὅλα κι' ἡ πολιτεία μὲ τὰ σπῆτια της. Κι' ὅπως εἶναι ἐκεῖνος τυπικὸς κι' ἄμορφος, ἔτσι εἶναι τυπικὰ κι' ἄμορφη καὶ αὐτὰ. Κι' ὅπως λείπει ἀπ' ἐκεῖνον ἡ προσωπικότης καὶ τὸ χρῶμα, τὸ ἴδιο λείπει κι' ἀπ' αὐτὰ.

Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ νοσταλγήσεις τὰ «παλιὰ καλὰ χρόνια», ὅπου τὸ κάθε σπῆτι εἶχε τὴ ξέχωρη δικὴ του προσωπικότητα, ἢ κάθε γειτονιά εἶχε τὸ δικὸ της τοπικὸ χρῶμα, ἢ κάθε πολιτεία εἶχε τὸ χαρακτῆρα της. Ὅλα αὐτὰ περιφρονοῦνται σήμερα μὲ ἀσέβεια. Ὁ οἰκονομικὸς ἄνθρωπος πῆρε ἓνα σφογγάρι, καὶ μὲ τὴν ἴδια εὐκολία πού γράφει καὶ σθίνει τοὺς ἀριθμοὺς τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ὑπολογισμῶν, ἔσθισε τὴν ἱστορία τους, καὶ σταμάτησε μιὰ παράδοση αἰῶνων.

Μαζὶ μὲ κάθε σπῆτι πού γκρεμίζεται, γκρεμίζεται καὶ μιὰ μεγάλη ἢ μικρὴ ἱστορία. Ἐκεῖ, μέσα σ' αὐτὰ τὰ σπῆτια ἔζησαν ἡσυχὰ καὶ σεμνὰ οἱ πρόγονοι. Ἐκεῖ μέσα ναουρίστηκαν μὲ ὄνειρα κι' ἐλπίδες, κι' ἀνδρώθηκαν γενεὲς γενεῶν. Πάνω στοὺς τοίχους τους μένει ἀκόμη ἀποτυπωμένη ἢ γαλήνη τῆς ἀνάμνησός τους. Μιά γαλήνη θρησκευτικῆς ἐιςτένισης, ἔθνικης πίστεως, κοινωνικῆς προσδοκίας κι' ἀνάτασης ψυχικῆς. Μιά γαλήνη πού συμπλέκει τὰ σύνορα τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου, καὶ διεισδύει βουβὰ στὴ σφαῖρα τοῦ ἀδόλου λογισμοῦ.

Ὁ θόρυθος τῶν οἰκοδομικῶν μηχανῶν ἦρθε σήμερα νὰ διώξει αὐτὴ τὴ γαλήνη, νὰ σαρῶσει τὶς μορφές τοῦ θρύλου πού αἰωροῦνταν ἄφωνες, μὰ γεμάτες γλυκύτητα, ὡς προχθές, στὰ παλιὰ τζάκια καὶ τὰ παραγώνια, στὰ ψηλά δῆχώρα καὶ τὰ πλακόστρωτα λιακωτά. Κι' ἔνα καινούργιο οἰκοδόμημα, χωρὶς ἱστορία, χωρὶς ψυχὴ, βυθίζει τώρα τὰ θέμελά του μέσα στὸν τάφο ὅχι μονάχα μιᾶς παράδοσης ἀλλὰ καὶ μιᾶς ἐποχῆς.

Δὲν εἴμεθα ἀπ' ἐκείνους πού πιστεύουν πῶς πρέπει ν' ἀνακόψουμε τὸν

ρουν τῆς ἱστορίας. Ἡ ἐξέλιξη κι' ἡ μεταβολὴ εἶναι φυσικὸς νόμος, πάνω στὸν ὁποῖο στηρίζεται ἡ πρόοδος. Οἱ καινούργιες συνθήκες τῆς ἐποχῆς μας—οἰκονομικές, κοινωνικές—ἀπαιτοῦν καινούργια καλοῦπια καὶ καινούργιες μορφές. Παντοῦ. Κι' εἶναι ἀστείο πρᾶμα ν' ἀπαιτήσουμε ἀπὸ τὴ γενεά μας, πού ταξιδεύει μὲ ἀεροπλάνα καὶ ὑπερωκεάνεια, νὰ σεβάσῃ τὴ φόρμουλα τῆς ζωῆς πού καθιέρωσε ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα καὶ τὸ ἱστιοφόρο. Ὅμως θὰ μπορούσαμε ν' ἀπαιτήσουμε ἀπ' αὐτὴν κάτι ἄλλο: Ν' ἀπαιτήσουμε περισσότερο σεβασμὸ στὴ μορφή τῆς παράδοσης· περισσότερη ἀγάπη στὰ παλιὰ, σ' ὅλα ἐκεῖνα πού πέρασαν, ἀφοῦ πρῶτα δημιούργησαν ἐμᾶς, ἀφοῦ ἔχτισαν τὴ ζωὴ μας μὲ τὴ θαυματουργὴ λάσπη τῶν προγόνων, καὶ μᾶς προίκισαν μ' ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἰκανότητες πού φέρνουνε ἐξελικτικὰ τὴν πρόοδο καὶ προεκτείνουν τμηματικὰ τὸ πανάρχαιο οἰκοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐνας λαὸς πού περιφρονεῖ τὴν παράδοσή του, γιατί πιστεύει πὼς τὸ σημερινὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ του εἶναι πολὺ ψηλότερο ἀπὸ κείνο πού παράλαβε, δὲ διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ νεόπλοτο, πού κρατᾷ σὲ ἀπόσταση τὸν ἀγαθὸ πατέρα του, ἀπὰ φόβο μήπως, μὲ τὴ χωριάτικη περιβολὴ καὶ τοὺς ἀπλοῦς τρόπους του, τὸν ντροπιᾶσει στὰ μάτια τῶν νέων «εὐγενῶν» φίλων του! Ἄλλωστε, ἄς μὴ ξεχνοῦμε, πὼς ἂν εἶναι κάτι πού, τοὺς τελευταίους δεκτῶ αἰῶνες, διατήρησε ἐμᾶς τοὺς Κυπρίους ἠθικὰ καὶ ἔθνικα ἀλώβητους, αὐτὸ εἶναι ἡ π α ρ ἄ δ ο σ η. Καί, δυστυχῶς, οἱ συνθήκες σήμερα δὲν εἶναι καλῶτερες, ὥστε νὰ μπορούμε νὰ ἐγκαταλείψουμε τὴν παράδοση αὐτή, χωρὶς σοβαρὲς συνέπειες....

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Π Α Θ Ο Σ

Καὶ πὼς νὰ τὸ κατασιγάσω
τὸ πάθος τοῦτο πού με δέρνει
καὶ σὰν αἰχμάλωτη μὲ σέρνει
ἐκεῖ ὅπου δὲν μπορῶ νὰ φτάσω ;

Μοιάζω μὲ τὸ ναυαγισμένο
στὸν ἔρμο βράχο πού στενάζει
μέσ' ἀπ' τὰ δάκρυα σὰν κοιτάζει
νησάκι πολυαγαπημένο.

Καράβι μπρὸς μου δὲ διαβαίνει
ἀπ' τὸ χαμὸ νὰ με γλυτώσει,
κι' ὀλάνοιχτα πανιά ν' ἀπλώσει
πρὸς τὴ χαρὰ πού με προσμένει.

Τὸν κάθε στεναγμὸ μου ὁ ἀγέρας
σὲ τρικυμία τὸν ξεσηκώνει,
γύρω τὸ πέλαγο φουσκώνει,
γεμίζει σύγνεφα ὁ αἰθέρας.

Παιχνίδι ὁ πόνος μὲ χτυπάει
στ' ἀγριοφουρτουνιασμένο κύμα,
τῆς θλίψης πού ἴδιο μαῦρο μῆμα
στὴν ἄβυσσό του μὲ ρουφάει.

Καὶ παραδέρνει ὁ λογισμὸς μου
μέσ' στ' ἀξειδιάλυτο σκοτάδι
καμμιάς αὐγῆς τ' ἀπαλοχάιδι
δὲ νοιώθω ν' ἀνατέλλει ἐντὸς μου.

Κι' ἄχ! Πὼς θὰ τὸ κατασιγάσω
τὸ πάθος τοῦτο πού με δέρνει
καὶ σὰν αἰχμάλωτη μὲ σέρνει
πρὸς τὴ χαρὰ ὅπου δὲ θὰ φτάσω!

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ Ο ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΡΕΑ ΤΟΥ ΤΡΩΙΛΟΥ (1)

Α'. Πῶς ἀνακάλυψα τὸ μοναδικὸ ἀντίτυπο τοῦ ἔργου.

Χρόνια τώρα καταγίνουμαι μετὰ τὸ Κρητικὸ Θέατρο, ἀπὸ ἀφορμῆ τῆς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς σκηνῆς. Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ στιγμή νάραδειάσω τὴν κάθε λογῆς ἐπιστημονικὴ ἱκανοποίησι πού χάρηκα ἐμβαθύνοντας στὶς σχετικὰς μελέτας, ὄχι ἀνεκδοτικὰ καὶ δημοσιογραφικὰ, παρὰ λογοτεχνικὰ καὶ αἰσθητικὰ. Ἀφίνοντας τὰ διορθωτικὰ γιὰ τὴν ἀποκατάστασι ἢ βελτίωσι κειμένων, καθὼς καὶ τὶς χρονολογικὰς ἐρευνες γιὰ τὴ ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ, περιορίζομαι νὰ σημειώσω πῶς μιά ἀπὸ τὶς ἐξαιρετικώτερες λογοτεχνικὰς χαρὰς μου στάθηκε ἡ ἀνακάλυψι τοῦ μοναδικοῦ ἀντίτυπου τοῦ ΒΑΣΙΛΕΑ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ.

Ἄγνωσθι δὲν ἦταν ἡ τραγωδία, μὰ νομιζότανε χαμένη γιὰ πάντα (2), κλισημένη στὸν ἐκμηδενισμό, ὅπου χάθηκαν ἑκατοντάδες τραγωδιῶν, κωμωδιῶν καὶ σατυρικῶν δραμάτων τῶν—ἐχθὸς ἀπὸ τοὺς Αἰσχύλο, Σοφοκλή, Εὐριπίδῃ καὶ Ἀριστοφάνῃ—Ἀγάθωνα, Μενάνδρου, Φρόνιχου, Φιλήμονα, Νεόφρονα καὶ τῶων ἄλλων. Ὁ χαμὸς τοῦ Ροδολίνου ἦταν ἐκνευριστικὸς, ὄχι μονάχα γιὰτί, σχετικὰ μετὰ τοὺς ἀρχαίους εἶναι πρόσφατος (οὔτε κἂν τριῶν αἰῶνων) παρὰ ἐπειδὴ ἀκόμα τὰ μεσιανὰ χρόνια τοῦ περασμένου αἰῶνα ὁ γερμανὸς Κρίστιαν Ἄουγκουστ Μπράντις (3) μνημονεῖει τὸ ἔργο, τὴν ἐκδοσι καὶ τὸ συγγραφεῖ, κάνοντας ἕνα χοντρὸ λάθος μετὰ τὸ νὰ λέγη πῶς τὸ περιεχόμενον τοῦ εἶναι παρόμοιον μετὰ τὴν ΕΡΩΦΙΛΗ. (4)

Μὰ πρὶν ἀπὸ τὸ γερμανὸ ἑλληνοδίφῃ, ὁ Λέων Ἀλλάτιος, σύγχρονος τοῦ Τρώϊλου, σημειώνει τὸ ΡΟΔΟΛΙΝΟ στὸ 13' αἰῶνα. Κάμνει ὁμως σημαντικὰ λάθη. Ἴδου τὴ γράφει στὸ Poete Antichi(5):

«Pero tutta la poesia de Greci comunale odierna si riduce come si è detto a distichi, ancor che in quella lingua infin' ora non si veda composizione alcuna di considerazione, ma certe bagatelle come l'istoria d'Imperio, de Michele Voivoda, di Alessandro Magno, di Santo Nicola, di Demetrio re di Moscovia, questa scritta di Matteo archimandrita, di Apollonio Tiro, di Constantino Temeno Candiotto, delli luoghi santi Ierosolymitani, d'Antonio d'Arce Cipriotto, o alcune tragedie tra quali mi passarono per le mani EUBIENA di Teodoro Mondesse, RODOLINO di Gio. Andrea Froilo, EROFILA di Giorgio Cortatsi Candiotto».

Δηλαδή: «Κι' ὁμως ὅλη ἡ σημερινὴ δημοτικὴ ποίησι τῶν Γραικῶν, περιορίζεται, καθὼς εἰπῶθηκε, σὲ δίστιχα ὡς τὰ τώρα στὴ γλῶσσα τούτῃ δὲ συναντοῦμε κἀνένα ἀξιοπρόσεχτο ἔργο, παρὰ μόνο φιλοπράματα(6), σὰν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰμπερίου (7), τοῦ Βοεβόδα Μιχάλη, τοῦ Μεγαλέξαντρου, τοῦ Ἀη-Νικόλα, τοῦ Δημήτρη ρηγὸς τῆς Μοσκοβίας, τούτῃ γραμμένῃ ἀπὸ τὸν ἀρχιμαντρίτῃ Ματθαίου, τοῦ Ἀπολλώνιου Τύριου, τοῦ Κωνσταντίνου Τήμενου Κρητικοῦ, τῶν ἁγίων Ἱεροσολυμίτικων τόπων ἀπὸ τὸν Ἀντώνη Ντάρτσε. (;) Κυπριώτῃ καὶ κάτι τραγωδίαι πού μερικὰς τοὺς ἐτυχε νὰ φυλλομετρήσω, τὴν ΕΟΥΜΠΙΕΝΑ (;) τοῦ Θόδωρου Μοντέσσε (7α), τὸ ΡΟΔΟΛΙΝΟ τοῦ Γιάννη Ἀντρέα Φρώϊλου (Ἄντι Τρώϊλου), τὴν ΕΡΩΦΙΛΗ τοῦ Κρητικοῦ Γιῶργῃ Χορτάτσι.»

Οἱ παραπάνω γραμμὲς φτάνουν γιὰ νὰ καταδείξουν πῶς ὁ Ἀλλάτιος ἦταν... δημοσιογραφικὰ πληροφορημένος γιὰ τὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία τῆς ἐποχῆς του. Τὸ κείμενον του ὁμως ἔχει σημασίαν, γιὰτί κάνει μνεία καὶ τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ καὶ τῆς μυστηριώδικης ἀμετάγραφῆς στὰ ἑλληνικὰ ΕΟΥΜΠΙΕΝΑ τοῦ αἰνιγματώδη Μοντέσσε, πού ἴσως κι' αὐτὴ ξετρυπωθῆ μιά μέρα σὰν τὸ ΡΟΔΟΛΙΝΟ.

(1) Πρωτόκωνα σύντομα λόγῳ γιὰ τοῦτο τὸ ἔργο στὴν ACROPOLE (Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 1931) Le Théâtre Cretois au XVIIe siecle.

(2) Ἄλλο ἔργο θεωρούμενο χαμένο εἶναι ἡ κωμωδία γιὰ σάτυρα ΚΑΤΣΟΥΡΜΠΟΣ Σ πού ἀποδίδεται στὸ Χορτάτσι, τὸ συγγραφεῖ τῆς ΕΡΩΦΙΛΗΣ. Μὰ ἐρέθηκε τελευταία.

(3) Mittheilungen über Griechenland. Τόμος Γ', σελ. 84, Λειψία 1842.

(4) Von ähnlichen Gehalt ist Basileus ὁ Ρωδολίνος τραγωδία συνθεθεμένη παρὰ Ἰωάννου Ἀνδρέα τοῦ Τρώϊλου. Ἐντερίσιον 1647».

(5) Νεάπολι 1661, σελ. 29-30 τοῦ πρόλογου.

(6) Ὁ Ἀλλάτιος εἶπε ἀγνοῦσε, εἶτε δὲν καταλάβαινε, σὰν πολλοὺς σημερινούς, τὴν ἀριστουργηματικὴν Ἔουσια τοῦ Ἀβραάμ.

(7) Καὶ τῆς Μαργαρίτας.

(7α) Τόνομα δὲ φαίνεται ἑλληνικόν.

Είκοσι χρόνια μετά τὸν Ἀλλάτιο, ὁ ρευμινιώτης Μπουνιαλῆς, στὴ ΦΙΛΟΝΕΙΚΙΑ ΤΟΥ ΧΑΝΔΑΚΟΣ καὶ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ⁽⁸⁾ παρουσιάζει τὴν πατρίδα του νὰ μιλά στὴ μάνα Κρήτη. Ἀπαριθμῶντας τοὺς διάσημους ἄντρες ποὺ τῆς πρόσφερε, στὸν κατάλογο ὅπου χαιρετίζουμε καὶ τὸ Χορτάτσι, ὁ Τρώϊλος ἀναφέρεται στὸ ἀκόλουθο κολακευτικὸ δίστιχο:

Ἰωάννην Ἀνδρέα Τρώϊλον μὲ χάριαις θεὸ νὰ πλύνω,
γιατὶ εὗγασε κ' ἐτύπωσε τὸν Ρῆγα Ρωδολίνο.⁽⁹⁾

Ὁ Ἀλλάτιος ἐπιπόλαια καὶ ὁ Μπουνιαλῆς ἔμμετρα δὲ μᾶς δίνουν τὸ σωστὸ τίτλο καθὼς ὁ Μπράντις. Κατόπι του ὁ Ρούντολφ Νικολάϊ⁽¹⁰⁾ δίχως νὰ πολυεξηγηθῆ, ἀσφαλῶς γελασμένος ἀπὸ τὸ χωρίο τοῦ Μπράντις, ὅπου ὁ Ροδολίνος παραβάλλεται μὲ τὴν ἰταλομίμητη Ἐρωφίλη, ὑποθέτει πῶς καὶ τούτος εἶναι μίμηση ἰταλικοῦ πρότυπου.

Ξέχωρα λοιπὸν ἀπὸ τὴ βιβλιογραφικὴ καὶ χρονολογημένη μνεία τοῦ Μπράντις, δὲν ξέχουμε τίποτε θετικώτερο. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ βροῦμε κανένα χειρόγραφο τῆς τραγωδίας, εἴτε καμμιά ἄλλη τῆς ἐκδοσῆ ἀπὸ τοῦ 1647. Ὡς τὰ 1924 τὸ ἔργο θεωροῦταν χαμένο, γιατί κανένας δὲ γνώριζε τί ἀπόγινε τὸ κείμενο τοῦ Μπράντις.⁽¹¹⁾ Βάλλθηκα τότες ἐπίμονα νὰ ψάξω καὶ νὰ ξετρυπώσω τὸ Ροδολίνο. Μοῦ φαινόταν πολὺ παράξενο, ἀπίστευτο, ἕνα θεατρικὸ ἔργο, ἀναφερόμενο ἀπὸ δυὸ σύγχρονους τοῦ συγγραφέα, ὄχι χειρόγραφο, μὰ ΤΥΠΩΜΕΝΟ, φυσικὰ σὲ ἀρκετὰ ἀντίτυπα, ὅσο περιωρισμένη κι' ἂν ὑποτεθῆ ἡ ἐκδοσῆ, διαβασμένο στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα ἀπὸ τὸν Μπράντις, ἐξατμίστηκε ξαφνικὰ καὶ κατάντησε ἄβρετο ὀλότελα. Τὸ ἀντίτυπο τοῦ Μπράντις τί εἶχε ἀπογίνει; Γιὰ μιὰ στιγμή, ὁ μακαρίτης Ξανθουδίδης μοῦ ἔγραφε⁽¹²⁾ ποὺ θαρροῦσε πῶς τὸ χαμένο ἀντίτυπο εἶχε ἀγοραστῆ σὲ καμμιά διβλιεδημοπρασίᾳ ἀπὸ τὸν Ἰαγαθάγγελο Ξηρουχάκη⁽¹³⁾, μὰ πρόκειταν γιὰ κάποιο ἄλλο πόνημα, τὴν ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΜΑΛΤΑΣ τοῦ Ἀντόνιου Ἀχέλη⁽¹⁴⁾.

Βαριετισμένοι καὶ ἀπελπισμένοι, δὲν εἶχα παρὰ μιὰ ὕστατη ψευτοεπίδα: νὰ ρωτήξω τὸ μακαρίτη Γεννάδιο, πρέσβυ τῆς Ἑλλάδας στὴ Λόντρα. Τὸν ἤξερα τρανὸ διβλιόφιλο: γνῶρίζα πῶς ὀργάνωσε σπουδαία διβλιοθήκη καὶ πῶς μὲ τὴν ἐρευνητικότητά του τὴν ἀκάματη βρῆκε καὶ ἀγόρασε τὸ μοναδικὸ ἀντίτυπο τῆς πρώτης, θεωρούμενης χαμένης, ἐκδοσῆς τοῦ ΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ.....(καὶ ὄχι Ἐρωτόκριτο, κατὰ τὴν καθιερωμένη καθαρευουσιάνικη στραβωμάρα).

Δὲν κακολογάριασα γράφοντάς του τὴν πρωτομαγιά τοῦ 1924: ἀνοιξιᾶτικο μπουκέτο μοῦρθε ἡ ἀκόλουθη χειρόγραφη ἀπάντησῆ:

Telephone
448 Molesey
Station Hamptons Court

Whitegate
East Molesey
Sarrey.

Τῆ 4ῃ Μαΐου 1924

Φίλε Κύριε,

Ἡ ἀπὸ τῆς 1ης τούτου ὑμετέρα ἐπιστολὴ μόλις χθὲς ἐκομίσθη ἐνταῦθα, σπεύδω δὲ νὰ παράσχω ὑμῖν τὰς αἰτηθείσας εἰδήσεις διὰ τοῦ ὑμετέρου συγγράμματος⁽¹⁵⁾ ἀντιγράφων ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν σπανίων νεοελληνικῶν βιβλίων τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ μου, ὧν κατάλογον συνέταξα ἐπίσω.

Βλέπετε ὅτι ἔγω τῶν ὄντων τὸ μόνον γνωστὸν ἀντίτυπον τοῦ Ροδολίνου, ἀλλὰ ἤδη καὶ τὰ ἄλλα τῆς βιβλιοθήκης μου ἐστάλησαν ἤδη εἰς Ἀθήνας ὅπου θὰ γίνωσι ὁρατὰ καὶ προσιτὰ μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ «Γενναδείου», τὸ ὅποιον νῦν οἰ-

(8) Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ γενομένου (Φιλονεικία κτλ.) Βενετία, 1681.—Κύττα Legrand, Bibliographie Hellénique du XVIIIe siècle. Τόμος Β', σελ. 391.

(9) Εὐτυχῶς βρῆκαμε τὸ ἔργο, ἀλλοιῶς θὰ ὑποφιαζόμεσταν πῶς πρόκειται γιὰ ἐκδότῃ καὶ ὄχι γιὰ συγγραφέα.

(10) Geschichte der Neugriechischen Literatur, σελ. 90, Λειψία, 1876.

(11) Ὁ Legrand (Bibliographie Hellénique σελ. 348) γνῶριζε τὴν ὑπαρξῆ τοῦ ἔργου κι' ἔγραφε: «Πᾶσ' ὅλες μου τίς ἔφρευες σὲ πολλὰς βιβλιοθήκας, στάθηκε ἀδύνατο νὰ εἰρᾶν ἀντίτυπο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ» καὶ τὸ σημείωσε στὰ desiderata του (σελ. X καὶ συν. τοῦ προλόγου τῆς Bibl. Hell. du XVIIIe siècle).

(12) Ἐπιστολὴ τοῦ τῆς 18-Β'-1921.

(13) Τὸν ἐκδότῃ τοῦ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ τοῦ Μπουνιαλῆ.

(14) Γράμμα τοῦ Ξανθουδίδη σὲ μένα τῆς 12-Γ'-1922.—Κύττα «Κρητικὸ Ἀστέρα» Χανίων 5-Η'-1909.

(15) Τῆς ἱστορίας μου, στὰ γαλλικά, τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου ἀπ' ὅπου δημοσίεψα, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀποσπάσματα γιὰ τὸ Βυζαντινὸ καὶ Ἰόνιο θέατρο στὴν «Ἰόνια Ἀνθολογία» καὶ στὴν ACROPOLE γιὰ τὸ Κρητικὸ.

κοδομείται — ἴσως μετὰ ἐν ἔτος. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ὅμως αἱ ἔγκλειστοὶ εἰδήσεις θὰ σὰς χρησιμεύσωσιν. Ἐλπίζω δὲ νὰ ἴδω συντελούμενον τὸ ὑμέτερον ἔργον.

Δέξασθε παρακαλῶ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἀρίστης μου ὑπολήψεως.

I. Γεννάδιος.

Σωστὸς ἀρχοντάνθρωπος τῶν γραμμάτων!... Ὅριστε καὶ τὸ ἐσώκλειστο χαρτί τοῦ ἀναφέρει τὸ γράμμα του :

ΒΑΣΙΛΕΥΣ Ο

ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΣΥΝΔΕΜΝΗ

ΠΑΡΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΤΟΥ ΤΡΩΪΛΟΥ

Con licencia de' superiori e privilegio

(Ἔπεται ξυλογραφία εἰκονίζουσα γυναῖκα ἰσταμένην πρὸ πτώματος ἀνδρὸς καὶ κύπτουσαν ἐπὶ ξίφους οὗ ἡ αἰχμὴ ἐγγίζει τὴν καρδίαν τῆς) (16).

Ἐνετίησιν παρ' Ἰωάννη Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ, ἀχμζ' (1647). Μικρὸν 8ον (17) ἐκ 16 μὴ ἠριθμημένων φύλλων (συμπεριλαμβανομένου τοῦ τίτλου) μεθ' ἃ ἄρχεται ἡ σελίδωσις ἀπὸ ἀρ. 33 ἕως 136. Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ὄψεως τοῦ 2ου φύλλου:

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΜ-

ΠΡΟΤΑΤΟΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΑ-

ΝΕΣΤΑΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ. ΚΥΡΙΟΝ

ΘΩΜΑ ΤΟΝ ΦΛΑΓΓΗΝΗΝ

ΤΟΝ ΕΞΟΧΩΤΑΤΟΝ ΚΑΙ ΕΥΓΕ-

νέστατον ρήτορα, καὶ τοῦ ἡμετέρου γένους

δόξαν, τιμὴ καὶ ἑπαιτός

Ἰωάννης Ἀνδρέας ὁ Τρώϊλος (18)

(Ἡ ἔμμετρος αὕτη προσφώνησις (19) ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων τοῦ 2ου καὶ 3ου φύλλου. Ἐπὶ δὲ τῆς ἔμπροσθεν τοῦ 4ου:

ΤΟΙΣ ΑΡΕΤΟ-

ΣΤΟΛΙΣΜΕΝΟΙΣ ΑΝΑ-

ΓΝΩΣΤΑΙΣ (18)

(ἔμμετρος (19). Ἐπὶ δὲ τῆς ἔμπροσθεν τοῦ 5ου)

Τοῦ Σοφωτάτου καὶ Λογιωτάτου Διδασκάλου Κυρίου

ἐν ἱερεῦσι Νικολάου τοῦ Φιορέντζα

πρὸς τὸν συντεθέντα (18)

(δύο ἐπιγράμματα: τὸ μὲν (19) ἐκ στίχων 6, τὸ δὲ (19) ἐκ 16. Καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθεν ὄψεως)

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΟΠΟΥ ΜΓ-

λοῦσιν εἰς τὴν τραγωδίαν (18)

(Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν τοῦ 6ου)

ΠΡΟΛΟΓΙΖΕΙ ΤΟ

ΜΕΛΛΟΥΜΕΝΟ (18)

(13 στροφαὶ ἐξ 8 στίχων ἐκάστη (19). Ἡ ὀπισθεν ὄψις τοῦ 8ου φύλλου λευκὴ. Ἐπὶ δὲ τῆς ἔμπροσθεν τοῦ 9ου)

Πράξις πρώτη

(Ἐπὶ τῆς ὀπισθεν τοῦ τελευταίου φύλλου. — ἐν τέλει—)

Τῆς τραγωδίας τέλος καὶ τῷ Θεῷ Δόξα.

Ὁ Legrand (Bibliogr. Hellénique Ἄρ. 388) παραθέτων συντόμως τὸν τίτλον ἐπιλέγει: "Malgré toutes les recherches que nous avons faites dans un grand nombre

(16) Τυπογραφικὸ κόσμημα ποῦ δὲ φαίνεται νὰ σχετίζεται μὲ καμμίαν σκηνὴν τῆς τραγωδίας.

(17) 14,80X20 ἑκατοστόμετρα κατὰ τῆς πληροφορίας τοῦ κ. Ἀργη Κόρακα.

(18) Αὕτη τῆ διάταξις σὲ γραμμὰς μὲ κεφαλαῖα καὶ μικρὰ στοιχεῖα τὴν ὀφείλω στὸν Ξανθοῦδιον, ποῦ ἀργότερα ὁ Γεννάδιος τοῦ εἶχε στείλῃ ἀντίγραφο στὴ γραφομηχανὴ τῶν πρώτων σελίδων τοῦ ἔργου.

(19) Δημοσιεύεται παρακάτω.

de bibliothèques il nous a été impossible de découvrir un exemplaire de ce livre". Είχε δὲ τὸν βραχὴ τίτλον ἐξ ὧσων ἀναφέρει ὁ Brandis. Φρονῶ ὅτι τὸ ἐμὸν ἀντίτυπον ἄριστον, ἄμεμπτον καὶ τὸ μόνον γνωστὸν ὑπάρχον (20) εἶναι τὸ τοῦ Brandis, διότι ἠγόρασα αὐτὸ παρὰ τοῦ ἐν Φραγκόφρτη βιβλιοπώλου L. BAER (κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1910) ὅστις εἶχεν ἀποκτήσῃ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Brandis.

I. Γ.

Β'. Πρόσθετες πληροφορίες τοῦ Στέφανου Ξανθουδίδου καὶ τοῦ λογοτέχνη κ. Ἄργη Κόρακα.

Ἐπιπρόσθετες πληροφορίες καθὼς καὶ ἀσκετοὺς στίχους ἀπὸ τὸ κείμενον χρωστώ στὸ Στέφανο Ξανθουδίδου καὶ στὸν κ. Ἄργη Κόρακα. Ὁ τελευταῖος, σὲ γράμμα τοῦ τῆς 10 Β' 1928, ἐχτός ἀπὸ βιβλιογραφικὰς πληροφορίες σὰν τοῦ Γεννάδιου, μοῦ ἔδωκε τὶς διαστάσεις τοῦ βιβλίου. Ἀπὸ τὸν ἴδιον μαθαίνω πῶς ἀπὸ τυπογραφικὴ τέχνη εἶναι «πολὺ ὠραῖο» (γράμμα τοῦ τῆς 24 Ζ' 1930) ἂν καὶ δυσκολοδιάβαστο γιὰ ἕναν ποῦ δὲν εἶναι συνειθισμένος στὰ τυπογραφικὰ καλλιγραφήματα τῆς ἐποχῆς. Ὁ κ. Ἄργης Κόρακας εἶχε τὴν καλωσύνη, κατὰ παράκλησίν μου, νὰ ἐξετάσῃ τὸ μοναδικὸ ἀντίτυπον ποῦ καταστάλαξε στὴν Γεννάδειο Βιβλιοθήκην ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν.

Σχετικὰ μὲ τὴ δυσκολία τῆς ἀνάγνωσης, δὲν παραξενευτήκα καθόλου. Ἐξῆρα ἀπὸ κοσμητικὰ στοιχεῖα, πότε μαζὶ ἐνωμένα, πότε συμμαζεμένα —κάτι σὰν τὸ καλλιγραφικὸ «Θούλοθ» τῆς ἀράπικης γραφῆς— δὲν πρέπει κανένας νὰ λησμονήσῃ πῶς σχεδὸν ὅλα τὰ κρητικὰ τυπωμένα κείμενα τῆς ἐποχῆς μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτήρες εἶναι μεταγραφῆ ἀπὸ χειρόγραφα μὲ λατινικὰ στοιχεῖα προφερόμενα καθὼς τὰ ἰταλικά. Ἔσφρα, γιὰ παράδειγμα, ἡ λέξις *figlia* στὸ χειρόγραφο, μὲ τὸ *gl* προφερόμενον σὰν ἰωτατισμένο Λάμδα(21) κατὰ τὰ ἰταλικά, μεταγράφεται, στραβά, *φυγλιὰ* καὶ πρόκειται ἀπλοῦστατα γιὰ φιλιὰ, ὄχι γιὰ ΚΟΡΗ. Διαβάξῃ κανεὶς τυπωμένον *ρίΚτει*, ἀπὶ *ρίΧτει*, γιὰτὶ ὁ ἦχος μας Χ στὰ ἰταλικά δὲ βρίσκεται καὶ τὸν ἀντικαθιστᾷ ὁ πλησιέστερος κάππα. Κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου ἔχει ἀπάνω κάτω 28 στίχους. Ὅλοι οἱ στίχοι συμποσώνονται σὲ 3128, δηλαδή, περίπου, τὸ διπλὸ μίας ἀρχαίας τραγῳδίας.

Ὁ Ξανθουδίδης(22) εἶχε τὴν ἀμετρη καλωσύνη νὰ μοῦ διαβιβάσῃ ὅλο τὸ κείμενον ἀπὸ τὸν πρόλογο ὡς τὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης πράξης. Ὁ Γεννάδιος τοῦ τῶχε χτυπήσει στὴ γραφομηχανὴ καὶ τοῦ τῶστειλε. Ὁ σοφὸς ἀσχαιολόγος στάθηκε ἀπογοητευμένος. «Ἐἶχε τὴν εὐγένειαν ὁ σεβ. φίλος κ. Γεννάδιος νὰ μοῦ ἀποστείλῃ δακτυλογραφημένα τὴν ἀφιέρωσιν, τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Φιορέντζα, τὰ πρόσωπα, τὸν πρόλογον τοῦ Μελούμενου. Νὰ σὰς πῶ τὴν ἀλήθειαν εὐρέθην πρό μιάς ἀπογοητεύσεως. Τόσα πολλὰ εἶναι τὰ λάθη καὶ αἱ στρεβλώσεις, ὥστε κατανὰ νὰ μὴν καταλαμβάνῃ κανεὶς εἰς πολλὰ σημεῖα. Τί νὰ ὑποθέσω; Εἶναι τὰ λάθη αὐτὰ τῆς ἐνετικῆς ἐκδόσεως ἢ εἶναι τοῦ ἀντιγραφῆος δακτυλογράφου;»(23). Μπορεῖ νὰ ὑποβῆσῃ κανεὶς πῶς πιθανὸν νὰ εἶναι καὶ λάθη τοῦ τυπογράφου, ποῦ στοιχειοθετοῦσε ἀπὸ χειρόγραφα μὲ λατινικὰ στοιχεῖα, χρησιμοποιώντας τὴν ἀπειρία τῶν πολύπλοκων ἑλληνικῶν συμπλεγμένων χαρακτήρων καὶ συντομογραφῶν τῆς ἐποχῆς. Μόνον μιά φωτογραφία θὰ ἔλυνε αὐτὴ τὴν ἀπορία καὶ θὰ ὑποβοηθοῦσε στὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου μὲ ὅλες τὶς ἀπαιτούμενες ἐγγυήσεις.

Τέτοια φωτογραφία στάθηκε ἀδύνατον νὰ παρῆ. Ὁ κ. Ἄργης Κόρακας ἔφαγε τὰ σίδηρα τοῦ κάκου. Πάντα τοῦ παρουσίαζαν ἐμπόδια. Ἡ ἀντιγραφὴ δὲ φτάνει τὰ σφάλματα παραδοκοῦν ἀναπόφευκτα. Ἔπειτα καὶ ἡ φωτογραφία πρέπει νὰ παρῆ ἀπὸ κάποιον εἰδικὸν γιὰ τέτοιες λεπτοδουλεῖες. Πάντως, μόνον μετὰ τὴν ἱκανοποιητικὴ ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου θὰ εἶναι κανεὶς σὲ θέση νὰποφανθῆ βάσιμα γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀξίαν τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ. Ἄς περιοριστοῦμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ ἐντύπωσίν μας, γιὰ τὴν ὥρα, εἶναι πῶς πρόκειται μάλλον γιὰ ἕνα φιλολογικὸ μνημεῖο τῆς ἐποχῆς, πολυτιμότερον ἀπὸ πολλὰς ἀπάψεις, παρὰ γιὰ ἕνα δραματικὸν ἀριστοῦργημα.

(20) Ὑπογραμμίζω ἐγώ.

(21) Πρὸβλ. καὶ τὸ σπανιόλιον II: *lover, liano* κτλ.

(22) Ἐγὼ τὸν εἶχα καταστήσῃ ἐνήμερον τῆς ἀνακάλυψής μου τοῦ ἀντίτυπου ποῦ ζητοῦσε νὰ ῥῆ κ' ἐκεῖνος.

(23) Γράμμα τοῦ σὲ μένα τῆς 24-Z'-1926.

Μη μπορώντας νά κάνουμε ἀλλοίως, ἄς ἀρκεστοῦμε νά ἐξετάσουμε τὰ σχετικά (πού μπορούμε νά θεωρήσουμε ἀνέκδοτα) κείμενα τῶν ἀφιερώσεων, τοῦ καταλόγου τῶν προσώπων καί τοῦ προλόγου τοῦ Μελλομένου, καθὼς τᾶχουμε ἀπὸ τὸν Ξανθοῦσιδη, δηλαδὴ μερμηγκιασμένα ἀπὸ τὰ λάθη τοῦ ἀντιγραφέα, εἴτε καί τοῦ τυπογράφου, μὰ ὄχι καί «εἰς πολλὰ σημεία» ἀκατάληπτα.

Π'. 'Η ἀφιέρωση στὸ «Πλαγγήνη». (24)

Ἀφέντη μου λαμπρότατε, κί' εὐγενικὲ ἀπ' ἡ στέσαις,
 Πού σου δουλεύουνε ἀρεταῖς καί συντροφιάζου γνώσαις,
 Καί πλιότερη παρ' ἄνθρωπον, ὅλους νά σέ τιμοῦσι
 Τζή ἄνθρώπους προσκαλοῦσινε, καί νά σέ προσκυνοῦσι
 Μὴ κρίνης γιὰ ὑπερηφανιὰ σήμερα τὴ δική μου (25) 5
 Δούλεψι τὴν ἐμπιστικὴ, καί θεληματικὴ μου,
 Γιατί ὡς ψυχάρη σου, κί' ὀρέγεται τόσο νὰ τὸν ὀρίζη,
 Ὅσο μὲ πεθυμιὰ καρδίας, στὴ ζέστη τζή ἀποθάνει;
 Ἀπεις θωρῶ τζή χάριταις τζή οὐρανικαῖς σιμά σου
 Κί' ἀστραῦτουν εἰς τὴ γλῶσσα σου, φέγκου στὸ σάλεμά σου 10
 Καί δείχνουσί σε πῶς ἐσὺ μόνον ἐσθναί ὀμοιάζεις,
 Καί μὲ τὴ γνώση ὡς τζή οὐρανοῦς τὴ δόξα σου ἀνεβάζεις,
 Τ' ἀμάξι σου τὸ ὑπέρλαμπρο, καί ψυχωμένο ἐσθνα,
 Ἄλογα δὲν τὸ σέρνουσι σὰ θλέπομ' εἰς πᾶσ' ἔνα,
 Μὰ ἡ πίστη κ' ἡ εὐσέβεια, κ' ἡ γι' ἐσπλαχνιὰ σου ἡ πλίσια, 15
 Κί' ἡ φρόνεσι θαστοῦσινο κ' ἡ γ' ἰδίαίς τὸ ἐστιλίσα.
 Καί ὡς ἡγλιος φέγκει καθαρὸς, μὲ δίχωσας σκονάδι,
 Γιατί ὁ διγὸ ἔχεις τὸ προεπὸ καί τὴν τιμὴν ὀμάδι.
 Μάγλιος ἐσ' εἶσαι τζή τιμῆς τζ' ἰδίας, καθάρια εἰκόνα
 Καί φῶς, καί μοναχὴ στολή, ὀστοῦτομας τὸν αἰῶνα. 20
 Για τοῦτο, καί τζή πράξαις σου ζηγλιὰ ἡ καταραμένη,
 Ντρέπετ' ὄντα σὲς στοχαστῆ, κί' ὀλόβουθη ὀπομένει,
 Κ' ἡ φῆμη ὡς μεγαλώψυχη, σ' ὅ τι οὐρανὸς σκεπάζει,
 Τζή γνώμαίς σου τζή εὐγενικαῖς νά φέρη δὲ σκολάζει.
 Λοιπὸν ὁ νοῦς τὴ δουλεψη γυρεῦγοντας νά κάμη 25
 Πλίσια φανερὴ, καί τοῦ κορμιοῦ, καί τὴ δικὴ του ἀντάμη,
 Σάλλον καιρὸν ἀνάπαψις τοῦτο ἐπειδ' εἶχε φτάξη
 Τὸ ποίημα στὴ γλῶσσα μας τὴ κρητικὴ νά ποάξη,
 Ἀποκοτῶ καί πέμπω το, σημάδι τζή πολῆς μου
 Εὐλάβειας, καί ταπεινωσίς κί' ὀρεξίς τζή καλήμου. 30
 Ἀποῦ ἔχω κ' εἶχα ἀπὸ καιροῦς εἰς τὴ λαμπρότητά σου
 Μ' ἔνα μου μέρος πλὶ ἀκριθὸν ἀκολουθῶ τζή ἀσκιάς σου,
 Συρμένος ὡς τὸ σῆδερον ἀποῦ τὴ Πέτρα ἐκείνη
 Π' ὡς τζή σημάσει δὲ μπορεῖ πλιὸ νά τζή ἀπομακρνεῖ,
 Πολλὰ παρακαλῶντας σε, γιὰ χάρη, νά θελήσης 35
 Μὲ τὸνομά σου τὸ λαμπρὸ, κιάξο, νά τὸ στολήσης,
 Γιατί μὲ τέτοια φορεσάν ὀποῦ φανῆ ντιμένο,
 Κί' ἀποῦ τζή Μόμους θέλης καί, κί' ἀπ' ὅλους τιμημένους
 Κύριο σὲ κάμνω θέβαιω τότε καί Μηκοινάται,
 Ἡ χάρις σου παντοτηνὰ στὸ κόσμο νά ἐπαινάται. 40
 Δῶρον ἄν εἶναι χαμηλὸ, ψηλ' εἶναι ἡ θέλησί μου,
 Ἄμ' εἶσε περισσότερο δὲ φτάνει ἡ μπόρεσιῖου
 Μὰ δέξουτο ὡς Βασιγλιόν, ἀπούθελε τοῦ φέρη,
 Λίγο νερὸν ἕνας βοσκὸς, εἰς τὸ φτόχον του χέρι,
 Γῆ ὡσὰ τὸ μέγα Ὀκεανὸ, ποῦ ποταμοῦς, κί' ὀργιάπια 45
 Δὲ διώχνει, ἄμ' ἀποδέχεται ὡς καί τὰ πλιὰ μικράκια.
 Σάν τὴν ἡ τραγωδία μου ὀργιάπι, ἀπ' ἐκτὴ Βρούσι
 Πρὶν εὐγει καλά, ξεραίνεται στ' αὐλάκι, κί' ἀποφρήσει
 Μ' ἀπής ἐμπεῖ στὸ σκέπος σου, πληθαίνου τὰ νεράτζη,

(24) Ὅλα τ' ἀκόλουθα κείμενα εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸ πανομοιόγραφα.

(25) Ἐγὼ στιχομετρῶ.

Κι' οὐδ' ἄλλης θάλασσας χρωστή νά δώση πλιό χαράτζι. 50
 Στοίχους ψηλοὺς ἀδέν εὐρῆς, θέλεις μου συμπαθήσει,
 Γιατ' εἶχα γράψη μυθικά σά μέσουρεν ἡ φύσι,
 Κ' ἡ λίγη πράξις κι' ἡ φτοχιάν ἀπόχω τῶ γραμμάτων,
 Ποῦ μοῦ ἐμποδίζουσι τῆς αἰτιαῖς νά γνώθω τῶν πραγμάτων.
 Μ' ὡς τάρρωστο παιδί τινὰς ὅπου κομποση θέλει, 55
 Κι' ἀλοΐφει τὸ ποτῆρητου τρηγύρου εἰς τῆς ἄκραις μέλι,
 Καθῶς τὰ πίνει φέρναιτου, τοῦτο τὸ κομποσιμάντου,
 Ἐτῆ τοῦ Μύθου ἡ νόση χάρη γιατριάς φυλάσσει,
 Ὅπου τὴν ἄρροσιὰ εἰς ὑγεία μπορεῖ νά μεταλλάσση. 60
 Ἡ Τραγωδία στὸ τέλος τῆς ἄναι καὶ σέρνει θλίψι,
 Μακρ' ἀποῦ τὸ εὐγενέστατο κορμίσου τούτη ἄς λείψει,
 Μ' ὄλο χαραῖς κι' ὄλο τιμαῖς καὶ δόξαις πάντ' ἔχει,
 Κι' ὁ οὐρανόσ ἀπάνω σου τῆς χάριτόσ τους ἄς ἔβρει.
 Μὰ γιατί' ἡμούσαμου φτερά λιγάκια μοῦχε τάξει 65
 Κι' ὁ κάλαμόσ μου, ὡς ἀστενῆς δὲν ἡμπορᾶ πετάξει,
 Τὰ ἔργασου ν' ἀδύνατο τ' ἄξα, καὶ φημισμένα,
 Κι' ἄς νά λογιᾶσω, νά ποθῶ, γ' ἡ νά γραφοῦ ἀπ' ἐμένα·
 Κ' εἰς τὸ θαθῦ σου πέλαγοσ ὡς πράσου Διδασκάλο.

Ἄφινοντας κατὰ μέρος τὰ πιθανὰ λάθη ἀντιγραφῆς καὶ δαχτυλογραφίας ποῦ φαίνεται νά μὴν εἶναι τόσα πολλὰ, καὶ ἰδίως τόσο σπουδαῖα (καὶ δηλαδὴ παραπανιστὰ γιὰ ἐξίκια τελικά ν, κάτι στραβοβαλμένες ὀξείες καὶ περισπωμένες καὶ στραβογραφήματα), μπορούμε νά ποῦμε πῶς ἀπὸ μερικὲς ἀνορθογραφίαι τῆς κρητικῆς διαλέχτου, ὁ στοιχειοθέτης ἀπὸ ἑλληνικά θὰ μισοῆξε μόνο τάρχαῖα καὶ ὄχι τὰ λαλούμενα τῆς ἐποχῆς του, περιφρονημένα φυσικά ἀπὸ τὴν καθαρευουσιάνικη πρόληψη.

Προτὸ κρίνει κανεῖς ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τὴν ἀφίερση στὸ Φλαγγῆν, δίχως τὴν ἀπαίτηση ἐπιστημονικῆς ἀποκατάστασης τοῦ κειμένου, μπορεῖ νά κάνη τὶς ἀκόλουθες παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις :

Στίχος 1.— Ἄ π ἦ ς τ ὄ σ α ἰ ς, ἀντὶ «ἀπ' ἡ στέσαις». Ὁ σύνδεσμος ἀ π ἦ ς μὲ χροιά αἰτιολογική, ἂν καὶ χρονικός, καθὼς τὸ σημερινὸ κοινὸ ΑΦΟΥ μὲ τὴ διπλῆ ἔννοια. Τὸ ἀναφορικὸ ΠΟΥ στὴν ἀρχὴ τοῦ κατοπινοῦ στίχου δυσκολεύει κάπως αὐτὴ τὴ σύνταξη. Πιθανώτερο σωστότερο διάβασμα νάτανε «ἀπ' τῆς τόσαις», ὅποτε τὸ ἀναφορικὸ εὐκολύνει ἀπεναντίας τὸ νόημα, ὡς τὴν ἀπόδοση στὸ στ. 5 «μὴ κρίνης» κτλ.

Στίχος 5.— Ὑ π ε ρ η φ α γ ν ἰ ᾶ. Τὸ γν μεταγραφή τοῦ ἰταλικοῦ gn προφερμένο νι (σπανιόλικα ἦ). Ἀπόδειξη ποῦ τὸ πρωτόγραφο εἶναι μὲ λατινικὰ στοιχεῖα.

Στίχος 7.— Ἀρρυβμοσ.

Στίχοι 7-8.— Ἡ ἑλλειψη ὁμοιοκαταληξίας καταδείχνει πῶς λείπουν τουλάχιστο δυὸ στίχοι γιὰ νά ταιριάζουν τὰ «βέρσα» (δίστιχα) ποῦ τελειώνουν μὲ τὸ «ὀρίζη» καὶ «ἀποθάινει», ἐχτός ἂν μιὰ ἀπ' αὐτέσ τις δυὸ λέξεισ εἶναι νόθη.

Στίχος 15.— Π λ ἰ σ α. «Κρητικώτερα» μπορεῖ νά γραφῆ καὶ «πλήσα» (πλήσιος, πλήθος) ἢ «πλείσα» (πλείων, πλείστος).

Στίχος 16.— Ἐ σ τ ο λ ἰ σ α.

Στίχος 17.— Δ ἰ χ ὡ σ α ς σ κ ο ν ᾶ δ ἰ, νά διορθωθῆ σὲ «διχωστὰς σκοτάδι».

Στίχοι 17 καὶ 19.— «Ἡγλιος» καὶ «Μάγλιος» (μάλλιος, μάλλον) γιὰ τὸ γ λ κ. σημ. στ. 5 πρβλ. καὶ «ζηγλειὰ» (ζηλειὰ) στ. 21.

Στίχος 18.— Ὁ δ ἰ γ ὄ, δηλ. ὀδηγός.

Στίχος 22.— Ὁ ν τ ᾶ σ ἔ ς δηλαδὴ τὸ κρητικὸ «ὄντε» (ὄταν)· σές, δηλ. σέ.— «Ἀπομένει», ἀντὶ «ὑπομένει».

Τῆς ἀκόλουθες ἀνορθογραφίαι ἀφίνω στὴ γραμματωσύνη τοῦ ἀναγνώστη ὡς τὸ στίχο 34, ὅπου ἀνάγκη, γιὰ τὴ ρίμα, μετὰ τὸ «ἐκέινη», νά διορθώσουμε «ἀπομακρύνει».

Στίχος 38.— «Νόμοις», φυσικά ἀντὶ «Μόμοις», τουλάχιστον ἔτσι καθὼς δείχνει ὁ στίχοσ, ἂν καὶ δὲ βγαίνη λαγαρὰ νόημα μὲ τὸ ἀσφαλῶσ λανθασμένο «θελῆσ καί».

Στίχος 40.— Μ η κ ο ἰ ν ᾶ τ α ἰ, δηλαδὴ «Μετσενάτε» (ἰταλικά) Μαικῆνα τῶν γραμμάτων.

Στίχος 41.— «Ψηλῆ ἴναι».

Στίχος 43.— «Βασιλιός» (ὀνομαστική) «ὀποῦ ἔθελε».

Στίχος 45.— «Γῆ», σύνδεσμος διαζευχτικός «ἤ».—«Ὁ ρ γ ι ἄ π ι α», δηλ. ρυάκια (26). Ἄγνοῶ ἂν ὁ πρώτος τύπος εἶναι κρητικός τῆς ἐποχῆς. Πιθανὸ ἢ ἐκθλιψῆ τοῦ κ α ἰ νὰ παίξῃ φωνητικὸ ρόλο. Ὁ στίχος 47 μολαταῦτα μὲ κάνει νὰ παραδεχτῶ τὸν τύπο «ὄργιάκι» (φυσικὰ ἀντὶ τοῦ λανθασμένου «ὄργιάπι»).

Στίχος 48.— Πρὶ β γ ῆ, δυσύλλαβο, γιὰτὶ ἄλλοιῶς ὁ στίχος ξερρυθμίζει ὑπέμετρος.— «Ἀποφύσσει» (στερεώνει).

Στίχος 52.— Τὸ «μυθικὰ» δὲ δίνει νόημα.

Στίχος 54.— Πραμάτω, γιὰ τὴν ὁμοιοκαταληξία.

Στίχος 57.— «Πρεκιά» νὰ διορθωθῆ σὲ «πρικιά», δηλαδὴ πικρά, κατὰ τὸ κρητικὸ τύπο, μὲ μετάθεση τοῦ ρ.

Στίχος 61.— «Ἄνέ», ὄχι «ἄναι», ἀπὸ τὸ «ἂν ἔν», δηλαδὴ «ἂν εἶναι», κατανημένο ὑποθετικὸς σύνδεσμος.

Στίχος 62.— Μ α κ ρ ἄ ' π ο ὕ εἶναι σωστότερη ἀνάγνωση.

Στίχος 63.— Κολοβός, μὰ εὐκολοδιόρθωτος, μὲ «πάντοτ'» ἀντὶ «πάντ'».

Στίχος 64.— Χ ἄ ρ ι τ ἔ ς τ ο υ, ὄχι «χάριτός του».

Στίχος 65.— Ἡ Μ ο ὕ σ α μ ο υ.

Στίχος 66.— Δ ἔ ν μ π ο ρ ε ἰ ν ἄ, ἀντὶ «δὲν ἤμπορᾶ».

Στίχοι 68-69.— Φαίνεται νὰ λείπουν στίχος, ἢ ἄλλος μονὸς ἀριθμὸς στίχων, ἀφοῦ ὁ τελευταῖος, ξεκάρφωτος, δὲ βρίσκει ταίρι.

Τοῦτο τὸ ἀφιερωτικὸ στιχοῦργημα δὲ θὰ ἔβγαине ἀπὸ τὸ λαδύρινο τῆς κοινοτοπίας τῆς συνειθισμένης ταπεινῆς κολακείας τοῦ φουκαρᾶ λογοτέχνη σὲ τρανὸ προστάτη, ἂν δὲν ξεχώριζε τὸ χωρίο τῶν στίχων 41-60, πραγματικὰ πετυχημένο μὲ τῆς ποιητικώτερας παρομοιώσεις του καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως.

Οἱ στίχοι 27 καὶ 28 τεῖνουν νὰ καταδείξουν πῶς ἡ συγγραφὴ τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ κάμποσο θὰ προηγήθηκε τὴν ἀφιέρωση καὶ περισσότερο τὸ τύπωμα τοῦ διδίου, ἀρκετὰ πρὶν ἀπὸ τὰ 1647, «σᾶλλον καιρὸν ἀνάπαυσις», ποῦ δὲ φαίνεται πέρασῃ γιὰ πρόπερσῃ. Οἱ στίχοι 52-54 ἀφίουν νὰ ὑποτεθῆ πῶς ὁ Τρώιλος δὲν ἦταν «ἐπαγγελματικὸς» νὰ ποῦμε λογοτέχνης. Φαίνεται πῶς ἡ τραγωδία του εἶναι κάτι πάρεργο, ἐχτὸς ἂν πρόκειται περὶ γιὰ ὑπολογισμένη μετριοφροσύνη ποῦ δὲν ἔχει τὴ θέση της. Τὸ βέβαιο εἶναι πῶς τὸ ποιητικὸ χάρισμα δὲν τοῦ ἔλειπε ὀλότελα.

Ποῖος ἦταν ὁ ἐξοχώτατος καὶ εὐγενέστατος ρήτορας Θωμάς Φλαγγίνης, ἄλλο ζήτημα. Κάποιος συνονομάτός του ἴδρυσε στὴ Βενετία, στὰ 1621, ἓνα Φλαγγίνεο φροντιστήριον. Ὑπάρχουν πιθανότητες νάναί τὸ ἴδιο πρόσωπον.

Δ'. Ἡ προσφώνηση στοὺς «ἀρετοσταλισμένους ἀναγνώστες».

Κι' ἀπ' εὐγενεῖαις κι' ἀπὸ τιμαῖς, κι' ἀπ' ἀρεταῖς οἱ πλοῦσοι
 Ἄρχοντες, π' ὁ γιὰ χάριντ' ἡ Τραγωδία μου ἰδοῦσι
 Μὴ δὲ μὲ κατακρίνουσι, τῆς στοιχοῦς τῆς ἐδικούς μου,
 Σφαλτοῦς πολλούς ἂν εὔρουσιν ἀποῦ τῆς λογιμοῦς μου,
 Γιατὶ δὲν εἶμαι ποιητής, μὴ δὲ θαρρῶ πῶς νάμαι, 5
 Ἄληθεια φηνοκαλιστῆς τῶ ποιητάδων εἶμου,
 Καὶ τὰ φτηνοκαλίσματ' ἔδιδ' ἀπὸ πληρωμῆ μου,
 Κι' ἀπῆς μέδοκιμάσσασι σιμάτους μπιστεμένο,
 Μάφθῃνα εἰς τὸ περβόλι τους καμιά, φορᾶ, νὰ μπένω
 Κι' ἀποῦ τῆς ἄθους ποῦ ἐκόθγασι, χάμαι ἂν εἶχε πῆση 10
 Λιγάκι, μοῦ εἶχασιν εἰπῆ, πιάσω καὶ σὺ, ἄς ἀρέση,
 Κι' ἀγάγια ἀγάγια ἀμάζωξα, κι' ἔκαμα ἕνα δεμάτι,
 Ὅτι τοῦ νοῦμου τ' ἄστεντῆ ἐσούκωσε τ' ἀμάτι,
 Κι' εἰς τὸ φλασκὶ τῆς ἐφύλαξα, καὶ μὲ καιρὸ εἰσὲ τόπο
 Τῆς ἔδειξα κι' ἐρέκτηκάτῃ μάτια σοφῶν ἀνθρώπων, 15
 Κι' εἶπασιν, ἢ θωριότανε, πῶς φαίγεται ὡς ἀ κρυστάλι,
 Ἄποῦ, τὸ κόσμον νὰ θωροῦ,μποροῦ μικροῦ μεγάλου,
 Τὰ θάσσανα νὰ λείπουσιν, τοὺς ἐγκρεμνοὺς νὰ φεύγου,
 Τῆς σκοτινάγρετ' τῆς ἀγνωσίας, καὶ γλιστραῖς νὰ μακρεῦγου,
 Ἔτσι ὡς κι' ἂν εἶναι κάμωμαν ἀποῦ μικρὰ φτεράχου, 20
 Δὲ τὸ ζηγώνουσι θαρρῶ μὴδὲ θρομῆ ὀποῦ λάχει

(26) Τὸ ρυάκι > ὄργιάκι καὶ κατόπι ὁμαλὸς πληθυντικὸς, Πρβλ. καὶ τὸ ἀνάλογο γαλλικὸ : Pierre > le pierre (λατινικὸ hederia).

Μ' ἄν εἶχε, καὶ τῆς Ἀράβιας τῆς Μόσκους νὰ μυρίζη,
 Σὲ θέατρα δὲν ἄφηκα νὰ θιένῃ νὰ γυρίζη,
 Ποτὲ δὲν ἀνημένοντας κιὰς ὅσοι μ' ἀγαποῦσι
 Γιὰ τέτοιο κόπον ἔπαινος οὐδένα νὰ μοῦ τοῦσι. 25
 Μάγλιος νὰ μάθου πεθυμῶ, πῶς γιὰ νὰ τῶς ἀρέσω
 Δὲν ἔγραφα, μὴδ' ὄνομα τάχα ὁ γιὰ νὰ κερδέσω,
 Ἄμ' ὁ γιὰ παραλλάφρευση λίγη τοῦ νοῦ μου μόνο,
 Τὰ θάρη, τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τῆς ἔγνοιες νὰ κομπῶν.
 Ὅποιος δὲ γράφει ὄγια καπνῶ, ἄμ' ὁ γιὰ νάποθγάλη 30
 Μέρος ἀποῦ τὰ πάθητου, νέγος δὲν ἔχει ἀσφάλη.

Παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις.

Στίχος 5.— Λείπει τὸ ζευγάρι του καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ὁμοιοκαταληξίας.

Στίχος 7.— Φ ἦ ν ο κ α λ ι σ τ ῆ ς, φ τ η ν ο κ α λ ῖ σ ι μ α τ α. Στάθηκε ἄδύνατο νὰ βροῦμε τίς λέξεις: «Φινοςκαλιστής» μήπως;

Στίχος 9.— Μ' ἀφήνα, ἀντὶ μ ἀ φ τ ῆ ν ἄ, δηλαδὴ μοῦ ἐπέτρεπαν.

Στίχος 11.— Ἄ σ' ἀρέση.

Στίχος 13.— Ἀ στε ν ῆ — τ ὸ μ ἄ τ ι.

Στίχος 26.— Μ ἄ γ λ ι ο ς, δηλαδὴ μ ἄ λ λ ι ο ς (κ. «ἀγάγλι-ἀγάγλια» στ. 12 καὶ ἀφιέρωση στ. 17 καὶ 19).

Στίχος 28.— Π α ρ α λ ἄ φ ρ ω σ η.

Στίχος 31.— Ἡ λέξη ν ἔ γ ο ς (;) σκοτεινιάζει τὸ νόημα.

Φαίνεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν προσφώνηση στοὺς ἀναγνώστεις πῶς ὁ Τρώϊλος δὲν ἦταν παρὰ ἓνας ἐρασιτέχνης (στ. 5 καὶ συν.), ἂν δὲ λήψωμεν. Πάντως θάταν φιλαναγνώστης καὶ ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ καρπὸς τῶν μελετῶν του. Τὸ ζήτημα παρουσιάζεται κατὰ πόσο ξένη μίμηση ὑπάρχει στὸ ἔργο του καὶ ἰδιαιτέρα ποιανοῦ ξένου —πιθανώτερα ἰταλοῦ— ἐπιρροή. Φυσικὰ δὲν εἶχα τὴν ὑπομονή, οὔτε τὸν καιρὸ νὰ κάνω αὐτὴ τὴν ἄχαση ἔρευνα, στὴ μέτρια παραγωγὴ τῶν Ἰταλῶν τραγικῶν τοῦ ΙΣΤ' καὶ μισοῦ ΙΖ' αἰῶνα. Ἄλλη πολυτίμη θεβαιότητα ἔχουμε ἀπὸ τὸ στίχο 23, πῶς τουλάχιστο πρὶν τὸ τύπωμα τὸ ἔργο δὲν παίχτηκε καὶ πῶς γράφηκε περισσότερο ἀπὸ μιαν ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, παρὰ γιὰ ζητιανειὰ φιλικῶν ἐπιδοκίμασιῶν. Ὁ Τρώϊλος ξεπροβάλλει ἔτσι μιὰ ἀνώτερη προσωπικότητα, ποῦ δούλευε τὸ ἔργο του ἀπὸ καιρὸ, ζητώντας σὰν ἀληθινὸς καλλιτέχνης νὰ παρουσιάσῃ κάτι τὸ ἄφογο.

Ε'. Τὰ φιλοφρονήματα τοῦ Φιορέντζα.

- 1) Τοῦ Σοφωτάτου καὶ Λογιωτάτου Διδασκάλου Κυρίου
 ἐν Ἱερεῦσι Νικολάου τοῦ Φιορέντζα
 πρὸς τὸν συντεθέντα.

Τοῦ φίλου σου ἢ γι' ἀγάπη Ρωδωλίνω,
 Ἐπάσαι τοῦ θανάτου τοῦ κακοῦσου.
 Μ' αἰπά, καὶ σὺ καλῆ πῶς ἔχεις κρίνω,
 Πολλὰ νὰ φχαριστᾷς τοῦ ροιζικοῦσου,
 Ποῦ εἶ τοῦ Τρωσίλου πόθος σάποθάνει,
 Ὁ Τρώϊλος ποθητός σου σ' ἀναστένει. 5

Ἀπὸ τὸν ἀκόλουθο κατάλογο τῶν προσώπων θὰ δοῦμε πῶς ὁ Τρωσίλος μπορεῖ νὰ διαδαστῇ καὶ Τρωτίλος. Ὁ παπᾶς μᾶς χαρίζει κι' ἓνα κρυόμπλαστρο καλαμπούρι μὲ τὸνομα τοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ θεατρικοῦ προσώπου σὲ μιὰ κρύα ἀντίθεση, ἀναστένει—ἀποθάνει, ὅλως διόλου τοῦ γούστου τῆς ἐποχῆς. Νὰ προσεχτῇ πῶς τὸ φιλοφρόνημα ἀπευθύνεται στὸ Ροδολίνο. Ἡ λέξη βρίσκειται τριπλᾶ ἀνορθόγραφη στὴν κλητικὴ στὸν πρῶτο στίχο.

- 2) Τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου.

Τρώιλ' εὐγενικώτατε τὴν τέχνην σου, καὶ γνῶσι
 ὁ κάλαμος σου ἔτζη νηλᾶς ὁ κόσμος εἶχε ξαπλώσι
 Ποῦ στὴν αὐλῇ τοῦ Ἀπόλωνα, κ' εἰς τὸ παλάτι μέσα,
 Πῶς εἶπες ἐκ τῆ θρύσιντον νέρ' ὄλοι σ' ἐπαινεῶσα:

Καὶ μπιστευμένη θλέποντας ἢ μούσαις τῆ φιλιγιάσου, 5
 Μὲ δάφναις ἔτοιμάζονται νὰ ζώσου τὰ μαγυλιάσου,
 Κ' εἰς τοῦ Παρνάσο θύμησις τ' ὄρος, καὶ τ' Ἐλικώνα,
 Τάσουσι τ' ὄνομά του σοῦ θύμησι στὸν αἰῶνα,
 Γιατὶ ἔχει τὸ τραγούδιου χάρη ἀπ' ἀκτίνα δίδει 10
 Τῆς ἀγνωσιᾶς, ἂν ἔστεκεσὸ πλιά θαθὺ σκοτιδί,
 Κι' ἐένα λαμπιρώτατον ἀφήν' εἰς πᾶσα τόπο,
 Μὲ δόξα, καὶ τιμὴ πολλῆς τῆς γλώσσας τῶν ἀνῶ.
 Κι' ἀνέν κι' σὺ ἔπιρες ἀθούς ξένους εἰς τὸ φλασκίσου,
 Σοφίας θερίζεις τοὺς καρπούς ποῦ ἐδέσα ἐδικήσου,
 Καὶ ρύκτει μυρωδι' ἄμετρη στὸν ἑμαυτό σου, ὡς ἴδα, 15
 Ποῦ ὑψώνει, καὶ τὸ Ρέθυμος τὴν ἄξαμας Πατρίδα.

Στίχος 2.— Ἄρκετὰ παραμορφωμένος καὶ ἀκατάληπτος. "Ἴσως «ἔτσι ψηλὰ στὸν κόσμο».

Στίχος 4.— Ἄντι τοῦ «ἐκ» προτιμῶ τὸν κρητικὸ τύπο «ὄχ». "Ἡ π ι ε ς ἀντὶ εἶ π ε ς.

Στίχος 7.— «Παρνάσο» παροξύτονο κατὰ τὴ βενετσιάνικη προφορά.

Στίχος 10.— Στραπατασαρισμένος στὴ μέση.

Στίχος 12.— Ἄ θ ρ ὄ π ω ἀντὶ ἀ ν ὶ.

Στίχος 14.— ἐ δ ὠ σ α ν ο ἰ δ ι κ ο ἰ σ ο υ.

Τρία συμπεράσματα βγάζουμε ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ κομπλιμέντου τοῦ πάτερ Φιορέντζα: α) Πῶς τὸ ἔργο, προτοῦ τυπωθῆ, ἦτανε γνωστὸ στοὺς κύκλους τῶν τότε διανοουμένων.— β) Πῶς ὁ ποιητὴς ἐμπνεύστηκε ἀπὸ ξένα πρότυπα, πιθανώτατα ἰταλικά.— γ) Πῶς ἦταν, καθὼς τὸ λέει ὁ Μπουνιαλῆς, ρεθυμνιώτης, συμπατριώτης τοῦ ρασοφόρου ποῦ τὸν θυμιάζει.

ΣΤ'. Κατάλογος τῶν προσώπων.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΟΠΟΥ ΜΙ-
 λούσιν εἰς τὴν Τραγωδίαν.

Ρωδολίνος	Βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου
Ἑρμίνος	Σύμβουλος
Ἄρετούσα	Βασίλισσα
Σωφρόνια	Νένατση(27)
Ἀνάζηα	Βασίλισσα Μάννα τοῦ Ρωδολίνου
Ρωδοδάφνη	Θυγατέρατση
Σάφος	Μαντατοφόρος τοῦ Τρωσίλου,
Χορὸς	Τῷ Στρατάρχῳ τοῦ Ρωδολ.
Τζημήσκος	Μαντατοφόρος ἀφρικάνος
Λευκίπητη	καὶ
Ἑλίσα	Δούλαις τῆς Ἄρετούσας
Τρωτίλος(28)	Βασιλεὺς τῆς Περσίας
Χορὸς	Τῷ στρατιώτῳ του
Ἄλμεκ	καὶ
Νορμούς	Δούλοι του
Φιλαλήθιος	Δούλος τοῦ Ρωδολίνου
Πρόλογος	Τῶν ὁποίῳ κάμνει τὸ Μελούμενο.

Ἡ σκηνὴ σημαδεύει τὴ ΜΕΜΦΗ πόλι Βασιλικὴ τῆς Αἰγύπτου.

Ἄξιοπαρατήρητο πῶς ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ γράφεται τῶρα ΡΩΔΟΛΙΝΟΣ. Τὸ ὄνομα φαίνεται παρμένο ἢ μιμημένο ἀπὸ ἱπποτικὰ σαχλοποιήματα ἢ μυθιστορήματα. Φιλολογὴ ἐξέταση τῶν ἄλλων ὀνομάτων θὰ μᾶς ἐσηρνε μακρὰ ἀπὸ τὸ θέμα μας καὶ τὴν ἀφίνουμε σὲ καταλλήλοτερη περίστασι. Νὰ σημειωθῆ πῶς ὑπάρχει διπλὸς Χορὸς. Ἡ Μέμφη δὲ φαίνεται νὰ χρησιμεύη παρὰ σὰ θεατρικὸς διάκοσμος, δίχως νᾶχη ἄλλη ἱστορικὴ γιὰ φαραωνικὴ σημασία.

(27) Δηλαλή Νένα της.

(28) Καὶ κατόπι Τρωσίλος.

Ζ'. Ὁ πρόλογος.

Τὸ θέαμα ἀρχίζει ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ ἀπάγγελτε τὸ Μέλλον, ἀπαράλλαχτα ὅπως ὁ ΘΑΝΑΤΟΣ στὴν ἘΡΩΦΙΛΗ καὶ ἡ ΤΥΧΗ στὸ ΦΟΡΤΟΥΝΑΤΟ. Ἀπ' αὐτὰ τὰ συμβολικὰ πρόσωπα τὸ διδύγμα τοῦ «Μελλομένου» εἶναι ἰδιαίτερα ἐπιτυχημένο. Μονάχα τοῦτο εὐστοχώτερ' ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς καὶ τίς ἀλληγορίες, μπορεῖ λογι-κοφανέστατα νὰ προείπη τοὺς θεατὲς τί θὰ γίνῃ δίχως νὰ φανῇ ἀπίθανος ὁ Πρό-λογος. Ὅριστε τὸ κείμενο.

ΠΡΟΛΟΓΙΖΕΙ ΤΟ
ΜΕΛΟΥΜΕΝΟ

- Πόλις ἐσὺ, τ' ὀγέλου, ἡ φημησμένε, (Α')
- Ἄπ' ὀγιά τοὺς καρπούς, καὶ θησαυροῦσου
 Τοῦ κόσμου εἶσαι καρδιά ὀνουασμένη,
 Τῆ τόση μεγαλώτη τοῦ λαοῦσου.
 Σ' ἔλιγο θὲς ἰδεῖ ἀνεψηφησμένη,
 Μαζῆ μὲ τὸ χαίμὸ τοῦ Βασιλγιοῦσου:
 Κι' ἂν ὡς ἐπά κυρία σ' εἶχαν οὔλοι,
 Τώρα εἰς τύραννω πόδια μένεις δούλη.
- Ἔτζη ἔγραψε ἀποῦ ἐμπόριε νὰ σοῦ δώση (Β')
- Πληγὴ ὡσάν τὴν ἐτούτη, νὰ σὲ ρίξη,
 Κι' ὅτι λαμπρότητα ἔχεις νὰ σοῦ γλιώση,
 Ξομπλιτων ἄλλονῶ ἐπαρχεῖῶ νὰ δείξη,
 Πῶς Βασιλικά μεγάλη ὡς' εἶναι κι' ὄση
 Δύναμι ἀνθρωπινὴ μπορεῖ νὰ σμίξη,
 Ὅτι ὥρα ὁ Ζεὺς κατέχει ἐκ τὰ θεμέγλια
 Χαλᾶ, καὶ ξεριζώνετ' ὄλη τέγλια.
- Θεὸ γιατί δὲ θὲς, ἀμέ θεός σου (Γ')
- Μωρὰ λατρεῖης τὸ Χρυσάφι μόνο
 Κι' αὐτόνο προσκυνᾶς, κιὼς εἰδωλόσου
 Καταφρονᾶς τὸν οὐρανό, γιαιτόνα,
 Δόξασου κρίνοντάς το, καὶ καλόσου,
 Πᾶσ' ἀνομία μεγάλη, πᾶσα φόνο
 Κάμνεις, γιατί πολλὰ καταραμένη,
 Πῆνα τοῦ χρυσαφίου ἀποῦ σὲ τυφλάνη.
- Γιὰ τὸ Χρυσάφι τζῆ γοναίους μισοῦσι (Δ')
- τὰ ἴδια παιδία, καὶ μάχονται περίσσα,
 Τάντόγυνα πλιὸ πίστη δὲ κρατοῦσι,
 Οἱ φίλοι τζῆ φιγλαῖς ὀξεχωρίσα,
 Κι' ἄλλ' ἔχου τζῆ καρδιαῖς κι' ἄλλα μιλοῦσι,
 Τῶν Ἀδελφῶν, τ' Ἀδέλφια τ' αἶμα ἔχουσα
 Κι' ἔφυγε ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ σιμάσου,
 τὰ ἔργα νὰ μὴν βλέπη τάσκημάσου,
- Τζῆ προδοσαῖς θωρῶ, καὶ τζῆ ἀδικαῖς σου, (Ε')
- Τὴν ὕπερηφαγνιάσου, καὶ σκληρώτη,
 Τὸ νόμο πῶς χαλᾶς μὲ τζῆ ἐδικαῖσου
 Πράξεις τῆς Ἀπογοιᾶς, κ' εἰς μεγαλώτη
 Ράσεις νὰ περισέψου ἡ Μπόρεσαῖς σου,
 Μὲ τόσην ἀγνωσιά, κι' ἀπανθρωπότη,
 Ποῦ ἡ γῆς, νὰ σὲ βαστά. τρομᾶ, καὶ δρώνει,
 Δὲ δίνοντάς σε πλιὸ νὰ σὲ συκῶνη.
- Σήμερο τὸ λοιπό, κ' ἡ δόξα σβύνει, (ΣΤ')
- Κ' οἱ θησαυροὶ σκερποῦσι, κι' ἐπομένως
 Εἰς θάσανα, κ' ἡμέρα δὲ σ' ἀφίνει,

Παρά εἰς πόνο λείπει τῆς οἰκουμένης,
Καὶ κακοριζηκιάς ποῦ θά σέ κρίνη,
Κι' ἐτοῦζας τῆς φιγυλίας σου τὰ παθένεις,
καγλιάτον ὀγιά σένα νάχης λάχη:
Σ' ὄχρηταις, εἰς πολέμους, κι' ἄγρια μάχη.

Μὰ γιατί συντηρῶ, καὶ δὲ σκολάζου (Ζ')

Χίγλαις καρδιαῖς, πολλὰ νὰ πεθυμοῦσι
Μὰ μάθουσι ποιὸς εἶμαι, καὶ λογιάζου,
Πῶς δὰ ἐμηγλιά πὸς θνητοῦ γρικουσί,
Τῆς δίδω ἀπιλογιά, πῶς μ' ὁμοιάζου
Σφαλτὰ, γιατί' εἶμαι πνεμα καὶ μποροῦσι
Τὰ πνεύματα, νὰ δείχνουν εἰς πᾶσα τόπο,
Μορφαῖς ψευταῖς, ὡς θέλου τῶ ἀνθρώπω.

Τοῦ μέγα ζεῦς παιδ' εἶμαι περὶ τῆ κτίσι (Η')

Τοῦ κόσμου περὶ τοῦ ἥλιο τὸ φεγγάρι,
Μάλιστα περὶ τὴν ἴδια κάμη φύσι,
Στὸ θεϊκόντου νοῦ, μᾶμετρη χάρη,
Κ' ὕψιστη γνώσι, μῆθελε γεμήση.
Κιάξίωμα ἀπ' ἄλλος πλιὸ εἶχαι πάρη
Μοῦθελεστερεώση ἔτζη μεγάλο,
Νὰ μὴ μπορῶ στή γνώμαϊς μου νὰ σφάλω.

Τὰ πράματ' ὅλα ὀμάδι τοῦ ὅλου κόσμου, (Θ)

Πρὶ νὰ τὰ κάμη, πρίχου γνωριστοῦσι,
Τὰ ζῶα τὰ λογικά, κι' ἄλογα ὀμπρός μου,
"Ὅσα ἐγένηκα, κι' ὅσα γενηθοῦσι,
καθάρια εἰς τὸ καρφίκτη τοῦ πατρός μου,
Τάδα, καὶ βλέπω ποῦ, καὶ τί ποθοῦσι,
Καὶ μὲς τὸ θίβλο τοῦτο, γιά πᾶς ἕνα,
Πῶς ἔχει νὰ τογλιώση ἔχω γραμμένα.

"Ὅτι ἔγραψα ποτέτου δὲν ἀλλάσει, (Ι')

Μὴ δὲ στιγμή καιροῦ περνᾶ μὴδ' ὥρα,
"Ἄν ἔστε ὀλ' ἢ κτίσις νὰ χαλάση,
Καθὼς τὸ θελ' ἰδεῖ στή Μέμφη τῶρα.
Πᾶς ἕνας ἀπ' ἐδῶ ἤθελα περάση.
Τὸ νοῦν του, ἐκτὴ δικήσας ἄξα χῶρα,
Σφάλματ' ἀφτακρατόρω ὄντα θαρεῖτε,
Σὲ πίστη πλιά ἄλλωνῶ νὰ μὴ θαρεῖτε.

Γιὰ μία τρίς ἐπαρχαῖς χαλοῦν ἀμάδι (ΙΑ')

Τὸ δόγκαμου ὡς ὀρίζει, καὶ τεγλιώνου
Κι' οἱ Βασιλγοῖτως, καὶ περνοῦ εἰς τὸν ἄδη,
Κρεμίζονται ὑψηόταις τους, καὶ γλιώνου,
Μὲ πρέικες καὶ καύμους πρὶ ἔρθει τὸ θράδι,
Σὲ τρόπον ἀπ' αἰτιάς θαστοῦσι πάνου,
Πεύτοντας μὲς τῆς ἀγάπαις σ' ἄλλα χέρια,
Δύσκολ' ἀπείς τῆς ἔρρίκζα τὰ μαχαίρια.

Βασιλικά κορμῖα τέσσερα εἰς ἕνα (ΙΒ')

Καιρό, κ' εἰσὲ μίαν ὥρα θέλου πέσι
Χάμαι, δίχοςτας πνεμα νεκρωμένα.
Τὰ τρία στὸ πόθον εἶχασι μπερδέσι,
Καὶ τ' ἄλλο ἀποῦ τῆ λύπη, ὡσάν ἐμμένα
Τὸ τέλος του νὰ λάβη, εἶχεν ἀρέσι,
Πρίχου νὰ γνώση, πρίχου νὰ γροικήση
Φόβο θανάτου, θέλει ξεψυχῆσει.

Μὰ πεις ἀρχίζει ὁ ἥγλιος, καὶ προβαίνει, (ΙΓ΄)
 Μένω δίχως θωριά σὰ πρώτας εἴμου,
 Γιατί, κι' ὁ Βασιγλιός θωρῶ κιγένοι
 Τζή Μέμφις π' ὡς ἐδὰ ἤθελα, καὶ τίμου
 Τὰ πάθη τοῦ ἀφουκράστε, κι' ἄ θαρένει
 Κι' αὐτίνος, κι' ἄλλοι ἐδῶ στῆ μπερεσήμου,
 Μελούμενον, ἢ γλώσσαί σας μὲ λέσει
 Γιὰ μὲ πολλοὶ γελοῦσι, ἀμ' οἱ πλιά κλούσι.

Ἄρθογραφία, τονισμός, στίξη, ὅλα εἶναι ἀνάστα ὁ θεός. Στὸ πανόμοιο ἀντίγραφο τοῦτο φυσικὰ μπορεῖ νὰ παρεῖσφρυσαν λαθάκια, μὰ εἶναι ἀναμφισβήτητο, ἀπὸ τὴν ἐπανάληψη ἰδίων λαθῶν, πῶς τὰ χάλια τοῦ κειμένου πρέπει νὰποδοθοῦν στὸ στοιχειοθέτη ποῦ πιθανώτατα νὰ στοιχειοθετοῦσε ἑλληνικὰ ἀπὸ χειρόγραφο μὲ λατινικούς χαρακτήρες. Ζήτημα ἂν ὁ ποιητής, πιθανὸ πεθαμένος, ἐπιστάτησε τὰ δοκίμια. Ἐχτὸς ἀπὸ λίγες λέξεις ἢ ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου δὲν εἶναι δύσκολη. Παραδλέποντας τὰ ψιλολογήματα, παραθέτω τὶς ἀκόλουθες διορθώσεις:

Στροφή Α', στ. 1.— Τ' ὀ γέ λ ο υ· μήπως νᾶναι τ ο ὕ Ν ε ἴ λ ο υ; Τὸ Γ πιθανὸ τοῦ «ὀγέλου» νᾶναι τὸ g τοῦ *tuquiliu* δηλαδὴ «τοῦ Νεΐλου», μὲ ὑποπρόφερτο τὸ κρητικὸ Ν.— Φ η μ ι σ μ ἔ ν η, καθὼς ἀπαιτεῖ ἢ ὁμοιοκαταληξία.

Στ. 7.— «Ἐδὰ» χρονικὸ, ἀντὶς «ἐπά».

Στροφή Β', στ. 3.— «λυώση».— Στ. 4.— «Ἐόμπλι» ἐδῶ μὲ τὴ σημασία παράδειγμα.— Στ. 5.— «Βασιλεία» σιάζει τὸ στίχο, μὰ δὲν εἶμαι βέβαιος, ἂν ἔτσι θάγραφε ὁ Τρῳίλος.

Στροφή Γ', Στ. 1.— Θ ε ὀ σ ο υ, αἰτιατική.— Στ. 7.— «Γιὰ τήν».— Στ. 8.— «Τυφλαίνη», γιὰ τὸ ταίριασμα τοῦ στίχου.

Στροφή Δ', Στ. 3.— «Τάντρόγυνο».— Στ. 4.— Φ ι γ λ α ἴ ς, δηλαδὴ τὸ κρητικὸ «φιλαίς», τὸ κοινὸ «φιλιές».— Στ. 5.— «Στζή».

Στροφή Ε', Στ. 1.— «Ἀδικιαίς».— Στ. 4.— Ἄ π ο γ ο ι ᾶ ς, πιθανώτατα στραβοτύπωμα τοῦ «ἀπογνιαίς» δηλαδὴ «ἀπονιάς, λατινογραμμμένο *arognias*, μὲ τὰ σύμφωνα gn, γιὰ τὸ ὑποπρόφερτο ΝΙ.— Στ. 4.— «Μεγαλότη».— Στ. 5.— Ρ ᾶ σ σ ε ι ς, δηλαδὴ (ἀ)ράσσεις, δηλαδὴ τὸ κρητικὸ ρίχνεσαι μὲ τὰ μούτρα.— Στ. 8.— «Δύνοντας», δηλαδὴ μπορώντας.

Στροφή ΣΤ', Στ. 2.— «Ἀπομένεις», ἀντὶ ἐ π ο μ ἔ ν ω ς, πρᾶμα ποῦ μᾶς φανερώνει πῶς ὁ στοιχειοθέτης ἦταν ἀγράμματος, σὰν καθαροεπιστάτος.— Στ. 4.— «Λύπη» ἀντὶ «λ ε ἰ π ε ἰ». Φυσικὰ τὸ ἰταλόγραφο *liri* μεταγράφει καὶ τὰ δύο.— Στ. 6.— Ἰ σ ω ς «ἐτόῦτα».— «Καλλιὰ 'τον», θάτανε καλλιτερά.

Στροφή Ζ', Στ. 2.— «Χίλιας». Στ. 3.— Ν ᾶ μ ᾶ θ ο υ σ ι, — Στ. 4.— Στίχος κολοδὸς πιθανό· πῶς δὲ ἐμιλιά τινος θνητοῦ γροικοῦσι.

Στροφή Η', Στίχοι 1-3, ὑπέμετροι. Τὰ τρία π ε ρ ἴ ν ᾶ διαβαστοῦν «πρί(ν)» καὶ τὸ νόημα ξεπετά.— Στ. 2.— «Τὸν ἥλιο».— Στ. 6.— Φαίνεται κάμποσο στρόπιος.

Στροφή Θ', Στ. 5.— Κ α ρ φ ἴ χ τ η, κρητικὸς τύπος τοῦ «καθρέφτη». (Πρβλ. καὶ τὸ σχετικὸ ρῆμα «καρφιχτίσου» στὴν ἘΡΩΦΙΛΗ. Πρῶτο Ἰντερμέδιο, στ. 112). Πιθανὸ νάχουν γραφῆ καὶ οἱ τύποι καθρέφτης, καρφέχτης, καρφέτης.— Στ. 8.— «Τελειώση».

Στροφή Ι'. Ἡ ἀρχὴ τοῦ τρίτου στίχου δυσανάγνωστη.

Στροφή ΙΑ', Στ. 2.— Δ ὀ γ κ α μ ο υ χαλασμένο ἀσφαλῶς.— «Τελειώνου».— Στ. 4.— «Ἡ ψηλόταις τους καὶ λιώνου».

Στροφή ΙΒ', Στ. 5.— Τὸ ὦ σ ᾶ ν ὑποπτο· μὰ στέκει μὲ τὴ σημασία τοῦ ὄταν.

Στροφή ΙΓ', Στ. 1.— «Μάτεϊς, Ἥλιος».— Στ. 3.— «καὶ βγαίνει». Παρουσιάζεται δηλαδὴ στῆ σκηνή. Στὶς σημερινὲς σκηνικὲς ὁδηγίες θὰ λέγαμε «Μπαίνει». Πρβλ. καὶ τὸ στανιόλοκο σύστημα, ὅπου λένε «Βγαίνει» γιὰ τὸ πρόσωπο ποῦ παρουσιάζεται καὶ «Μπαίνει» γιὰ κείνο ποῦ χάνεται στὰ παρασκήνια, ἀντίθετα μὲ τὴ σημερινὴ ὁρολογία.— Στ. 6.— «Μπόρεσή μου».— Τελευταία λέξη, κλαῖσι.

Ὁ πρόλογος εἶναι χυμένος στὸ καλούπι τῆς κλασσικῆς στροφῆς τῆς ἰταλικῆς ἐποποιίας, ὀχτάστιχης, σ' ἑνδεκασύλλαβους, πλέχοντας τὶς ρίμες 1-3-5, 2-4-6 καὶ 7-8. Τέτοια εἶναι ἡ στροφή τοῦ Φέο Μπελκάρο στὸ ποίημά του τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀδραάμ», τοῦ Ἀριστοῦ στὸν «Orlando Furioso», τοῦ Τάσσου στῆ «Gerusalemme Liberata».

Ἄξιοπαράτηρητο πῶς ὁ ποιητής, πολὺ δεξιότεχνος, δὲ φανερώνει τὴν ταυτότητα τοῦ συμβολικοῦ προσώπου ποὺ προλογίζει, παρὰ τὸν προτελευταῖο στίχο. Ἡ ἐντύπωση ἔρχεται δραματικώτατη, τόσο περισσότερο, ποὺ τὸ Μελλούμενου, προαναγγέλλοντας τῆς ἐπικείμενης καταστροφῆς, ἠθικολογεῖ πιότερο, παρὰ ποὺ ξεχύνεται σὲ λεπτεπίεργες, ἀφίνοντας ἄθιχτο τὸ δραματικὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ αὐγὴ διαλύει τὴν τρομερὴ ὄπτασις καὶ παρουσιάζεται ὁ Βασιλέας τῆς Μέμφης, οἰχτήροντας τὴν τύχη τοῦ.

Κρίνοντας τὸ ποιητὴ ἀπὸ τὸν πρόλογο, πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε πῶς ἦταν ἱκανὸς σμιλευτὴς τῆς ρίμας καὶ χειριστὴς τοῦ λόγου ἀξιοπρόσεχτος. Τὸ κρητικὸ ἴδιωμα ποὺ μεταχειρίζεται, τὸ κατέχει πλέοια καὶ οἱ στροφῆς τοῦ Μελλούμενου, ἀπὸ γλωσσοτεχνικῆ, ἂν ὄχι ἀπὸ καθαρὰ ποιητικὴ ἀπόψη, δὲν ὑστεροῦν τῆς καλλίτερας σελίδος τοῦ Ρωτόκριτου γιὰ τῆς Ἐρωφίλης. Ὁ Τρωῖλος, σὰ δραματογράφος, κατέχει ἐπίσης τὰ τεχνικὰ στοιχεῖα τῆς σκηνῆς, κάμποσο ἀδέξιας, τουλάχιστο στὴν ἐποχὴ τοῦ. Ξερεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον, δίχως νὰ τὸ ἐξαντλήσῃ ἀποτομα, καθὼς καὶ νὰ προσεγγίσῃ τὴ χτυπητὴ ἐντύπωση ποὺ θέλει ἐκεῖ ὅπου θέλει. Φαίνεται ἀκόμα ἐπιδέξις στὸ νὰ κινήσῃ τὴν περιέργεια τοῦ θεατῆ. Τὸ δυστύχημα εἶναι ποὺ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Γεννάδιου, καὶ τῆ μεταφορὰ τῆς Βιβλιοθήκης στὴν Ἀθήνα, στάθηκε ἀδύνατο νὰ κρίνω καὶ ὅλο τὸ ἔργο, τὴν καθαυτὴ τραγωδίαν, ἀπὸ τὸ ὑπόλοπο κείμενο. Γιὰ τοῦτο παρακάλεσα τὸ γνωστὸ λογοτέχνη Ἀργὴ Κόρακα — ποὺ ἄρπαξε τόσο πρόωρα ὁ Χάρος — ὑποχρεωτικότητας ἀνεξάντλητης φίλο, νὰ διαβάσῃ τὸ ἔργο καὶ νὰ μοῦ στείλῃ σκηνή-σκηνὴ τὴν ἐξέλιξη τῆς δράσης. Ὁ Κόρακας καταπίασθηκε μὲ ζήλο σ' αὐτὴ τὴν ἀγασαειά, καὶ ἔδω καθίκο μου καὶ δημόσια νὰ τὸν εὐχαριστήσω. Μοῦ ἔγραψε (24.Ζ., 1930) πῶς τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου ἦταν κάπως κουραστικὸ γιὰ τὸ σημερινὸ ἀναγνώστη, ἀσυμείβιστο σὰ καλλιγραφικὰ τυπωτικὰ τῆς ἐποχῆς. Μὰ πρόσθεσε πῶς τὸ ἔργο εἶναι πολὺ ὡραῖο καὶ τρυπόχρονα μοῦ ἔστειλε τὴν περίληψη, καθὼς τὴ ζήτησα. Παραθέτω στῆς παρακάτω σελίδες αὐτὴ τὴν περίληψη σχεδὸν αὐτόλεξα μ' ἐλάχιστες ἀλλαγὰς φραστικῆς. Προσπάθησα νὰ φωτογραφήθῃ τὸ κείμενο τῆς τραγωδίας. Δὲν ἐπιτράπηκε. Κατ'ὸν πάσχον τὰ μου ἀντιγραφῆ. Τὸ βιβλίον δὲν ξαναδίνεται πια οὔτε γιὰ διάβασμα καὶ οἱ προσπάθειες, ἀπαυωτές, τοῦ Ἀργὴ Κόρακα στάθηκαν μάταιες.

III'. Περὶ τῆς τραγωδίας σκηνή-σκηνή.

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

Σ κ η ν ῆ π ρ ὴ τ η — Ροδολῖνος καὶ Ἑρμῖνος.

Ὁ Ροδολῖνος κοιμητίζεται κι' ὁ Ἑρμῖνος τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ πῆ τὸ σφάλμα ποὺ ἔκανε, ποιὸ κοίμα τὸν μανίει. Ὁ Ροδολῖνος τοῦ ἐκμιστηρεύεται πῶς γνωρίστηκε μὲ τὸ ΝΤΡΩΣΙΛΛΟ (δηλ. τὸν Τρωῖλο) βασιλῆα τῆς Περσίας, καὶ δέθηκε μαζί του μὲ φιλία. Ὁ τελευταῖος εἶδε στὴν Κορχηδόνα τὴν Ἀρετούσα, τὴν ἐρωτεύθηκε κι' ἔστειλε ἀνθρώπους νὰ μιλήσουν τοῦ Βασιλῆα, νὰ τοῦ δώσῃ τὴν κόρη του. Τούτους, ἔχοντας προηγουμένα μὲ τοὺς Πέρσες, ἀνήθηκε, καὶ ὁ Τρωῖλος, ἀφοῦ χίλιους τρόπους διαλογίστηκε πῶς νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, κατάληξε νὰ γράψῃ τοῦ Ροδολῖνου νὰ τὴ ζητήσῃ γιὰ λεγαριασμό του καὶ νὰ τοῦ τὴ δώσῃ «ὡς ἀγαπητικόν». Ὁ Ροδολῖνος, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἀκριβὸ τοῦ φίλου, πῆγε ὁ ἴδιος καὶ ζήτησε τὴν κόρη. Ὁ Βασιλῆας τοῦ τὴν ἔδωσε. Τὴν παίρνει ὁ Ροδολῖνος στὸ καράβι του καὶ ἐνῶ ἀγωνίζοταν νὰ μὴν τὴν πλησιάσῃ ὡς γυναῖκα του, τοὺς ἐπίασε τρικυμία καὶ τοὺς ἔρριξε στὸ λιμάνι τῆς Γρέζας⁽²⁹⁾, ὅπου ἔμειναν οἱ δύο τοὺς μονάχι' πηλαγιάσανε μαζί, κι' ἔτσι:

Ἐπιβουλὸς τοῦ φίλου του τὴ πίστη εἶχε τζακίση.

Ὁ Ἑρμῖνος τὸν παρηγορεῖ ὅτι:

Δύσκολο πρᾶμα ἐγύρευεν ὁ φίλος σου...

Ὁ Ροδολῖνος εἶναι μετανοημένος γιὰ τὴν ἀδυναμία του, ἀλλὰ καὶ νὰ χωριστῇ τὴν Ἀρετούσα δὲν μπορεῖ πια. Ὁ Ἑρμῖνος τοῦ δίνει θάρρος, μὰ ὁ Ροδολῖνος νομίζει ὅτι μόνο ἂν π.θάνῃ θὰ διορθωθῇ τὸ σφάλμα του ἐναντὶ τῆς φίλιας, γιὰτὶ ὁ Τρωῖλος θὰ μποροῖ νὰ πάσῃ τὴν Ἀρετούσα ὡς χήρα. Ὁ Ἑρμῖνος τὸν ἀποτρέπει καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ δώσῃ στὸ φίλο του τὴν ἀδελφὴ του Ροδοδάφη.

Σ κ η ν ῆ δ ε ὑ τ ε ρ η. — Σωφρόνια, νένα, καὶ Ἀρετούσα.

(29) Ποιὸ λιμάνι νᾶναι τοῦτο ἀνάμεσα στὴν Τύνιδα καὶ στὴν Αἴγυπτο;

Ἡ νένα ρωτάει τὴν Ἀρετούσα ποῖα αἰτία τὴν ξεσήκωσε ἀπὸ τὴν κατοικία της τόσο πρῶτ. Ἡ Ἀρετούσα τῆς διηγίεται διάφορους ἐφιάλτες ποῦ βλέπει στὸν ὕπνο της γιὰ τὸ βασίλεια, γιὰ τὸ θρόνο, τοὺς πύργους, τὴν ἴδια... Τὸ τελευταῖο της ὄνειρο ἦταν τάχα πῶς ὁ Ἀφέντης της τὴν πάντρεψε μ' ἕναν ἄλλο βασιλῆα καὶ ἔστειλε νὰ τὴν πάρῃ. Στὸ καράβι μπήκε μὲ κλάματα, γιὰτὶ ἄφινε τὸ ταῖοι της. Πρὶν μισέψη θέλησε νάρθῃ κι' ὁ Ροδολίνος. Ἐγινε τότε μεγάλος θρήνος. Ἐρριξε τὸ σκῆπτρο καὶ ὄρισε στοὺς ποδοῦς μαῦρα ἄρμενα νὰ βάνουε(30). Ἡ Νένα τὴ συμβουλεύει:

Θωριά τζῆ νύκτας μὴδὲ μιά, μὴδ' ὄνειρο κιανένα
Δὲν πρέπει, θυγατέρα μου, νὰ σὲ πρικήνη ἔσενα.

Ἡ Ἀρετούσα τῆς ἀπαντᾷ πῶς ἔκανε τάμα νὰ μὴν παντρευτῆ παρὰ ἐκείνον ποῦ τῆς ἤθελε ὑποσχεθῆ ὅτι θὰ ἐκδικηθῆ τὸ αἷμα τοῦ σκοτωμένου της ἀδελφοῦ, καὶ πῶς τὰ λησμόνησε ὅλα:

... ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα

ποῦ οἱ οὐρανοὶ στὰ σκότη τοὺς τὸ Ροδολίνο ἔφερα.

Κι' ὅμως ὁ Ροδολίνος ἀπὸ τὸ θράδυ τοῦ λιμνῶνα ἄλλο δὲν τὴν πλησιάζει, κι' οὔτε ἄκουσε πότε θὰ τελειώσουνε οἱ γάμοι τους. Ἡ Νένα τῆς λέγει ὅτι ὁ Ροδολίνος ἀναμένει γιὰ τοὺς γάμους τὸ μπιστεμένο του Τρωσίλο καὶ τὴ συμβουλεύει νὰ γυρίσῃ στὸ σπίτι.

Σ κ η ν ἠ τ ρ ῖ τ η.— Σωφρόνια.

Μονολογεῖ καὶ εὐχεται:

Ὁ οὐρανὸς ἄς τζῆ βοηθᾷ χαιράμενη νὰ μένη
καὶ καλορριζικώτατη νὰ κἀνη τῆ ζωῆ τζῆ.

Χορὸς καὶ μουσικὴ (Σονέτο) γιὰ τὴν ἀστάθεια τὴν καταραμένη ποῦ κάνει ὄλο τὸν κόσμου ἀνάστατο.

[Σὰν τόσες πρώτες πράξεις τοῦ πεντάπραχτου τραγικοῦ δραματολόγιου, καὶ τούτῃ περιορίζεται στὴν ἔκθεση τῶν γεγονότων ποῦ προηγήθηκαν καὶ φανερώνει τὶς ἀνησυχίες τῶν κυρίων προσώπων.] (31).

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Σ κ η ν ἠ π ρ ῶ τ η.—Μονολογεῖ ὁ Ἑρμίνος γιὰ τὴν ἀσυστασία τοῦ κόσμου.

Σ κ η ν ἠ δ ε ὑ τ ε ρ η.—Ροδολίνος, Χορὸς καὶ Σάφος, μαντατοφόρος.

Ὁ Ροδολίνος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι κατὰ τὴ φρόνιμη βουλή τοῦ συμβούλου του Ἑρμίνου, ἐμίλησε τῆς Ροδοδάφνης γιὰ τὸν Τρωτίλο γιὰ σύζυγο καὶ αὐτὴ τοῦ ἔταξε:

... τούτῃ τῆ δουλειὰ πῶς θέλει τῆνε κάμει
ἀρέσοντάτῃ ὀγία γαμπρὸς ὁ Βασιγλιὸς ἐτούτος(32).

Μπαίνει ὁ Σάφος, ὅλη τὴ νύχτα στρατοκόπος. Παρακαλεῖ τὸν Χορὸ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὸ βασιλικὸ παλάτι. Μαθαίνοντας πῶς θρίσκεται ἐκεῖ, ὁ Σάφος προσφέρει στὸ Ροδολίνο τοὺς χαιρετισμοὺς τοῦ Τρωτίλου καὶ τοῦ ἐγχειρίζε γράμμα του. Ὁ Ροδολίνος διαβάξει τὸ γράμμα ὅπου ὁ Τρωτίλος τοῦ γράφει πῶς ὁ μαντατοφόρος θὰ τοῦ πῆ:

τὴν ὄρεξη καὶ πεθυμῖα τοῦ ἴδιου του θελημάτου.

Ὁ Σάφος κάνει λόγο γιὰ τὴ φιλία ποῦ ἔχει τοῦ Ροδολίτου ὁ Τρωτίλος καὶ τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι μόλις ἄκουσε γιὰ τοὺς γάμους του, τὰ παράτησεν ὅλα καὶ σηκώθηκε νάρθῃ. Ὁ Ροδολίνος, ἀφοῦ ἄκουσε τὸ μαντατοφόρο, τὸν στέλνει στὸ πάλαι νὰ ξαποστάσῃ.

Σ κ η ν ἠ τ ρ ῖ τ η.—Ὁ Ροδολίνος μονολογεῖ σταναχωρημένος γιὰ τὴν προσέχῃ ἀντάμωσή του μὲ τὸν Τρωτίλο.

Σ κ η ν ἠ τ ἔ τ α ρ τ η.—Ἀνάζηα καὶ Ροδοδάφνη.

Μακρὺς διάλογος μεταξὺ μάνας καὶ κόρης. Ἡ μητέρα προτρέπει τὴν κόρη νὰ στολιστῆ ὅπως πρέπει σὲ βασιλοπούλα κοὶ μαζί μὲ τὴ νύφη(33) τους νὰ ὑποδεχτῆ τὸ Βασιληᾶ τῆς Περσίας καὶ νὰ τοῦ ἀρέσῃ. Ἡ Ροδοδάφνη ἐκθέτει τῆς ἰδέες της γιὰ τὴ φρόνιμη κόρη καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά, ποῦ τὴν κράζει «χάρισμα μόνο ἐξημιᾶς»,

(30) Κλασσικὴ θύμηση τῶν συμβούλων τοῦ Αἰγέα στὸ Θησέα.

(31) Ἡ παρατήρησός μου σὲ ἀγκύλες.

(32) Μήπως ὁ Ροδολίνος γελᾶστηκε γιὰ τὰ αἰσθήματα τῆς ἀδερφῆς του; Γιὰ τούτῃ ἄλλαξε ἰδέα τόσο ξαφνικᾶ; Πρὸβ. τὴ σκηνὴ τέταρτῃ τῆς ἰδίας πράξης.

(33) Ὡστε ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια γνῶριζε τοὺς μυστικούς ἐρωτῆς καὶ τῆς προθέσεως τοῦ Ροδολίνου.

καὶ λογιάζει «πῶς φέρνει δλάψιμο σὲ πᾶσα μιά». Ἡ μητέρα ἀντισκόβει πῶς ὅπως ὁ ἄντρας ἔχει χάρισμα τῆ γνώση, ἔτσι κι' ἡ γυναίκα ἔχει τὴν ὀμορφιά, καὶ ἐνῶ ἐκεῖνος ἀντικρύζει τὴ ζῶη μὲ κόπους καὶ δάσανα μεγάλα:

καὶ κείνους ἀποδοτοὺς νικῶ δείχνουσι ὡσάν ἐχθροὺς τοὺς
ἀπεναντίας οἱ γυναῖκες :

ὅποιους νικήσουνε τὴ νίκην ἀγαποῦσι
καὶ τῆ νικήτραις ὡς θεαῖς τιμοῦ καὶ προσκηνοῦσι (34)

Μολταυτα ἡ Ροδοδάφνη ἄλλη ὀμορφιά δὲν ξέσει γιὰ τὴ γυναίκα ἀπὸ τῆ γνώση, τὴν εὐσπλαχνία, τὴν πίστη, τὴν εὐσέβεια. Ἡ μητέρα προσπαθεῖ νὰ τῆς ζυτησῇ τὴν καρδιά μιλώντας τῆς γι' ἀγάπη, μιά ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ βασίλισσα τῶν Περωῶν. Ἡ Ροδοδάφνη ἀπαντᾷ ὅτι ἔχει ἀποφασίσει νὰ ζῆσῃ ἐλεύθερη. Ἡ μητέρα θέλει νὰ τὴν πείσῃ ὅτι ἡ γυναίκα πρέπει νὰ ζῆσῃ μ' ἕναν ἄντρα, ὅπως κι' ἐκεῖνη ἔζησε μὲ τὸν πατέρα τῆς. Ἡ Ροδοδάφνη ἀντιτάσσει ἰδέες κάπως φεμινιστικές γιὰ τὸ ζυγὸ καὶ τὴ σκλαβιά. Ἡ μητέρα τὴ συμβουλεύει ν' ἀφήσῃ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς καὶ νὰ πᾶη νὰ στολιστῇ γιὰ νὰ τὴν ἰδῇ παντρεμένη προτοῦ πεθάνῃ. Ἡ Ροδοδάφνη πείθεται καὶ «μπαίνει μέσα μέτρη κερασίδετζι μένα ἀνασαμό». Ἡ Ἀννάζα μονολογεῖ καλοτυχίζοντας τὸν ἑαυτὴ τῆς καὶ τὰ τέκνα τῆς.

Χορὸς καὶ μῦσική:

Οὐαί σου, Μέμφη, οὐαί σου!
Πῶς πέφτουσιν οἱ δόξαις κ' ἡ τιμαῖσου.

[Δυὸ μέρη ἀπαρτίζουν αὐτὴ τὴ δευτέρη πράξη. Ἡ ἄφιξη τοῦ μαντατοφόρου Σάφου, καὶ ἡ συνομιλία, κάμποσο παροστραβηγμένη, τῶν δυὸ γυναικῶν. Ἡ δράση δὲν πολυπροχώρησε, μόνο κατσφάνηκε ὁ χαρακτήρως τῆς Ροδοδάφνης.]

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

Σ κ η ν ἠ π ρ ὶ τ ῆ — Ἀννάζα καὶ Ροδολῖνος.

Ἡ Ἀννάζα πληροφορεῖ τὸ Ροδολῖνο πῶς κατάφερε νὰ πείσῃ τὴ Ροδοδάφνη, ποὺ ἔφυγε μ' ἕνα ἀναστεναγμὸ «στὸ βίλαμο τῆ νὰ στολιστῇ». Ὁ Ροδολῖνος συμβουλεύει νὰ διατάξῃ νὰ τὴν συτρεφέψουε

χίγλιες λαμπρότατες κοπέλλες
ἢ πγλιὰ ὀμορφαῖς κι' εὐγενικὲς κ' ἢ πλ' ἄξα στολισμέναις

ἀκόμα

καὶ παντρεμένες ὄρισε χίγλιες νὰ στολιστοῦσι
μὲ διαδήματα χρουσαὶ καὶ ζώνες τὰ κλουθοῦσι
τῆς Ἀρετούσας...

Ἡ Ἀννάζα λέει ὅτι θὰ γίῃ καθὼς ὀρίζει.

Σ κ η ν ἠ δ ε ὑ τ ε ρ ῆ — Ροδολῖνος, Χορὸς τῷ Στρατάρχῳ καὶ στρατιωτῶ.

Ὁ Ροδολῖνος διατάζει διάφορες στρατιωτικὲς ἐπιδείξεις. Ἄλλοι νὰ τραγουδοῦν:

τῷ Βασιγλιῷ τῷ παλιῷ τῆς πράξης,
Ἄλλοι ἄς σέρονουν τὰ θεριά τάγρια καὶ μερωμένα

ἐπίσης:

Τριάντα χιγλιάδες στρατηγοὶ (35) ἀπόχω διαλεμένους
κόκινα κι' ἄσπρα νὰ φοροῦ, βασιλικά ντυμένους
καὶ μᾶλλους τόσους ἄρχοντες γὰ πένουν ἔμπροστά μου
τὸ λάβαρο οἱ στρατάρχαις μου βαστώντας στὰ δεξὰ μου.

Καθὼς καὶ πολλὲς ἄλλες ὀρμήνεις, Ὁ Χορὸς ὑπόσχεται.

Σ κ η ν ἠ τ ρ ῖ τ ῆ — Ἑρμῖνος καὶ Ροδολῖνος.

Ὁ Ἑρμῖνος μπαίνει γυροβλόντας τὸ Βασιλέα γιὰ νὰ τοῦ ἀναγγεῖλῃ ὅτι ἔφτασαν δυὸ ἄρχοντες τῆς Περωσίας φέροντας πλουσιώτατα δῶρα τῆς νύφης. Ζητᾷ νὰ μάθῃ ἂν ὁ Βασιλῆας ἐνεῖ νὰ τοῦ πᾶ τίποτε καινούργιο. Ὁ Ροδολῖνος τοῦ λέει ὅτι ἀκριβῶς λογάριζε νὰ στείλῃ νὰ τὸν καλέσῃ γιὰ νὰ τὸν διατάξῃ νὰ προῦποντήσῃ τὸν ἄλλο Βασιλῆα ποὺ ἔρχεται «μέτρη χιγλιάδαις ἄρχοντες» καὶ νὰ μιλήσῃ «γιὰ τῆς ἀδερφῆς μου τὴν παντρεία». Ὁ Ἑρμῖνος μὲ χαρὰ δέχεται νὰ πᾶη.

(34) Σαχλαμαρίες φράγκικης ἐρωτιάρικης περιπτώσεολογίας.

(35) Πόσα δισεκατομμύρια φαντάρους θὰ στρατολογοῦσε ἡ Μέμφη! ! ! ! !

Σ κ η ν ή τ έ τ α ρ τ η.— 'Ο 'Ερμίνος μονολογεί για τή δύσκολη δουλειά πού τού ανέθεσαν ό Βασιλέας.

Σ κ η ν ή π έ μ π τ η.— Ροδολίνος και 'Αρετούσα.

'Ο Ροδολίνος τής αναγγέλλει πώς έρχεται να τιμήση τους γάμους της ό Βασιλιάς τής Περούσιος κι' άπάνω σ' όλα φίλος τους άγαπημένος. 'Η 'Αρετούσα τού άπαντά:

Σώνει πώς είναι φίλος σου κι' έγ' άλλο δέ γυρεύω

'Ο Ροδολίνος τής συστήνει «θύμηση πρικήα» να μην άνακατώση τή στήθος της, ούτε να θαμπώσει τήν όψη της. 'Η 'Αρετούσα τόν διαβεβαιώνει για τήν άγάπη της με τά λόγια αυτά:

Στό στήθος μου ποτέ χαρά, μηδ έπρίκα έμπένη,
Παρά σά θέλης μόν' έσύ, καρδιάμ' ήγαπημένη,
'Εγώ άμ' όργίζεσαι μπορώ να όργίζομαι άπατης μου,
Και τόν Τρωσίλο ναγατώ σά θές, ψυχή τζη ψής μου.
Δέ ξεύρεις πώς, 'Αφέντη μου, σέχω και Βασιγλιόμου,,
Και μοναχή έλπίδα μου σάν πρέπει, κι' 'Ιδολώ μου
'Αν τζη γονέους μου άφηκα, κι' ήρθα, κι' άκλούθησάσου,
Και τό κορμί, και τή ζωγή έδωκα εις τήν άξά σου,
Πίσο, σάν Τέρι σου εύκολα, και δούλη πώς μ' όρίζεις,
Μέ δίχως περισσότερα λόγια μπορώ γνωρίζεις,
Γιά έσένα μόνο έχ' άκριβή στον κόσμο τή ζωή μου,
Και δίχωςου ό Παράδεισος μέθανες εκεί αν ήμου⁽³⁶⁾
Γιατί Παράδεισος θαρρώ δέ διδή τόση χάρη
'Όσο μπορεί όποιον άγαπās χαρ' από σέ να πάρη
Μάγλιως στον 'Αδη πλιό καγλιιά μετάσου ειχα περάση
Γιατί εκεί άπούς έσύ, τίνες κόλαση μη διεγλιάση⁽³⁶⁾.

[Τρυφεράδες και λιγωμάρες κρυόμπλαστρες, σάν τόσες και τόσες, τόσο στήν τραγωδία, στήν κωμωδία, όσο και στήν ποιμενική ποίηση (Γύπαρις), πού ασφαλώς θα έθελγαν τους μερακλήδες και τής ρωμαντικές μεσόκοτες τής έποχής. Στρίψιμο τού μουστακιού και «τράβα με να κλαίγω!!...»]

Σ κ η ν ή έ χ τ η.—Ροδολίνος Μονολογεί. Τά λόγια πού γροικά :
σκλαβώνουνε τό πνεύμα του, πέρνουν τά λογικά του.
τού δένουν τήν καρδιά του

'Εκφράζει τήν άγάπη του για τήν 'Αρετούσα και τέλος άποτείνεται στήν τύχη του και τήν παρακαλεί μιά πού τους έσμιξε να μην τους «καταμυδοσιση»,

γ' ή πλέον έμένα ζωντανό να στέκω μη θελήσης.

Σ κ η ν ή έ β δ ο μ η.— Τζήμοσκος⁽³⁷⁾ και Χορός τώ Στρατάρχω τού Ροδολίνου.

Μπαίνει ό Τζήμοσκος, μοντατοφόρος από τήν Καρχηδώνη και άφού άφηγηθή τής έτοιμασίες πού ειδη στή χώρα και τήν έξυμνήση για τά πολλά χαρίσματά της, ρωτά τή Χορό πού θα βρή τή Βασίλισσα. 'Ο Χορός τού δείχνει τό παλάτι αλλά τού λέγει ότι ό Βασιλιάς τους έρχεται.

Σ κ η ν ή ό γ δ ο η.— Τζήμοσκος, Ροδολίνος και Χορός «Μοδέ Μηλεί».

'Ο Τζήμοσκος τού λέει πώς τού φέρνει μαντάτο καλλορίζικο, ότι δηλαδή ό 'Αρέτας, ό βασιλιάς τής Καρχηδόνας πέθανε, άφού διάταξε να κληρονομήση ή 'Αρετούσα, πού τής φέρνει και τό σκήπτρο. Αίτία τού θανάτου του στάθηκε ή πίκρα, όταν κατά τήν αναχώρησή τους έπιασε εκείνη ή τρικυμία. 'Ο 'Αρέτας λογάριάζε ότι δέ θα βρουν πουθενά να σωθούν, άλλ' ότι πνίγηκαν⁽³⁸⁾. 'Ο Ροδολίνος εκφράζει τή θλίψη του για τό τέλος τού 'Αρέτα και ό Τζήμοσκος τόν πορηγορεί λέγοντάς του πώς ό 'Αρέτας βαυκαλίστηκε στο θανάτο του με τό να έχη κήνη γαμπρό τό Ροδολίνο. Προσθέτει πώς στάλθηκε από τή βασίλισσα και τού τής 'Αρχοντες μ' ένα γράμμα. Μπαίνουν μέσα για να τό διοβάσουν⁽³⁹⁾ και να δούνε τί θ' άπογίνη.

(36) Στιχοι στραπατσιρισμένοι.

(37) 'Όπως ό Τρωτίλος τυπώθηκε και Τρωσίλος, έτσι και τούτος πότε είναι Τσημοσκος και Τσηζμοσκος για Τσημόσκος.

(38) Μυστήριο τότες πώς καθιστά κληρονόμο τήν πνιγμένη κόρη του.

(39) Δηλαδή για ν' αφίσουν τόπο στα πρόσωπα τής άκόλουθης σκηνής.

Σ κ η ν ή ἔ ν ν α τ η.—'Αρετούσα καὶ Σωφρόνια.

Μιλεῖ μετ' τὴ Σωφρόνια γιὰ τὰ χαρίσματα ποῦ τῆς στείλαν ἡ Περσιάνες, ὅπου βρῖσκει ἕνα στεφάνι ποῦ εἶχε δώση αὐτῇ σ' ἕναν πολεμιστὴ ξένο. Διηγίεται πῶς ὁ πατέρας τῆς εἶχε στείλει τὸ γυιό του στρατάρχη ἐναντίον τῶν Μαυριτιανῶν, ὅπου χτυπήθηκε μετ' τὸν Τρωτίλο καὶ σκοτώθηκε· πῶς τότε ὁ πατέρας τῆς ἤθελε νὰ ἐκδικηθῆ τὸ αἷμα τοῦ σκοτωμένου παιδιοῦ τάζοντας τὴ γυναῖκα στὸν ἐκδικητὴ. Κι' ἔκραξε στὴν Καρχηδόνα στρατηγοὺς, ἄρχοντες καὶ βασιληάδες ν' ἀγωνιστοῦν, κι' ἐκεῖ διάπρῃφεν ἕνας μετ' σκεπασμένη τὴν κεφαλὴ. Σὰν τοῦ ἔδωσε τὸ στεφάνι ὁ 'Αρέτας, ὁ νικητὴς δὲν ὁμολόγησε ποιὸς ἦτανε. Ἡ 'Αρετούσα τώρα καταλαβαίνει πῶς νίκησε ὁ Τρωσίλος — ὁ σκοτωτὴς τοῦ ἀδερφοῦ τῆς— καὶ διερωτᾶται γιὰτί νὰ τῆς τὸ στείλῃ δῶρο κι' ἂν ἔπρεπε νὰ τὸ κρατήσῃ ἢ νὰ τὸ γυρίσῃ πίσω.

Χορὸς εἰς τὴ Μουσική:

Στὸν οὐρανὸν ἡ γνῶσις κυριεύγει
Καὶ κυβερνᾷ τὸ φῶς τῆς ὅλης τῆς κτίσεως.
Κι' ὅσοι τῆς ἀκτίναις τοῦ ἀκλουθοῦσι
Μηδ' ἕνας τύχης φόβος δὲ γνωρίζει.
'Αμ' ὅσοι τέτοιαις χάραϊς δὲν ποθοῦσι
Καὶ τῆς ἀγνωσίας τὸ σκότος τῆς ἀμποδίζει
Σ κοντάφτουςι κ' εἰς Βάραθρον γλιστροῦσι.

Ἡ 'Αξιοσημεῖωτὴ ἡ ἄφιξη τῶν Πέρσων μαντατοφόρων μετ' τὰ νηφιατικὰ πεσκέσια, καθὼς καὶ τοῦ ἀγγελιαφόρου τῆς Καρχηδόνας. Ἡ ρωμαντικὴ διήγησις, ἰπποτισμοῦ καὶ ἀγάπης, τῆς 'Αρετούσας καμματακί ξεκάρφωτη. Τέτοια παραμῦθια εἶναι ὑποφερτὰ στὴν πρώτη πράξις ὅπου γίνεται ἡ ἐκθεση τῶν περασμένων. Ἡ δρᾶσις μπλέκεται κάμποσο ἀργὰ στὴς περιπέτειες ποῦ θὰ ἐπιφέρουν τὴν τραγικὴ καταστροφὴ.

ΠΡΑΞΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Σ κ η ν ή π ρ ὶ τ η.— Ροδοδάφνη, μετ' στολὴ βασιλική.

Μονολογεῖ πρὸς τὴν Τύχη, «τὴ μεγαλότατη θεᾶ», ποῦ τὴν ἀξίωσε «τιμαῖς πολλὰς καὶ σὲ μεγάλην χώραν» καὶ ἀδερφὴ ἑνὸς βασιληᾶ,

ποῦ οἱ Βασιγληᾶδες οὐλοῖ
τόνε τιμοῦ καὶ προσκυνοῦ.

Ἄν ἡ Τύχη ἀποφάσισε νὰ τῆς γυρίσῃ τὸ πρόσωπο, ἄς μὴν τὴν ἀφίσῃ νὰ ζήσῃ· κάλλιο ἄς μὴν εἶχε γεννηθῆ στὸν κόσμον ἂν ἦταν νὰ μὴν μπορέσῃ νὰ φυλάξῃ τὴν παρθενιά τῆς (!!!) (40)

Σ κ η ν ή δ ε υ τ ε ρ η.— 'Ανάζηνα: Μονολογεῖ ἐκφράζοντας τὴ χαρὰ τῆς γιὰ τὰ δυὸ τὰ παιδιὰ ποῦ θὰ γίνουν τέσσερα καὶ ἀναπολεῖ μετ' λύπη τὸν ἄντρα τῆς καὶ βασιληᾶ, ποῦ δὲ ζῆ γιὰ τούτῃ τῆς γιορτῆς.

Σ κ η ν ή τ ρ ῖ τ η.— 'Αρετούσα καὶ Σωφρόνια. (41)

Ἐνῶ ἡ Σωφρόνια τῆς παραγγέλλει νὰ πάῃ νὰ στολισθῆ, ἡ 'Αρετούσα θρηνεῖ γιὰτί ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ πατέρα τῆς καὶ πληροφορήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ροδολῖνον ὅτι τὴν πῆρε γιὰ νὰ τὴ δώσῃ τοῦ Τρωτίλου.

Σ κ η ν ή τ έ τ α ρ τ η.— Ὁ Ροδολῖνος μονολογεῖ, ἀπορῶνας τί νὰ κάνῃ, ἂν κι' ἐπιθυμῆ νὰ ζήσῃ μετ' τὴν 'Αρετούσα, ζητεῖ ν' αὐτοχτονήσῃ γιὰ τὸ σφάλμα του.

Σ κ η ν ή π έ μ π τ η.— Σωφρόνια: Μονολογεῖ θρηνηλογώντας (42) γιὰ τὴν τύχη τῆς 'Αρετούσας καὶ φοβᾶται μὴ θαλθῆ νὰ σκοτωθῆ καὶ τὴν ἀκολουθεῖ.

Μ' ἐκεῖνη (43) στὸ Βασιλικὸν εἶναι θαρρῶ μίαν ὥρα
Θαλάμενη ἀπ' ἐκλύσθηκε (44) καὶ δὲν τὴ βλέπω τώρα.

Σ κ η ν ή έ κ τ η.— Λευκίππη καὶ Σωφρόνια.

Ἡ Λευκίππη ἀναγγέλλει στὴ Σωφρόνια πῶς ἡ 'Αρετούσα

...εἰς τὸ θάλαμον τοῦ Βασιγλιου ἐκλείσθη

(40) Μαργαριτάρη τοῦ ἰπποτισμοῦ!!!!

(41) Τὸ πᾶν κ' ἔλα τῶν προσώπων εἶναι ἐντελῶς ἀδικαιολόγητο στὸ θέατρο τῆς ἐποχῆς. Ποῦ ἡ ἀρχαία τεχντροπία!

(42) Πελαγῶνι ὁ δραματογράφος· τέσσερις μονόλογοι!...

(43) Μὲ ποιάν; ἴσως πιθανώτερον ΜΑ ἐκεῖνη.

(44) Δηλαδὴ θελάμενη ἀποκλείσθηκε.

μέ δυο θεραπεινίδες, αὐτὴν καὶ τὴν Ἐλίσσά

...κι' ἐκεῖ ἐκάτεχεν ἕνα χρουσό λαῖνι
Κι' ἐγύρευε καὶ βρῖσκετο καὶ πιάνειτο καὶ πίνει
Μ' ὄρεξη μεγαλότατη σάν πολὺ διψασμένη
Κι' ἀπείς τὰπόπιεν ἔπεσεν ὡσάν ἀποθαμένη.

Συνήλθε ὁμως σὲ λίγο καὶ ζήτησε νὰ τῆς φέρουσ νὰ ντυθῆ «τὰ λευκάτζη» κι' ἔπειτα τοὺς εἶπε πῶς ἐδιάλεξε σήμερα νὰ πεθάνη

Γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ γένου μας κι' ὄλω τῶν Ἀφρικάνω
Τοὺς ἔδωσε μερικὲς παραγγελιὲς γιὰ τὴ μάνα τῆς
Κι' ἐπῆρε ὅσαις εὐρέθησα εἰς τὸ ναὸ παγένου
Τζῆ Περσεφόνης

Ἡ Σωφρόνια στὸ ἄκουσμα αὐτῶν τῶν γεγονότων θρηνολογεῖ.

Σ κ η ν ἦ ἔ β δ ο μ η.— Ἀρετούσα με τζῆ κορσιίδες Λευκίππη καὶ Σωφρόνια. Κλαίει ἢ Ἀρετούσα

Τοὺς ὕστερους μου στεναγμούς, τζ' ὕστερες ἀναπνοιαῖς μου
Μέμφη ἀποδέξου σήμερα στὰ τέλη ἀπ' ἄεωσός μου
κι' ἀποχαιρετὰ τὸν ἥλιο, τὴ γῆ, τὸν ἀέρα, τῆς πυραμίδες,
...τζῆ πύργους, τὰ παλάτια
κι' ὅτι ἄλλον ὁμορφο μποροῦ νὰ στοχαστοῦ δυὸ μάτια

Ἀκολουθεῖ ἀμοιβαίως θρήνος μεταξὺ τῆς Ἀρετούσας, τῆς Σωφρόνιας καὶ τῆς Λευκίππης, ποὺ θένε νὰ τὴν πᾶνε στὸ παλάτι, ὅπου ἐπὶ τέλους δέχεται νὰ πᾶη:

Γρικῶ κι' ἐγὼ τὴ δύναμη πῶς χάνω ἀγάγλι-ἀγάγλια
Καὶ γνῶθω πῶς νὰ πιέναμε στὸ σπῆτιν εἶναι κάγλια.

Χορὸς Μουσικός.— Τὰ θεριά καὶ ἐρπετὰ φυλάγουν τὴ ζωὴ ὅσο τὴν κατέχουν. Ὁ ἄνθρωπος τρέχει ἀφρενα στὸ Ἄδου τὸ λαρύγγι μὲλο ποῦ ἡ φύση τοῦταξε γνῶση νὰ τοῦ δώση.

[Περιττὸ νὰ ἐπιμένη κανεὶς στὴ δραματικὴ ἀκαταστασία ὅλης αὐτῆς τῆς πράξης].

ΠΡΑΞΗ ΠΕΜΠΤΗ

Σ κ η ν ἦ π ρ ὶ τ η.— Τρωσίλος καὶ Ἑρμίνος.

Ὁ Τρωσίλος φτάνοντας βλέπει τὴ χώρα καὶ ἐπαινεῖ τὴν ὁμορφίαν τῆς καὶ τὸ Βασιλεῖά τῆς. Ὁ Ἑρμίνος ἀπαντᾷ ὅτι ὁ ἐρχομὸς του τιμᾷ τὴ χώρα καὶ ἐξηγεῖ πῶς ἀν' ἡ Αἴγυπτο καὶ ἡ Πεοσία εὐδαιμονοῦν, εἶναι γιὰ τὴν προστασίαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἢ φιλίαν τῶν δυὸ βασιληάδων. Καὶ συμβουλεύει νὰ γίνουσι τρεῖς βασιληάδες⁽⁴⁵⁾ ἐνωμένοι γιὰ νὰναὶ δυνατώτεροι ἀκόμα, καὶ τοῦτο νὰ κατορθωθῆ με τὸ γάμο τοῦ Τρωσίλου με τὴ Ροδοδάφνη, τῆς ὁποίας πλέκεται τὸ ἐγκώμιο. Ὁ Τρωσίλος ἀγανατίζει τὰ σωστὰ τοῦτα λόγια καὶ προσθέτει πῶς ἡ φιλία του καὶ ἡ πίστη του στὸ Ροδολίνο εἶναι τέτοια ποῦ ὁ γάμος δὲν μπορεῖ νὰ τὴν συσφίξῃ πεοισσότεσο. Παραγγέλλει τὸν Ἑρμῖνο νὰ πῆ τοῦ βασιληᾶ πῶς γιὰ λόγου του ἕλος χαίρεται καὶ πῶς ἡ φιλία του μένει ἀναλλοίωτη.

Σ κ η ν ἦ δ ε ὕ τ ε ρ η.— Χορὸς τῶ Στρατάρχω καὶ Ἐλίσσας.

Οἱ στρατάρχεις ἀκοῦνε χτύπους καὶ φωνὲς μες στὰ παλάτια καὶ τρέξαν νὰ μάθουσιν τὴν ἀφορμὴν, γιὰ τὴν εἶδαν στὴ χώρα τόσους Πέρσες, ποῦ ὤρισαν τοὺς στρατηγούς νὰ στέκουσι ἐτοίμασμένοι. Μπαίνει ἡ Ἐλίσσας κλαμένη ζητώντας τὴν κατακαυμένη μάνα νὰ τῆς ἀναγγεῖλῃ ὅτι:

νεκρὴ ναι ἢ θυγατέρα σου, ἢ νύφη σου κι' ὁ υἱός σου

Βλέποντας τοὺς στρατάρχους, τοὺς ρωτᾷ νὰ μάθῃ ποῦ εἶναι ἡ βασιλίσσα. Μπαίνει ὁ Χορὸς τὸ θάνατο τῆς Ἀρετούσας καὶ τὴν αἰτία. Κατόπι πῶς ὁ Βασιλεῖς ἔτρεξε καὶ κρατῶντας τὴν Ἀρετούσα μαθαίνει πῶς φαρμακεύτηκε με τὸ «χρουσό λαῖνι», θρηνολογεῖ καὶ τῆς τάξει νὰ σκοτωθῆ με τὸ μαχαίρι του, γιὰ τὴν δὲν μπορεῖ νὰ ζῆσθαι χωρὶς αὐτήν. Ἡ Ἀρετούσα

(45) Τῆς Μέμφης καὶ τῆς Καρχηδόνας ἀπὸ τὸ γάμο τοῦ Ροδολίνου με τὴν Ἀρετούσα. Γελοῖο ἐπιχείρημα τοῦ αὐλοκόλακα, ἀφοῦ δὲν ἀλλάξει ὁ σκοπὸς με τὴν παντρεία τοῦ Τρωσίλου με τὴν Ἀρετούσα.

... τοῦ ἀπολογᾶται
 Ἄποῦ ἔδειχνε τὸ Βασιγλιό π' ἄφηνε πῶς λυπάται

Μ' ὁ Ρωδολίνος μὲ γλυκύα κανάκια(46) μὴ φοβάσαι
 Τζ' εἶπεν, ἡγαπημένη μου, κί' ὡσάν καλῆτερά σαι.

Ἡ Ἀρετούσα ξεμυχά καί ὁ Βασιληᾶς ἀφοῦ ἔγραψε ἕνα γράμμα γιὰ τὸ Ρῆγα τῆς Περσίας «σφάζεται ἀπάτος σου». Ἡ Ροδοδάφνη καθὼς ἄκουσε τοὺς θρήνους καί εἶδε τοὺς νεκροὺς «ἡ δόγλια ἐχάθη». Ὅλοι τῆ θεωροῦν πεθαμένη. Ἡ Ἐλεῖσα ζητεῖ νὰ βρῆ τῆ «γρά» νὰ δράμη γιὰ βοήθεια.

Σ κ η ν ῆ τ ρ ί τ η.— Χορὸς τῷ Στρατάρχῳ. Ἄννάζη, Λευκίππη καὶ κόραις τζῆ Ἄννάζησ. Ἡ Ἄννάζη παραπονιέται ποῦ ὅλοι σπαίνουσι μετὰ ποῦ τὴν ἔχουσι κρᾶξῃ θιαστικά. Ἰκετεύει νὰ μάθῃ. Ὁ Χορὸς μὲ τρόπο τῆς ἀναγγέλλει τὸ χαμὸ τῆς νύφης καὶ τοῦ γιουῦ τῆς. Στὸ ἄκουσμα τοῦτο ἡ Ἄννάζη σωριάζεται λιγωμένη, συνέρχεται κί' ἡ κόρες τὴν παίρνουσι νὰ τὴν πᾶν στὸ παλάτι(47).

Σ κ η ν ῆ τ έ τ α ρ τ η.— Ὁ Φιλαλήθιος μὲ τὸ γράμμα τοῦ Ρωδολίνου στὸν Τρωσίλο θρηνεῖ γιὰ τὴν ἐπαρχία καὶ τὴ δύναμη.

... ποῦχεν ἡ Μέμφη ὁμάδι
 Σήμερον ἔπεσε εἰς τὴ γῆ, μάλισταν εἰς τὸν Ἄδη.

Σ κ η ν ῆ π έ μ π τ η.— Τρωσίλος καὶ Φιλαλήθιος.— Ὁ Τρωσίλος μπαίνοντας γροικᾷ μέσα κί' ἔξω κλάματα καὶ διερωτᾶται μὴν πλακώσανε οἱ ἔχθροί. Εὐχαριστεῖ τὸν οὐρανὸ ποῦ ἔλαχε ἐδῶ νὰ βοηθήσῃ τὸ φίλο του. Ὁ Φιλαλήθιος τοῦ δίνει τὸ γράμμα ποῦ ἀρπάξει μὲ ἀνησυχία, τὸ ἀνοίγει καὶ τὸ διαβάξει φωναχτά. Ὁ Ρωδολίνος πρὶν σκοτωθῆ τοῦγραφε σύντομα μὲ

... πικραμένη ἀρχὴ καὶ τέλος πονεμένο.

Ὁ Τρωσίλος ζητάει ἀπὸ τὸ Φιλαλήθιο λεπτομέρειες.

Ἄπλώτερα ἤθελα νὰ πῆς τὸ πρᾶμα πῶς ὀδεύγῃ
 Γιατ' ἡ γραφὴ του δύσκολα τὰ λόγια σημαδεύγῃ.

Ὁ Φιλαλήθιος ἐξηγεῖται μὲ λίγα λόγια. Συντριμμένος ὁ Τρωσίλος τὸν ἀποπέμπει.
 Σ κ η ν ῆ ἔ χ τ η.— Ὁ Τρωσίλος μονολογεῖ καὶ καταριέται τὸν Ἐρωτὰ ποῦ τοῦ ἄρπαξε τὸ φίλο καὶ τὴν ἀγαπημένη του. Ἀποτεινεται στὸν καθένα τους καὶ τέλος στὸ μαχαίρι του ποῦ μῆγχι στὸ κορμί του.

Σ κ η ν ῆ ἔ β δ ο μ η.— Ἀλμὲκ καὶ Νορμούς. Βλέποντας πῶς ἔπεσε ὁ Βασιληᾶς τους τρέχουσι καὶ διαγίνουσι ἀπὸ τὴν πληγὴ τὸ ἄπονο σπαθί.

Σ κ η ν ῆ ὀ γ δ ο η.— Ἐρμίνος, Στρατάρχου, Ἀμλὲκ καὶ Νορμούς.

Ὁ Ἐρμίνος διηγίεται στοὺς στρατιωτικοὺς πῶς μετὰ τὸ θάνατο τῆς Βασίλισσας, τοῦ Βασιληᾶ καὶ τῆς Ροδοδάφνης, φοβάται μὴν ἀπελπιστῆ καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ τῆ ζωῆ. Σύντομος διάλογος γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Τρωτίλου. Οἱ Μάγοι εἶχαν πᾶ

... στὴ Μέμφη ὡς πατήση

Σὲ θλίψαις κί' αἱματοχυσαῖς ὁ γάμος θὰ γυρίσει.

Χορὸς εἰς τὴ μουσική:

Τούτην ὀποῦ ζωὴ πῶς εἶναι λέσι,
 Κί' ὡς ἄκρον ἀγαθὸ τὴν πεθυμοῦσι,
 Καὶ στέφανα καὶ σκῆπτρα τὴν τιμοῦσι,
 Μὲ λύπη ἔπρεπεν ὅλοι νὰ τὴν κλαῖσι
 Κί' ἡ ψευτήτῃ ἐλπίς ποῦ τῶς ἀρέσι,
 Καθὼς ἀστράφει σβύνει: καὶ μποροῦσι
 πῶς ὄνειρο μικρόναι νὰ θωροῦσι,
 Γ' ἡ δέντρο ἀνεσπασμένο ὁ γιὰ νὰ πέση.
 Δὲ ξήζει θησαυρός, νεώτης δὲ ξήζει,
 Κράτος κοσμοκρατόρω μπορεμένω
 Δὲ δύνεται κί' ὁ θάνατο ὀρίζει:
 Τῷ βασιγλοιάδῳ δείχνει τῶν πεσμένω

(46) Χαϊδέματα.

(47) Ἡ σκηνὴ πρέπει νὰ εἶναι μιὰ ἐσωτερικὴ αὐλὴ τοῦ παλατιοῦ ποῦ δίνει στὰ πρηνικὰ περὶπερα τοῦ καθενός. Ἄλλοιῶς ἡ σκηνοθεσία κατατᾶται ἀδύνατη καὶ τὸ ἔμπα-ἔβγα τῶν προσώπων ἀκατανόητο. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς τότες οἱ δραματουργοὶ δὲν πολυσκοτίζουνταν γιὰ παρόμοια ψιλοπράματα.

Τὸ ξώμπλη, "Ἄνθρωπος πλιὸ νὰ μὴν ἐλπίζη
Στὸ Κόσμο, τὸν φθαρτὸ καὶ κομπομένο(48).

Θ'. Ἱερωτικά καὶ ἐπιλογήματα.

Φυσικὰ δὲν μπορεῖ νὰ κρίνῃ κανεὶς ἓνα θεατρικὸ ἔργο μονάχα ἀπὸ τὸ σκηνοθέτημα, ὅσο κι' ἂν θρῖθῃ λεπτομέρειες. Μολταυταῦτα εἶναι δυνατὸ νὰ σχηματίσουμε πολὺ σαφῆ ἰδέα τῆς δραματικῆς τεχνοτροπίας, καὶ ἐξετάζοντας τῆς παραπάνω σημειώσεις νὰ γράψουμε χρήσιμα συμπεράσματα.

Πρὶν ἀπ' ὅλα, διαπιστώνουμε πὼς δὲν ὑπάρχει στενὴ ἐνότητα τοῦ Προλόγου μετὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς τραγωδίας. Μὲ ἐλάχιστες ἀλλαγὰς οἱ στροφές τοῦ Μελλοῦμένου μποροῦν ὁποιαδήποτε παρόμοιας ὕφης τοιανωδία νὰ προλογίσουν. Τῆς δυστυχίας ποῦ προαναγγέλλει τὸ συμβολικὸ πρόσωπο δὲν τῆς βλέπουμε νὰ ρημάζουμ τὴ Μέμφη, οὔτε τὸν αἰγυπτιακὸ λαὸ ἔρμαιο τῆς κοκομοιρίας ἀπὸ τὴν ἀπληστία γιὰ τὸ χρυσάφι. Ἡ ἀρχικὴ στροφὴ δὲν εἶναι παρὰ ἠθικὰ μασήματα γιὰ τὸ ἀκροατήριον, καθὼς τὰ στιχάκια τοῦ Χοροῦ ποῦ κλείνουν κάθε πράξιν. Ἐχτός περὶ συμβιβαστικά, ἂν υποθέσουμε πὼς ἡ Μέμφη καὶ ὁ λαὸς τῆς ἔρευσαν μετὰ τὸ θάνατον τῶν βασιλικῶν κρηφῶν οὐκ οὐκ... ἔχτη πράξιν!

Κατὰ δεύτερον λόγον, ἡ προσοχὴ μας σταματᾷ στὴν ἔλλειψιν ἰντερομεδίων. Ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ κάνει χτυπητὴν ἐξαίρεσιν στὸ ἴσα μετὰ σήμερον γνωστὸ κρητικὸ θέατρο(49). Π.βανὸ τὰ ἰντερομέδια του νὰ μὴν τυπώθησαν στὴν ἐκδόσιν ποῦ μᾶς ἀπόμεινε μοναδικὸ τῆς ἀντίτυπον. Ἄν τῆς ΕΡΩΦΙΛΗΣ μᾶς σωζόταν μονάχα ἡ ἐκδόσιν τοῦ 1820 — ἂν καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη σὰν τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ — θὰ μπορούσαμε βάσιμα νὰ υποθέσουμε πὼς ὁ Χορτάσης δὲ σύνθεσε ἰντερομέδια; Ὁ ἀντιταχθὴ πὼς καὶ Ἡ ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ δὲν ἔχει ἰντερομέδια. Πολὺ ἐπιπόλαιον Γιατὶ οὔτε πράξεις, οὔτε σκηνές ἔχει καὶ καταδειχναίται πρωτογονώτερη, τῶν ἀρχῶν τοῦ 15Τ' αἰῶνα. Ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ γράφηκε ἐκατό, καὶ ἴσως παραπάνω, χρόνια ἀργότερα. Νὰ παραδεχθῶμε πὼς τυπώθησαν χωριστὰ τὰ ἰντερομέδια του; Παρακινδυνεμένο. Πιθανόν, ἅμα ἴσως ὕστερα παραστάνουνται ἡ τραγωδία, νὰ εἶχαν πρόχειρα ἰντερομέδια οἱ θεατρῖνοι ποῦ παράχωναν στὴς πεντάπραχτες τραγωδίας τοῦ δραματολόγιού τους. Γιὰ τὴν ἡθοποιία ὁμοῦ τοῦ κρητικῦ θεάτρο δὲν ξέρομε τίποτε καὶ προτιμότερον, ἀντὶ νὰ υποθέσουμε, νὰ περιαιριστῶμε στὸ ὅτι μετὰ τὸ νὰ μὴ βροῖσκονται ἰντερομέδια στὴν ἐκδόσιν τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ, δὲ σημαίνει ἀπόλυτα πὼς ὁ Τρώϊλος δὲν ἔγραψε γιὰ τὸ ἔργο του παρόμοια ἐμβόλιμα χορογραφήματα. Ποίος μᾶς δεβαιώνει πὼς στὴν ἐποχὴ τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ, μεταγενέστερη τῆς ΕΡΩΦΙΛΗΣ, ἡ μόδα τῶν ἰντερομεδίων εἶχε περάσῃ; Μὰ ὁ ΦΟΡΤΟΥΝΑΤΟΣ, μεταγενέστερος τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ, στολιζέται μετὰ τετράπραχτον ἰντερομέδιον. Στωρὰτο συμπεράσμα δὲ βγαίνει.

Ἀπὸ σκηνοθετικὴν ἄποψιν ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ πλησιάζει τὴν ἀρχαία τεχνοτροπία τουλάχιστον τοῦ Σενέκα, ἂν ὄχι ἀρχαιότερη. Διατηρεῖται ἡ ἀριστοτελικὴ ἐνότητα τόπου καὶ χρόνου. Στὸ βάθος τοῦ παλάτι Ἡ σκηνὴ χορηγεῖται προαύλιον εἶδος παῖτον σπανιόλικον, καθὼς προσημειώσασα, ποῦ διασχίζουμ τὰ πρόσωπα γιὰ νὰ μονολογήσων τὶς πίκρας τους ἢ ν' ἀνταλλάξων τὰ θάσανά τους. Ὁ Χορὸς καὶ οἱ ἀπανωτοὶ μαντάτεφόροι ἀποτελοῦν ἀλλῆ ἐνδειξὴ τῆς ἀρχαίας τεχνοτροπίας. Μ' ὅλα ταῦτα ἡ πρὸς ἐμμορσὴν τοῦ Χοροῦ στὴν δρᾶσιν εἶναι πολὺ περιωρισμένη.

Γιὰ τούτους τοὺς λόγους ἡ ἔρευνα τῶν πηγῶν ἀπ' ὅπου ἐμπνεύσθηκε ὁ Τρώϊλος πρέπει νὰ κατατοπισθῇ σὲ μιὰ δραματοουργία λιγώτερον ἐξελιγμένη, προγενέστερη ἔξασα τῆς ORBECCHÈ τοῦ Giralddi (1541) γιὰ τῆς ISIFILE τοῦ Mondella (1582) ἀπ' ὅπου φαίνεται νὰ μιμήθηκε ἴσως ὁ Χορτάσης τὴν ΕΡΩΦΙΛΗΝ του. Ὁ Τρώϊλος πιθανώτατα νὰ εἶχε δελεασθῇ ἀπὸ τὴν ἀπλότητα τῆς πρωτόγονης τραγωδίας τῆς ἰταλικῆς ἀναγέννησης. Γιὰ τὴν ὥσα δὲν μπορούμε νὰ ἐξακριβώσουμε τὸ πρότυπον του. Οἱ ἔρευνές μας στάθηκαν ἄνονες. Δὲν ἀποκλείεται ἡ μίμηση τῆς τεχνοτροπίας καὶ ἡ σχετικὴ πρωτοτυπία τῆς ὑπόθεσης(50). Ὁ Νικολαὶ λέει καθαρὰ στὴν ἱστορίαν:

(48) Στὸ τελικὸν αὐτὸ Σονέτο-ἐπιμῦθιον ὁππότε εἶναι πεσσιμιστικὸν ἀκατανόητον, μετὰ ὅλην τὴν φιλολογικὴν ἀνεκρίνεσιν, ἀρμολογῶν σιγῶν τῆς αἰτίας συμβεβηκυίας τραγωδίας, ὅπου αὐτοχτονοῦν ὅλα τὰ κύρια πρόσωπα. Πόσον ἀτέχουμε ἀπὸ τὴν καθάρσιν τῶν ἀρχαίων μετὰ ἀριστοτελεμαίων!

(49) Μαζὶ μετὰ τὸ ΓΥΠΑΡΙ, μὰ ταῦτος δὲν εἶναι τραγωδία.

(50) Φυσικὰ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ποῦ μπορεῖ νὰ δοθῇ στὸ στίχον 13 τοῦ Β' φιλοφρονήματος στὸ Φιορέντζαν:

Κί' ἀνὲν κί' σὺ ἔπιρες ἀθῶν ξένους εἰς τὸ φλασκίσιου.

του τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας πῶς ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ εἶναι παρμένος ἀπὸ ἰταλικὸ πρότυπο, μὰ δὲν ἐξακριβώνει ποιό. Δὲ θαρρῶ νάξερε πλῆθὸς πράματα, γιατί ἀσφαλῶς δὲ γνώριζε τὴν τραγωδίαν τοῦ Τρωΐλου. Ὁ Μπράντις πάλι, ποῦ κάτεχε τὸ μοναδικὸ ἀντίτυπο, ἔγραφε ἄλλ' ἀντ' ἄλλων, βεβαιώνοντας πῶς ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ κί ἡ ΕΡΩΦΙΛΗ ἔχουν παρόμοια ὑπόθεση. (Κύττα παραπάνω, κεφ. Α'.)

Ἄπεναντίας. Αὐτὰ τὰ ἔργα εἶναι οἱ δύο πόλοι. Ἡ ΕΡΩΦΙΛΗ, τραγωδία τῆς ὠμότητος καὶ τῆς ἐκδίκησης· ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ, τῆς αὐταπάρνησης καὶ τῆς φιλίας. Ὁ Ροδολίνος σκοτώνεται ἀπὸ τὴν τύχη ποῦ προῶκε τὴ φιλία του. Ἡ Ἀρετούσα πεθαίνει βλέποντας πῶς ἡ ζωὴ τῆς εἶναι ἀβάσταχτη, ἀφοῦ ἔμαθε πῶς ὁ Τρωΐλος, ὁ φίλος τοῦ ἀντρός ποῦ ἀγαπάει, εἶναι ὁ σκοτωτῆς τοῦ ἀδερφοῦ τῆς. Ὁ Τρωΐλος αὐτοχτονεῖ, ἐπειδὴ στάθηκε αἰτία τοῦ θανάτου τοῦ γκαρδιακοῦ τοῦ φίλου. Μονάχα οἱ λόγοι ποῦ ἀφοῦν τὴ Ροδολίνου στὸ θάνατο παομένουν ἀξεδιάλυτοι. Ἡ παρθένα μὴν παθαίνει κρίση μυστικισμοῦ; Τίποτε δὲ θὰ τὴν ἐμπόδιζε ν' ἀρνηθῆ γαμπρὸ τὸν Τρωσίλο.

Ὅπωςδῆποτε οὔτε ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια πρόσωπα ἐμφερεῖται ἀπὸ ταπεινὰ ἐκδικητικὰ ἐλατήρια. Ἀντίθετα, ὅλα προτιμοῦν τὸ θάνατο, γιὰ νὰ μὴν παραμένουν ἐμπόδιο στὴν εὐτυχία τῶν προσώπων ποῦ ἀγαποῦν, ἢ ἀπὸ ἀπελπισία γιὰ τὸν πεθαιμό τους. Τὰ θύματα μποροῦν νὰ φέοθησαν ὠμαντικά καὶ ἀπίθανα. Μένουν ὅμως πάντα εὐγενικά καὶ ἀξιόπρεπα. Σὲ τούτη τὴν ὁμαδικὴ αὐτοχτονία πρέπει νὰ ξεδιαλύσουμε τὴν προσπάθεια τοῦ ποιητῆ νὰ σμιλέψῃ χαραχτῆρες ἠθικά ὑπεράνθρωπους. Ἄν τὸ κατάφερε γιὰ ὄχι, ἄλλο ζήτημα.

Μολοταῦτα ἄς ἐπιφυλάξουμε τὴν τελικὴ μας γνώμη μετὰ τὴ δημοσίεψη τοῦ ἔργου, ἄμα γνωρίζουμε τὸ κείμενο πλέρια. Γιὰ τὴν ὥρα λογιζομαί ἐντελῶς ἱκανοποιημένος μὲ τὸ νὰ ἔχω γετρωπώση τὴν κοητικὴ αὐτὴ τραγωδία ἀπὸ τῆς πειὸ ἐνδιαφέρουσες, θεωροῦμενη, λίγα χρόνια πρίν, χάμένη τελειωτικά. Εὐγνώμονα ἀναπολῶ τὴ μνήμη τοῦ Γενναῖου καὶ τοῦ Ξαυθευδίδη καθῶς καὶ τοῦ λογοτέχνη Ἀργη Κόρακα, ποῦ τσακίστηκε κυριολεχτικά νὰ μὲ βοηθῆσῃ σὲ τέτοιες δύσκολες ἔρευνες.

Ι'. Ἐστέρωγραφο.

Προσπάθησα νὰ δημοσιέψω ὅλο τὸ κείμενο καὶ νὰ τὸ ἀποκατοστήσω καθαρισμένο ἀπὸ τὰ ἄπειρα λάθη ποῦ θρυάζουν. Ἡ Διεύθυνση τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἀμερικάνικοῦ Ἰνστιτοῦτου, ἀπ' ὅπου ζήτησα ἐπίσημα τὴν ἄδεια νὰ παραχωρηθῇ τὸ κείμενο γιὰ ἀντιγραφή ἢ φωτογράφηση στὸν Ἄργη Κόρακα, σὲ γράμμα μου τῆς 31-Ε'-1933, μοῦ ἀπάντησε μέσον τοῦ κ. Clarence George Lowe, σὲ γράμμα τοῦ τῆς 28-ΣΤ'-1933, πῶς τὸ ἀντίτυπο δὲ δινόταν πειὰ σ' ἀναγνώστη, γιατί ὁ ἴδιος κύριος μελετᾷ νὰ τὸ ἐκδώσῃ. Περιμένουμε ἀνυπόμονα καὶ μὲ χαρὰ αὐτὴ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Στὸ μεταξύ, ὁ ἀμερικάνος μελετητῆς στὸν τόμο «Εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου» (Ἀθήνα 1935) δημοσίεψε μικρὴ μελέτη γιὰ τὸ ΡΟΔΟΛΙΝΟ, *The Rhodolinos of Johannes Andreas Troilos*, σελ. 190-198, μὲ τὰ ἱστορικά τοῦ ἔργου καὶ τὸ περιεχόμενό του, καθῶς καὶ μικρὸ ἀπόσπασμα τοῦ κειμένου σὲ φωτοτυπικὸ πανομοιότυπο. Λογοδοσία αὐτῆς τῆς μελέτης γίνηκε στὴν Ἐστία τῆς 19 καὶ 20-Ζ'-1935, ὑπογραμμὴν Χ.Α.

Ἐλπίζουμε γρήγορα νὰ ἐκδοθῇ τὸ κείμενο τῆς κρητικῆς τραγωδίας, ἀπὸ ὁποιοὺ δῆπote. Μὰς ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα ἡ κοητικὴ ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου. Στὶς προηγούμενες σελίδες δοκίμοσα στ' ἀφιερωτικά καὶ στὸν πρόλογο νὰ ξεδιαλύσω τὸ κείμενο στὶς γενικὲς του γραμμὲς. Αὐτὴ ἡ ἐργασία δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ παρὰ σὰν ἀπαρχὴ ἀπώτερων ἐρευνῶν σὲ καιροὺς εὐθετώτερους.

Πασις: 19-Ε'-1937.

[Ἀντιγραμμένο ἀπὸ τ' ἀρχεῖα μου μ' ἐλάχιστες παραλλαγές]

Ἐπίσωμα.

Λίγες μέρες μετὰ τὸ τέλοςμα τῆς μελέτης αὐτῆς, ἔτυχε νὰ πῆσῃ στὰ χέρια μου ὁ τρίτος τόμος τοῦ ρουμανικοῦ περιοδικοῦ *Studiul Italiene* (1936, Βουκουρεστί), ὅπου δημοσιεύτηκε ἓνα πολυσέλιδο ἄρθρο τοῦ κ. Nestor Camariano, Torquato Tasso in literatura grieca. Ὁ μελετητῆς, ἐξετάζοντας τὰ ἑλληνικά καὶ ἰταλικά τὰ κρητικὰ ἔργα ποῦ ἀνάγονται σὲ μίμηση, ἐμπνευση γιὰ μετάφραση καὶ διασκευὴ ποιημάτων τοῦ Τάσσου (Ἰντερμέδιο ΕΡΩΦΙΛΗΣ, ΓΥΠΑΡΙΣ, ΑΜΥΝΤΑΣ κτλ.) ἀναφέρει καὶ τὸ ΒΑΣΙΛΕΑ ΡΟΔΟΛΙΝΟ. Ἦδη ὁ κ. Ἠλίας Βαυτιεριδῆς στὴ «Σύντομη Ἱστορία

της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» (1934, Ἀθήνα, σελ. 221) σημειώνει πῶς ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ εἶναι μίμηση καὶ διασκευὴ⁽⁵¹⁾ τῆς τραγωδίας *Il re Torrismondo* τοῦ Τάσσου, ἔργου γραμμένου στὴ φυλακῇ, ὅπου ὁ ποιητὴς νομίζονταν μισότρελλος, καὶ πρωτοδημοσιευμένου στὰ 1587 (Bergamo, Ferrara). Δὲ θαρρῶ νάναί ἡ μίμηση τοῦ Τρώιλου τόσο δουλική⁽⁵²⁾. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυριστῇ πῶς ὁ ΡΟΔΟΛΙΝΟΣ σχετίζεται μὲ τὸν ΤΟΡΡΙΣΜΟΝΤΟ τόσο ὅσο καὶ ἡ ΕΡΩΦΙΛΗ τοῦ Χορτάση μὲ τὴν ΟΡΜΠΕΚΚΕ τοῦ Τζιράλντι γιὰ τὴν ΙΖΙΦΙΛΕ τοῦ Μοντέλλα. Δηλαδή ἐξωτερικὲς ὁμοιότητες. Πραγματικὰ τὰ πρόσωπα τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ ἔχουν τ' ἀντίστοιχὰ τους στὸν ΤΟΡΡΙΣΜΟΝΤΟ. Πρῶτα-πρῶτα οἱ δυὸ τεῦτοι βασιληάδες. Στὸν Τρωσίλο ἀντιπαράβαλλοι μὲ τὸ GERMONDO, στὴν Ἀρετούσα τὴν ALVIDA, στὴ Ροδοδάφνη τὴν ROSMUNDA. Τὸ δράμα ἀπὸ τὴ βόρεια Ἀφρική καὶ Περσία ξετυλίγεται στὴς σκανδιναυικὲς χώρες. Καὶ στὰ δυὸ ἔργα, ἕνα ναυάγιο ἀναγκάζει τὰ κύρια πρόσωπα νὰ κρυφασαπηθοῦν σὲ μιὰ σπηλιά, μὰ τοῦτο εἶναι κοινὸς τόπος στὰ βυζαντινὰ μυθιστορήματα καὶ ἀνάγεται στὴν Ἀλεξανδρινὴ σχολή! Ἐδῶ περιορίζονται οἱ ὁμοιότητες καὶ ὡς αὐτοῦ ἐξηγοῦμε τὴ νύξη τοῦ Φιορέντζα πῶς ὁ ποιητὴς αὐστέθηκε «ξένους ἀθούς».

Υπάρχουν ὁμῶς καὶ βασικὲς διαφορὲς. Φτάνει ν' ἀναφέρουμε τὶς χτυπητότερες. Στὸν ΤΟΡΡΙΣΜΟΝΤΟ βλέπουμε πῶς ἡ Ἀλβίνα φανερώνεται ἀδερφή τοῦ ἴδιου Τορρισμόντου, κατόπι ἀπὸ ὁμωμαντικὴ ὑποκατάσταση μωῶν γιὰ μιὰ ἐκδίκηση ἑνὸς γερόσκυλου βασιληᾶ. Ὁ Τορρισμόντος μοιχεύει μὲ τὴν ἀδερφή του, ἄθελος μοιχὸς σὰν τὸν Οἰδίποδα, καὶ ἡ τέταρτη πράξις τῆς ἰταλικῆς τραγωδίας θυμίζει —*mutatis mutandis*— τὸ μῦθο ποῦ ἀριστοτέχνησε ὁ Σοφοκλῆς. Τίποτε τὸ παρόμοιο στὸν Τρώιλο. Τὰ πρόσωπά του, περὶ ἐξιδανικευμένα, σκοτώνονται γιὰτὶ πῶδωσαν τὴν τιμὴ καὶ τὴ φίλιο. Ἡ Ροσμούντα δὲ σκοτώνεται καθὼς ἡ Ροδοδάφνη. Ὁ Τζερόντος παρηγορεῖ τὴ Βασιλομητέρα, ἐνῶ ὁ Τρωσίλος σφάζεται μὲ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι.

Μποροῦμε περιληπτικὰ νὰ ποῦμε, ΜΕ ΚΑΘΕ ΕΠΙΦΥΛΛΑΞΗ, (γιατὶ τὸ κείμενο τοῦ ΡΟΔΟΛΙΝΟΥ δὲν τὸ ξέσω, καὶ κρίνω ἀπὸ τὸ σκηνοθέτημα μονάχα, καὶ τὸν ΤΟΡΡΙΣΜΟΝΤΟ ποῦ διάβασα τρεχάτα δίχως νὰ ἐγκύκλω σὲ λεπτομέρειες) πῶς ὁ Τρώιλος δὲ θ' ἀγνοοῦσε τὸ πλαίσιο καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ἰταλικῆς τραγωδίας. Κατάλιπε τὴ μοιχεία καὶ τὰ παιδοκλεψίματα καὶ προσπάθησε, ἀπλὸς ἐρασιτέχνης, ὅπως μπόρεσε, νὰ ξεξάρῃ ὅσο τὸ δυνατό ψηλότερα τὸ ἱερὸ αἶσθημα τῆς φιλίας, δημιουργώντας δραματικὸ ἐλατήριο τὴν προδοσίαν τῆς ἐμπιστοσύνης μεταξὺ φίλων.
22-ΣΤ'-1937.

Τελικὴ σημείωση.

Ἀντίγραφο αὐτῶν τῶν σελίδων στάλθηκε στὴς 26-ΙΒ'-1939 τῆς κυρίας Θάλειας Καλλιγιάννη, διευθυντρίαν τῶν «Κρητικῶν Σελίδων», ὅπου φιλοξένησε τὸ θεατρικὸ μου ἔργο ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ.— Σὲ γράμμα τῆς τῆς 30-Θ'-1946 μοῦ ἔγραφε πῶς ἔσωσε τὸ χειρόγραφο, παίρνοντάς το στὴν Ἀθήνα. Καὶ πάλι τὴν εὐχαριστῶ, καθὼς καὶ τὴν κυρία Κόρακα, ποῦ τῆς τὸ ἐμπιστεύθηκε ἡ πρώτη.

Μ. ΒΑΛΛΑΣ

(51) Κατὰ τὸ ρουμανικὸ κείμενο, γιὰτὶ δὲν ἔχω τὸ κείμενο τοῦ κ. Βουτιεριόη.

(52) Ἀφίνω κατὰ μέρος ἄλλες ἀνακρίβειες σ' αὐτὴ τὴ ρουμανικὴ μελέτη ποῦ δὲν ἔχουν ἐδῶ τὴ θέση τους.

ΤΡΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

I

Τὸ περασμένο καλοκαίρι θὰ τὸ θυμάμαι γιὰ παντοτινὰ σὰν ἓνα ἀξέχαστο ὄνειρο. Ζούσαμε τότε στὴ μικρὴ πολιτεία, στὴν ἐφηβούπολη. Κοντὰ μας ζούσε κι' ἡ Χριστίνα. Ζούσανε μαζί κι ὅλα τὰ γαλάζια παιδικὰ μας παραμύθια.

Τὸ περασμένο καλοκαίρι θὰ μείνει γιὰ πάντα χαραγμένο στὴ φλούδα τοῦ νοῦ μου. Τώρα φυσικὰ ἔχουν πετάξει πιά ὅλα τὰ πουλιὰ γιὰ τὸν νότο.

Σὲ μιὰν ἀποβέωση φωτὸς ἔσβησε πιά τὸ γαλάζιο μαντήλι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τῆς Χριστίνας. Κι' ἡ ἐφηβούπολη ἐρήμωσε μιά καὶ δὲν ἔρισσε κανένα παιδικὸ χέρι νὰ σημάνει τὸν ὄρθρο στὶς καμπάνες τῶν μοναστηριῶν τῆς καὶ κανένα, κανένα περιστερί λευκὸ στὸν κῆπο τοῦ μικροῦ ἀγοπημένου τῆς πρίγκηπα.

Ἔχει ἐρημώσει ἡ πολιτεία. Πάνου στὶς ράγες τῶν τραίνων καὶ στοὺς δρόμους ποὺ ἀνοίγουν οἱ πλώρες τῶν караβιῶν, ἔχει γιὰ πάντα χαθῆ κείνος ὁ τριατάφυλλος ἀνειροπλεγμένος κόσμος, ὁ κόσμος τῶν ἐκστάσεων καὶ τῶν ἀγωνιῶν. Ἐρήμωσαν κι οἱ καρδιές μας τώρα. Στους ἀδειους, παγωμένους τοὺς δρόμους περιδιαβάξει, ἀφέντης καὶ κατακτητῆς, ὁ δόρειος, τρομοκρατικὸς ἄνεμος. Καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτα ἀπὸ τὴν θρυσματισμένη, νεκρὴ πολιτεία, ποὺ θὰ μπορούσε ἀνάθοντας ἔστω καὶ τοὺς νυχτερινούς λυχνοστάτες νὰ προσφέρει γι' ἀντίδωο στὶς θυσίες μου μιὰν ἀγκαλιὰ ξερὰ κυρτισσόμηλα. Τίποτα.

Σὰν ρθῆ τὸ Φθινόπωρο, σκέφτομαι, πὼς θὰ πρέπει νὰ φύγω κι' ἐγώ. Νὰ φύγω ὅπως ἔφυγε κι' ἡ Χριστίνα κείνο τὸ κίτρινο ἀπόγευμα μὲ τὰ βοεγμένα κλαριά, ὅπως ἔφυγε κι' ὁ Ἀλέξης, ὁ Χρῖστος, ὁ Νικηφόρος. Θὰ πάω γιὰ τὸ ταξίδι μου ἓνα μονάχα δισάκι, τὸ δισάκι τοῦ ἀλήτη, κι' ἓνα ραβδί ἀπὸ κλωνιὰ ρημαγμένης ἀμυγδαλίας.

Ἴσως νὰ πάω καὶ μιά φωτογραφία, ἓνα δεσμὸ παντοτινὸ μὲ τὸ ὑγρὸ πατρογονικὸ μου χῶμα, τὴ φωτογραφία τῆς ταξιδεμένης, τῆς χαμένης ἀγάπης μου. Θὰ τὴ φυλάω κοντὰ στὴν καρδιά μου, κοντὰ στὴ φλούδα μου μαζί μ' ἓνα δεμάτι γιασεμιά..... Ἐνο δεμάτι γιασεμιά ἀπὸ τὸν ἀθισμένο, ποὺ κατέβαινε ἔως τὴ θάλασσα, κῆποι.

Ἡ κοπέλλα τραγούδησε ὅλο τὸ ἀνοιξιὰτικο φῶς σὲ μιὰ λουλουδένια ἄρπα. Ἐπαίξε μὲ τὸν ἥλιο, μὲ τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὴν ἀπόκρωση. Χαίδεψε μέσα στὴν παλάμη τῆς δυὸ κάτασπρα περιστέρια κι' ὕστερα ἔφυγε. Ἔφυγε χωρὶς ν' ἀκολουθήσει μιὰν ἰδέα ἢ νὰ κυνηγήσει μιὰν οὐτοπίσ. Ἦρεμη σὰν κείνον ποὺ ξεπλήρωσε τὸν προορισμὸ του. Βέβαια στὸ βάθος μιᾶς ἀγροτικῆς φάρμας ὑπάρχουν πολλὰ σημάδια ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς. Τὰ λησμόνησε κει, μέσα στὴ σπουδὴ τῆς ἀναχώρησης καὶ στὴ συγκίνηση τῶν ἀποχαιρετιστηριῶν. Ἄλλ' ὅμως, ὅτι καὶ νὰ πείς, τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ προσθέσει ἢ ν' ἀφαιρέσει, οὔτε μιὰ σερενάτα ξεχασμένη στὸ ἀναλόγιο, οὔτε μιὰ γολάζια κορδέλλα ποὺ ἀπόμεινε σ' ἓνα βιβλίο γιὰ σημάδι.

Ἡ Χριστίνα ἔχει φύγει γιὰ πάντα καὶ μαζί τῆς ὅλα χαθῆκανε. Ὁ παιδικὸς κόσμος ἔσβησε, ὅπως μιὰ μέσα ὁμορφὴ καλοκαιριοῦ. Μὰ θὰ μοῦ πείς ὅτι ἀπόμεινε ἡ νύχτα, αὐτὴ ἡ παράξενη μυστηριακὴ γυναικία ποὺ κερνάει γιὰ λησμονιὰ τὸ ἀφιόνι στὰ ποτήρια καὶ μὰς κοιμίζει πάνω σὲ ρόδινες ἐξαντλητικὲς ὄρες. Ὑπάρχει ἡ νύχτα, τὴν ξέρεις τὴ νύχτα; Πάντοτε ὑπούλη μ' ἓνα μαχαίρι κρυμμένο στὴ μαδιά, βελουδένια τῆς ρόμπα, ὁμορφὴ καὶ κοκιά σὰν τὴ γυναίκα ποὺ ἀκριβοπληρώνεται γιὰ τὴ σάρκα τῆς. Ὅμως τίποτα στὸν κόσμο αὐτό, δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ προσφέρει, ἀκόμα καὶ ἡ φυγὴ, τὸ τετράδιο μὲ τὰ γιασεμιά ποὺ ξεχάστηκε ἓνα θράδυ στὸ ἀκροθαλάσσι κοντὰ στὰ βότσαλα, καὶ τίποτα, ἀπολύτως τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ ξανασημάνει τὸν ὄρθρο στὰ ἐρημωμένα πιά μοναστήρια τῆς ἐφηβούπολης.

II

Ἡ γυναίκα ἦρθε ἀκριβῶς τὴν ὥρα ποὺ χάθηκε ἡ ἀγάπη μου. Ἦρθε, ὅπως ἐρχεται ὁ θάνατος στὶς κουρασμένες ψυχές, ἦρθε μὲ ἀπόλυτη πεποίθηση γιὰ τὴ δύναμή τῆς, μὲ ἀπόλυτη σιγουριά γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἔργου τῆς. Φορούσε, θυμάμαι ἀκόμα, ἓνα κατακόκκινο φόρεμα τῆς φωτιάς, κι' ἦταν τὰ χεῖλιά τῆς ἓνα ὀλοπόρφυρα, ὀλάνοιχτο ρόδο. Μὲ πλησίασε μὲ σταθερὸ βῆμα. Τσάθηξε ἀπὸ τὸ πρόσωπό μου τὰ χέρια, χτένισε τὰ μερδεμένα ἀπὸ τὴν ἀπόγνωση μαλιά μου καὶ μὲ κοίταξε. Μὲ κοίταξε βαθειὰ στὰ μάτια, ἴσαμε τὴν καρδιά.

—Καλησπέρα, μοῦ εἶπε, καλησπέρα.*

Ἐγὼ τῆς ἔδειξα τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, ἀπὸ κεί ποῦ πέταξε ἡ ἀγάπη μου, τῆς ἔδειξα τὸ ἄδειο ντιβάνι, τῆς μίλησα γιὰ τὸ ἄρωμα τῶν περασμένων στιγμῶν.

— Δὲν μπορῶ νὰ ζήσῳ πιά, τῆς εἶπα, χωρὶς τὴ Χριστίνα. Δὲν μπορῶ. Ἐκείνη μάζεψε τὴν ἀκαταστασία τοῦ δωματίου, γέμισε μὲ καινούργιο νερὸ τὶς ἀνθοδόξες καὶ κάθισε πάνω στὸ ἄδειο ντιβάνι τῆς σοφίτας μου.

— Μὲ λέει Ἀουρόρα, ψιθύρισε μὲ ἀβίαστη φωνή. Ἦθοβα γιὰ σένα ἀπὸ μιὰ μακρινὴ χώρα, ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ Ἐρωτα. Ἐκεῖ ποῦ οἱ ἀνθρώποι τραγουδοῦν κάθε χρόνο τὰ χαρούμενα, εὐτυχήματα συμπλέγματα καὶ ἡ σάρκα ροδίζει ὅπως τὸ ἀνοιγμένο τριαντάφυλλο. Ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ Ἐρωτα ἔρχομαι. Δὲν θὰ μὲ διώξεις;

— Ὅχι, φώναξα ἐγὼ. Δὲν σὲ θέλω. Δὲν σὲ ζητῶ, γυναῖκα. Φύγε.

Ἡ Ἀουρόρα δὲν ξαφνιάστηκε. Δὲν προσοῦσε νὰ ξαφιαστῆί ποτέ μιὰ κοπέλλα ποῦ ἦθε γιὰ νὰ μὲ βρεῖ ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ Ἐρωτα. Κάθισε μονάχα στὸ πιάνο, ἐκεῖ ποῦ εἶχαν ἀπομείνει δυὸ σκόρπια φύλλα ἀπὸ τὴν παιδικὴ σερενάτα. Τὰ μάτια τῆς, γκριζοπράσινα, μίλησαν γιὰ τὸν χορὸ τῶν γυμνῶν παοθένων, γιὰ τὴ γῆ ποῦ ὠριμάζει τοὺς καρπούς, γιὰ τὰ γόνιμα χωράφια τῆς Ἀνδαλουσίας. Μίλησαν καὶ γιὰ τὰ κορμιά. Τὰ κορμιά ποῦ προσφέρονται, ποῦ σὰν τ' ἀνοιγμένα τριαντάφυλλα, καρτεροῦνε τὴ μέλισσα ποῦ θὰ τ' ἀπολαύσει.

— Ἔτσι εἶναι καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, μοῦ πρὸσθεσε. Ὅπως καὶ μὲ τὴ γῆς, ὅπως καὶ μὲ τὰ χωράφια.

Ἐνας καινούργιος, παράξενος κόσμος ξυπνοῦσε ἀπὸ τὰ λεγόμενά τῆς. Ἐδῶ ἦταν τὸ κορίτσι μὲ τὸ ἀγγελικὸ πρόσωπο, τὸ κορίτσι ποῦ ἔνωσε μιὰ γιὰ πάντα τὸ γαλάζιο καὶ τὸ τριανταφυλλί σ' ἓνα κύμα ἑαρινῶν, πρωτοφανέρωτων παλμῶν, κι ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ τὸ ντιβάνι, πᾶνυ στὰ μετὰξινά πανωθέντα, ἐκείνη, ἡ γυναῖκα μὲ τὰ γκριζοπράσινα μάτια ποῦ σχεδίαζε ρόδινοὺς μεθυστικούς κύκλους καὶ εὐτυχισμένα συμπλέγματα.

Ἐγυρα τὸ κεφάλι μου βαρῦ. Σκέψεις θασανιστικὲς περικύκλωναν τὴν καρδιά μου. Ἡ Χριστίνα βέβαια εἶχε φύγει, εἶχε γιὰ πάντα χαθῆ μ' ἓνα λευκὸ, σὰν τ' ὄνειρό τῆς, ἄλογο, πέρα μακριὰ στὴ χώρα τοῦ ἀγύριστου. Ἄλλ' ὅμως αὐτὴ ἡ γυναῖκα μὲ τὴ ρόδινη σάρκα καὶ τὸ πλοῦσιο στήθος θὰ μπορούσε ἄραγε νὰ προσθέσει ἢ ν' ἀφαιρέσει κάτι στὴ σύντομη, ποῦ διέγραφα, διαδρομὴ μου, ἢ μήπως παραφυλάγοντας θὰ ρχόντανε ἐκεῖ στὴν κρίσιμη ὥρα τῆς ἀδυναμίας γιὰ νὰ βυθίσει ἓνα σπιλέτο στὴν καρδιά μου ἢ γιὰ νὰ κλέψει, γιὰ πάντα, τὰ παιδικὰ μάτια μου;

Ἡ Ἀουρόρα ἔπαιξε ἀκόμα στὸ πιάνο τὸ ποελοῦδιό τῆς καταραμένης συμφωνίας τῶν γυμνῶν σπαθίων. Τόπαιζε μὲ κέφι, μὲ τὴν διάθεση νὰ προσεκτείνει τὸ πρελοῦδιο καὶ πέρα ἀπὸ τὸ πιάνο, στὸ ντιβάνι ἔστω, ποῦ ποτέ του δὲν εἶχε δοκιμάσει τὸ βάρος δυὸ γυμνῶν κορμιῶν, ἴσως καὶ πιὸ πέρα σ' ἓνα ὀλονύχτιο γλέντι.

— Σὲ θέλω, μοῦ μίλησε ἑσά-τερα. Σὲ θέλω ὅπως καρτερεῖ τὸ καλοκαιρινὸ χῶμα τὶς βροχές, ὅπως ἡ θάλασσα περιμένει τὸν ἄνεμο. Θέλω νὰ χωρέσεις ὅλος μέσα μου... νὰ γίνω ἓνα μὲ σένα κορμί, μιὰ καρδιά...

— Μὰ πῶς μπορῶ, ἀντιμίλησα πάλι ἐγὼ. Πές μου, Ἀουρόρα, πῶς μπορῶ. Τὰ χέρια μου δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ διώξουν γιὰ πάντα μιὰ σκιά ποῦ μπερδεύεται μὲ τὰ πράγματα, ἐδῶ μέσα, οὔτε νὰ προχωρήσουν ψηλαφιστὰ μέσα στὸ σκοτάδι γιὰ νὰ βρῶνε τὰ χέρια σου.

Ἡ ἄλλη, ἡ γυναῖκα τῆς Ἀνδαλουσίας, δὲν ζητοῦσε τὶς ἀντιρρήσεις μου. Ζητοῦσε μονάχα τὸ κορμί, ζεστὸ σὰν ἓνας αὐγουστιάτικος ἥλιος καὶ τὰ χεῖλη μου ποῦ τρεμάμενα θ' ἀκουμποῦσαν στὰ γυμνά τῆς μέλη, παντοῦ. Μ' ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά τῆς μὲ πάθος, μὲ τὴ δύναμη τῆς γυναίκας ποῦ θέλει νὰ δοθεῖ, ποῦ ξεκίνησε ἀπὸ μιὰ μακρινὴ χώρα γι' αὐτὸ, μοναδικὰ τὸ σκοπὸ, γιὰ νὰ δοθεῖ. Τὰ δάκτυλά τῆς κατέβασαν τὴν ὀλεπόρφυρη ρόμπα.

Ἔτσι κατακλύθησα κείνη τὴν καλοκαιριάτικὴ νύχτα στὸν ἄλλο κόσμο. Ἔπεσα ὅπως τὸ βότσαλο, ποῦ τὸ κρατῶσαν ἄλλοτε παιδικὰ χέρια, στὴ λίμνη. Ὅπως πέφτει τὸ βότσαλο καὶ δὲν σταματάει ἀλλοῦ πουθενὰ παρὰ στὸ βυθό. Ἐκεῖ ἀνάμεσα στὸ βεῦρο καὶ στὰ σάπια ξύλα.

Βέβαια κάποτε μιὰ ἀναλαμπὴ ἴσως νὰ παοαμέριζε τὰ πυκνὰ, φρικιστικὰ σύννεφα καὶ νὰ σκορποῦσε μιὰ δέσμη ἠλιαχτίδες στὸ πρόσωπό μου, ἀλλ' ὅμως ἔτσι ὅπως σκαλί μὲ σκαλί κατέβαινα χωρὶς τὴ δύναμη ν' ἀντιδρῶσῳ ἢ τὴν ἀδυναμία νὰ φεθῆθῳ τίποτα δὲν μπορούσε νὰ σβῆσει τὸ κόκκινο ἐκτυφλωτικὸ φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μου καὶ νὰ ξαναφέρει, γαλάζια παρηγοριά, τὸ παραμῶνι τῆς Χριστίνας στὸν ὕπνο μου.

Ἡ Χριστίνα κάποτε μοῦ εἶχε μάθει ν' ἀγαπῶ. Μὲ τὰ παιδικὰ τῆς χέρια μεῦ στόλισε ἓνα ὀλόκληρο Χριστουγεννιάτικὸ δέντρο, μοῦ τραγοῦδισε τὴν ὁμορφιά τῆς

χωρίς ανταπόδοσης πίστης, τη μελωδία που τὰ γιασεμιά τοαγουδοῦν. Μὰ ἦταν τόσο λεπτή, τόσο ἀγνή και ἀπαλή ἢ φωνή της και τὸ ἀρώμα τοῦ κόσμου τόσο γεμάτο ἀπὸ παράξενης, ἀταηλῆς εὐτοπίας, κι αὐτὴ ἢ φυγὴ, ἢ φυγὴ της, μέσα στὸ γαλάζιο χῶρο, ὅξω ἀπὸ τὴς ἀντιφάσεις ἦταν τόσο μετάξινη πού λές πὼς τίποτα δὲν ἐζήσε ἀπ' ὅλα αὐτά, πὼς τίποτα δὲν ὑπῆρξε, ἀλλὰ πὼς ἦσαν ὅλα ἕνας καπνός, μιὰ αὐταπάτη, σὲ ὥρες ἀναμάρτητης περισυλλογῆς.

Ἡ Ἀουρόρα μού ἔμαθε νὰ μισῶ. Μού ἔμαθε ν' ἀγωνίζομαι, νὰ ἐρωτεύομαι, νὰ ξεχνῶ και νὰ σκοτώνω. Μού ἔμαθε τὴν ὀμορφιά τῆς ὑγρῆς εὐτυχίας, τὴν εὐτυχία τῆς ὀμορφίης τῶν κόκκινων φαναριῶν. Καὶ προσπάτων' μου ἔμαθε πὼς τίποτα δὲν δίνεται χωρὶς ἀνταπόδοση, πὼς ὅλα τὰ μονοπάτια εἶναι χαραγμένα βαθεῖα στὸ χῶμα.

Συνήθιζε τώρα νὰρχεται στὸ δωμάτιό μου συχνά. Ἀκόμα και τὶς ὥρες πού ἔλειπα ἐγὼ μάζευε τὰ σκόρπια μου χαρτιά, ἔβαζε κατακόκκινες ντάλιες στὰ βάζα, ἔσπλωνε ὀλόγυμη στὸ ντιβάνι μου. Ἄναβε στὸ τζάκι τῆ φωτιά, μιὰ κατακόκκινη δυνατὴ φωτιά, γιὰ μὴν φωτεινὴ ἀπόχρωση στὴν σοφίτα μας. Ὑστερα ἄφινε μισάνοιχτη τὴν πόρτα και μὲ περίμενε. Μὲ περίμενε ὅσες ὥρες κι' ἂν ἀργούσα.

Ἀκόμα και τώρα, αὐτὴν τῆ στιγμή, ἢ μορφή τοῦ κορμιοῦ της λαμπρίζει στὰ μάτια μου ξεπαλωμένη στὸ φτωχικό μου ντιβάνι. Ἦταν ἕνα κορμὶ βεσπέσιο, μιὰ παλιόροια ἀπὸ ἀφροδίσιες χαρῆς, ἀπὸ ἡδονικούς σπασμούς και ἀπόκρυφα, πρωτόγυνα πάθη. Κάποτε, θυμάμαι, τῆς μιλούσα γιὰ τὸ κορμὶ της. Τῆς ἔλεγα γιὰ τὸ τρελλὸ μεθύσι, γιὰ τὸ δυνατὸ κρασί πού κερνοῦσε τὶς αἰσθήσεις μου.

—Ἀουρόρα, τῆς ἔλεγα, ἕνας ὀλόκληρος κῆπος εἶναι ἀνθισμένος κοντά μου. Ὅτι κι ἂν ζητήσω θὰ βρῶ. Ὅτι κι ἂν ζητήσω. Ἐκείνη χαμογέλουσε κολακευμένη ἀπὸ τὰ λόγια μου. Μέσα στὴ θυσινιά της, μετάξινη ρόμπα οἱ καμπύλες της διαγραφόντανε ἀδρές, πλημμυρισμένες ἀπὸ χυμούς.

—Τάσο, μού ψιθύριζε μὲ τὴ ξενικὴ προφορά της. Τίποτα δὲν ἀνθίζει και δὲ δίνει καρπούς ἂν δὲν πρὸκειται νὰ προσφερθῆ. Κι' ἐγὼ, ἐγὼ πού ξεκίνησα ἀπὸ τὸ μακρινὸ κῆπο τῆς πατρίδας μου γιὰ νὰ σὲ βρῶ, πὼς νὰ μὴν εἶμαι ὠραία και πὼς, πὲς μου πὼς, νὰ μὴν ποθῶ νὰ μ' ἀπολαύσεις καλλίτερα;

Τὴν ἀκούσα σ' ἕνα παράξενο μεθύσι θυσιζόμενος. Ἡ γυναίκεῖα της ἰδιοσυγκρασία μὲ εἶχε σκλαβώσει. Ἦμουνα δούλος τοῦ ταμπεραμέντου της.

Μὰ δὲν τὸ ἤθελα, δὲν ἐπιθυμοῦσα ποτὲ κάτι τέτοιο στὴ ζωὴ μου. Λάτρευα τὴν ἐλευθερία περισσότερο ἀπὸ τὴ γῆνι εὐτυχία, ἀπὸ τὴν ἔστω αἰώνια χαρά. Καὶ ἤθελα νὰ δοθῶ στὴν ἐλευθερία. Νὰ μὴ συνδεθῶ μὲ τίποτα ἄλλο. Μὲ τίποτα.

Θυμάμαι, πάνου σ' αὐτό, μιὰ κουβέντα μου μὲ τὴν Χριστίνα, τότε πού εἶχαν ταξιδεψεῖ ὅλα τὰ χελιδόνια γιὰ τὸν Νότο, ὅλα τὰ ὄνειρα γιὰ τὴν μακρινὴ γῆ: Ἡ Χριστίνα ἐπέμενε, πὼς τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, πὼς ὅλα μᾶς συνδέουν μὲ τὰ ἀστέρια. Ἐγὼ ἔπαιρνα τὸ δισάκι και κοσμοπολίτης γύριζα σὲ ὅλες τὶς γωνίες, ὅπου μπορούσα νὰ βρῶ ἀνθρώπους, γιὰ νὰ ζεστάνω στὴ φωτιά τους τὰ χέρια μου και νὰ μοιρασθῶ μαζί τους τὸ ψωμί. Δούλευα στὶς φάρμες και στὰ φαροκάικα, στὶς πολιτεῖες και στὰ χωράφια. Παντοῦ.

—Πὼς μπορεῖς, συνέχιζε ἢ Χριστίνα, πὼς μπορεῖς; . . . .

Ὑστερα ἐσβηνα τὸ φῶς και ἄνοιγα τὸ παράθυρο. Μάζευα τὶς κουρτίνες και κολούσα τὸ φεγγάρι στὴν κάμαρά μας. Ἐκεῖ, στὴν μικρὴ μας σοφίτα τῆς ἔλεγα μιὰν ἱστορία παλιά, ξεχασμένη ἀπὸ τὰ χρόνια και ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Τὴν ἱστορία τῶν εὐτυχιζόμενων περιπλανησῶν. Ἡ Χριστίνα μὲ κοιτοῦσε στὰ μάτια. Τὸ φεγγάρι τῆς χρῦσιζε πεισισότερο τὰ μαλλιά, τὴν μετᾶλλαζε, σὲ μιὰν αἰθέριαν ὀπτασία, ὅπως τότε, τὸ κίτρινο ἀπόγευμα μὲ τὰ βρεγμένα κλαριά, τότε πού ἦρθε ὁ ἄγγελος Κυρίου και στὸ δωμάτιο ἔγινε σιωπὴ, μιὰ πικρὴ αἰώνια σιωπὴ!

Ἡ Χριστίνα ἀγάπησε τὸν οὐρανὸ, ἀγάπησε τὰ μονοπάτια πού εἶναι γραμμένα ἀπάνου του. Κι ἂν χάθηκε κι ἂν ἐνώθηκε γιὰ πάντα μὲ τὴν ἀγάπη της, δὲν κλαίω σὺτε τὰ μάτια της πού εἶχαν τὸ χῶμα τῆς αὐγῆς οὔτε και τὸ τετοάδιο μὲ τὰ γιασεμιά πού μού χάρισε πεθαίνοντας. Μονάχα κλαίω μὲ σπαραχτικούς λυγμούς τὸ καλοκαίρι, πού ὅσο κι' ἂν ποροσάθησα νὰ τὸ ἀπαυνηθῶ μὲ σκλάβωσε, μὲ σκλάβωσε ἴσως γιὰ πάντα μὲ τὴν ὀμορφιά του, πιὸ ἡδονικὴ και ἀπὸ τὰ κρυφὰ μέλη τῆς Ἀουρόρας, και πού δὲν μ' ἄφισε ὅσο κι ἂν τῶθελα πολὺ νὰ ξεχυνθῶ στὸς δρόμους και στὰ καφενεῖα μὲ τὸ ραβδί τοῦ ὀδοιπόρου. Τὸ περασμένο καλοκαίρι πού δὲν θὰ τὸ ξεχάσω ποτέ.

Πάντως ἢ γυναίκα τῆς Ἀνδαλουσίας εἶχε κυριεύσει γιὰ καλὰ τὶς αἰσθήσεις μου. Μὲ κρατοῦσε δεσμώτῃ και λάγνο της ἐραστῆ. Καὶ ἢ ἐπιβολὴ της σκέπαζε τὴν κάθε μου δύναμη, σκλάβωνε και τὴν πιὸ ἐνδόμυχῃ μου σκέψη. Ὅλα.

“Όσπου μιά μέρα ήρθε τὸ ράγισμα, τὸ ἀπρόοπτο, γιὰ νὰ ξαναδώσει ζωντάνια στὰ ἀδρανῆ μου χέρια καὶ νὰ καθαρῖσει τὶς σκέψεις μου.

Ἦταν καλοκαίρι, τὸ πιὸ ζεστὸ καλοκαίρι ποῦ ἔχω γνωρίσει. Ζούσαμε, ἡ Ἀουρόρα κι' ἐγώ, σ' ἕνα κίτρινο σπίτι κοντὰ στὴ θάλασσα. Καὶ οἱ μέρες μας κυλοῦσαν ἀργές, ἠδονικές γεμάτες χαύνωση. Ἐκεῖνος ἦρθε ἀπὸ τὴν πατρίδα της μ' ἕνα μουκέτο σεβιλιάνικα τριαντάφυλλα. Δὲν ἦταν νέος. Οἱ γκρίζοι του, γοητευτικοὶ κρόταφοὶ καὶ τὸ ρυτιδωμένο του πρόσωπο σημεῖωναν τὸ κατῶφλι τῶν γερατιῶν. Μὰ ἦταν ὠραίος, παράξενα ὠραίος, ὅπως οἱ ἦχοι τοῦ βιολιοῦ του μέσα στὸ σούρουπο. Εἶπε πῶς ἦρθε γιὰ ἕνα κονσέρτο, γιὰ μιὰ περιοδεία καλλιτεχνική. Ἐγὼ ὅμως τῶξερα, τὸ καταλάβαινα πῶς εἶχε ρθῆ γιὰ τὴν Ἀουρόρα. Ὁ ἄνδρας πήρε τ' ὄργανο στὴν ἀγκαλιά του. Δοκίμασε μὲ τὰ δάκτυλα τὶς χορδές καὶ τράβηξε τὸ δοξάρι, γεμάτος ἐμπιστοσύνη, γεμάτος πεποίθηση γιὰ τὴ τέχνη του. Ἦταν ἕνα γλυκὸ ἀνάντε, ἕνα τραγοῦδι γιὰ λεπτές, παιδικές φωνές, ἕνας λυγμὸς γιὰ τὸν χαμένο ἄγγελο.

Ἡ γυναίκα, αὐτὴ ποῦ μάθαινε τὸν κόσμο νὰ μισεῖ, νὰ ξεχνᾷ καὶ νὰ σκοτώνει, ἔμοιαζε τώρα ἀλλόκοτη, ταραγμένη. Τὰ μάτια της εἶχαν πάρει μιὰν ἄλλην ἀπόχρωση, μιὰν ἄλλη-λάμψη. Ὅπως τὰ μάτια τῆς Χριστίνας τότε, τὴν ὥρα τοῦ μεγάλου χωρισμοῦ.

—Μάριο, μίλησε, τί θέλεις πιά ἀπὸ μένα; Τί μοῦ ζητᾷς... Ὅτι πολυτίμωτο κι ἂν εἶχα στὸ χάρισα. Δὲν ἔχω τίποτα ἄλλο πιά νὰ σοῦ δώσω.

—Τὸ ξέρω, ἀντιμίλησε ὁ ἄντρας, τὸ ξέρω πῶς τὴν εὐτυχία δὲν πρέπει νὰ τὴν περιμένεις ἀπὸ μένα. Ἐχω σκλαβώσει στὸ δοξάρι τὴν ζωὴ μου, πῶς νὰ περισέψει κάτι; Πῶς;

Ἡ μουσικὴ ἦταν ἀπαλή. Μιὰ νύχτα μὲ πολλὰ ἀποσιωπητικὰ προχωροῦσε ψηλαφιστὰ ἕως τὸ βάθος τῶν ποσαμάτων. Καὶ τὸ καρδίι εἶχε ξεκινήσει, ὥρες πολλές, γιὰ ἕνα μακρινὸ, στὸ χαμένον ὄριζοντα, ταξίδι.

—Κι' ὕστερα, συνέχισε ὁ ἄντρας, ἐκεῖ πέρα στὴν πατρίδα μας δὲ μένει τίποτα πιά. Ὅλα τὰ σάρωσε ὁ μαῖστρος. Ὡς καὶ τὰ πατρικά δάκρυα ἀκόμα. Κι αὐτὰ.

—Ἡ ἀγάπη, μίλησε, τί εἶναι ἀλήθεια ἢ ἀγάπη; Καὶ τί μπορεῖ νὰ σταθῆ πάνω στους ἱριδισμοὺς τῆς μακρινῆς χώρας. Ἐκεῖ στὸ βάθος ἦταν ὁ κῆπος, μὲ δυὸ περὶ-πτερα σφιχταγκαλιασμένα ἀπὸ τ' ἀναρριχητικά, κι ἐκεῖ τὸ συντριβάνι μὲ τὰ χρυσό-ψαρα.

—Μάριο, πῶς μπορεῖ νὰ χάθηκαν μονολόγησε. Πῶς μπορεῖ...

Ἡ Χριστίνα, σκιαῖ χιμαϊρική, ἦρθε νὰ ξεδιαλύνει μὲ τὸ λευκὸ τῆς πέραςμα τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ νὰ ρίξει ἕνα πικρὸ πιοτὸ στ' ἀδειανά μας ποτήρια.

—Καλησπέρα, μάς εἶπε, καλησπέρα σας, φίλοι μου.

Τῆς ἔδειξα μιὰν ἀδειανὴ καρέκλα κοντὰ μου, ἀνάμεσα στὴν Ἀουρόρα καὶ στὸν Ἴσπανο.

—Τί θέλεις πάλι τὴν ρώτησα; Τί θέλεις;

Ἡ Χριστίνα πήρε στὰ χέρια της τὸ ποτήρι. Μ' ἕνα τρολλό, παράξενο χαμόγελο μὲ κοίταξε στὰ μάτια βαθεῖα. Ὑστερα μὲ τὸ ἴδιο χαμόγελο κοίταξε τὴν Ἀουρόρα, τὸν Ἴσπανο καὶ τὸ ντιβάνι, ἐκεῖ ποῦ τὸ κορμὶ προσπάθησε νὰ μοῦ προσφέρει τὴ λησμονιά καὶ μιὰν οὐτοπία εὐτυχίας.

—Ἡ ἀγάπη, μίλησε, τί εἶναι ἀλήθεια ἢ ἀγάπη; Καὶ τί μπορεῖ νὰ σταθῆ πάνω ἀπὸ αὐτὴν; Τί μπορεῖ;

Ἡ Ἀουρόρα θέλησε νὰ πεῖ, ὅτι ἕνα βιολί, ἴσως κάποτε νὰ στέκεται ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἀγάπη κι ἕνα δοξάρι νὰ διαγράφει τροχιές πιὸ λαμπερές ἀπὸ τοὺς κύκλους της. Ἀλλὰ φοβήθηκε τὸ τρολλὸ χαμόγελο τῆς νεκρῆς γιὰ τὸ ντιβάνι τῆς ἀπατηλῆς γοητείας καὶ δὲν εἶπε τίποτα.

—Μήπως τὸ μεθύσι, συνέχισε ἡ νεκρὴ κοιτάζοντάς με, μήπως τὸ μεθύσι μπορεῖ νὰ σθῆσει τὴν παρουσία τῆς ἀγάπης μ' ἕνα σκέλεθρο;

Ὅχι πιά τῶξερα καλά, τόχα μάθει στίς ἀνέστερες νύχτες καὶ στὰ συννεφιασμένα πρωῖνά. Τὸ μεθύσι δὲν μπορεῖ, ὅσο κι ἂν λένε, νὰ προσθέσει ἢ νὰ ἀφαιρέσει κάτι. Τίποτα.

Ἐγὶνε σιωπῆ, μιὰ κουραστικὴ σιωπῆ σὲ τρία πρόσωπα. Ὁ Ἴσπανὸς μάζεψε τὸ βιολί του, μάζεψε τὴν παρτιτούρα τῆς συμφωνίας του κι' ἐτοιμάστηκε νὰ φύγει. Νὰ φύγει μαζί μὲ τὴν Χριστίνα γιὰ τὸ μακρινὸ ἀγύριστο ταξίδι τῶν χαμένων προσώπων.

Ἡ κοπέλλα τῆς Ἀνδαλουσίας δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ ἕνα τῆς δάκρυο.

III

Κι' ὕστερα ἦρθε ἡ Πέγκυ, μιὰ φθισοπωρινὴ νύχτα μὲ νοτιοδυτικὸ ἄνεμο. Ἦρθε

ὅπως τὰ φύλλα πού αδρανούν στις καλοκαιριάτικες ὥρες πάνω στὰ κλαδιά χωρίς προορισμό, καί πού με τὶς πρῶτες Σεπτεμβριανὲς μπόρες στριφογυρίζουν ὄσω ἀπὸ τὰ παραθύρια μας.

Θυμᾶμαι ὅταν τὴν γνώρισα, μιὰ μελᾶγχολη βραδιά στὸ «Φαντάζιο» μπάρ. Θυμᾶμαι καί τὰ λόγια πού πρωτοαυταλλάξαμε ἀκόμα. Ἦταν δυὸ μονάχα, μονάχα δυὸ.

—Ἐνα τζίν;

Κι ἡ φωνὴ τῆς κοπέλλας, ἀδιάφορη ἐπανάλαβε τὰ λόγια μου.

—Ἐνα τζίν.

Μέσα στὸ μπάρ τὰ ζευγάρια χορεύανε, ἕνα βραδύ, περιπαθητικὸ χορὸ. Στὸ διπλανὸ τραπεζάκι δυὸ παλιόπαιδα τυλίγανε μὲ σερπαντίνες τὶς ντάμες τους. Τὸ οἰνόπνευμα ἦρθε μαζί με τὴ γυναίκα κοντὰ μου. Ἡ τελευταία εἶχε μαύρα σατανικά μάτια καί μακριὰ μετάξινα μαλιά. Δὲν ἦταν ὠραία. Δὲν εἶχε οὔτε τὴν ἡρεμὴ, ἀγαπημένη ὁμορφιὰ τῆς Χριστίας οὔτε τὴν ἐλκυστικὴ γοητεία τῆς γυμνῆς Ἀουρόρας. Μὰ ἦταν παράξενη. Πίσω ἀπὸ τὸ κίτρινο, στενὸ τῆς φόρεμα μὲ τὰ μαύρα κεντημένα πουλιά, μπορούσες νὰ ξεχωρίσεις ἕνα λεπτό, ἐνδιαφέρον κορμί καί μιὰ καρδιά πού δὲν γιῶριζε τοὺς ἀνθρώπινους νόμους, τοὺς νόμους τῆς ἰσορροπίας καί τῶν ἀναλογιῶν.

—Μὲ λένε Πέγκυ, αὐτοσυστήθηκε. Δὲν εἶναι τὸ πραγματικὸ μου ὄνομα αὐτὸ. Ἐχω γεννηθῆ τότε πού ταξίδευε τὸ καραβάνι μας γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Κάτου ἀπάντα τσιγγάνικο οὐρανὸ.

Ἡ μουσικὴ τῆς φωνῆς τῆς ἦταν ἀπαλή, ἕνα χᾶιδεμα τοῦ ἀγέρα σὲ λείες ἐπιφάνειες τροπικῶν φύλλων. Καί στὸ βάθος τῆς ἐκρυβε κάτι τὸ παροδικό, τὸ εὐκολομειτάβλητο, πού λὲς κι ἦταν ἔτοιμο ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ μεταβάλλει σὲ δάκρυ τὸ γέλιο καί τὸ τραγούδι σὲ μοιρολόι.

—Κι ὕστερα, συνέχισε τὸ κίτρινο φόρεμα, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐνδιαφέρον στὸν κόσμο σας. Δὲν ὑπάρχει καμιὰ οὐσία κρυμμένη πίσω ἀπὸ τὰ λόγια καί καμιὰ ὁμορφὴ σκιά στὰ ὄνειρα. Ἐνῶ ἐκεῖ. . . . Ἐκεῖ ἦταν τὸ καραβάνι, ἡ ἐφήμερη ἐναλλαγὴ. Ὁ τσιγγάνος πού χαστουκίζει, πού κλαίει, πού φεύγει καί ξαναγεννᾶ. Ἐκεῖ ἦταν ἡ ἀστάθεια, ἡ χωρίς ὑπολογισμὸ ζωὴ, ἡ ζωὴ τῶν μεταλλαγῶν καί τῶν ἐκπλήξεων. Ἡ μεγάλη ζωὴ.

—Πέγκυ, τῆς μίλησα, κι' ἐγὼ ἔτσι εἶμαι. Ἴδιος μὲ σένα, ἕνας ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Ἐχω τὴ δύναμη νὰ τὰ πᾶσω, νὰ πάρω τὸ βιολί νὰ τραγουδήσω τὰ μάτια σου κι ὕστερα νὰ σὲ διώξω. Καί νὰ φύγω γυρεύοντάς σε ξανά.

Ἡ κοπέλλα ξαναγέμισε τὸ ποτήρι μὲ τζίν, ἔσβησε τὰ φῶτα, τὰ βενετσάνικα φαναράκια τοῦ τραπεζιῶνός μας, κι ἀκούμπησε τὸ κεφάλι τῆς στὸν ὦμο μου.

—Ἀγόρι μου, συνέχισε, δὲν εἶναι εὐτυχία ἡ φυγὴ, δὲν εἶναι, τὰ τέσσερα πόδια πού τρέχουν ἀδιάκοπα στὴν ἄμμο. Καί δὲν εἶναι οὔτε τὸ τσαντήρι ἢ ὁ γύφτικος οὐρανός. Εὐτυχία μονάχα ἡ ἀλλαγὴ εἶναι ἡ ἀλλαγὴ!

Τὴν παράσυρα στὸ διπλανὸ δωμάτιο τοῦ μπάρ. Καθήσαμε πάνω στὸ κόκκινο ντιβάνι. Ἡ γυναίκα μὲ κοίταζε, μὲ κοίταζε παράξενα, οὔτε φιλικὰ, οὔτε ἐχθρικά, χωρίς ἀγάπη ἢ πόθο. Καί μοῦ μιλοῦσε.

—Θέλω νὰ μὲ πᾶς σὲ διαφορετικὸ κόσμο, πέρα ἀπὸ τοὺς σπασμένους ὀρίζοντες. Μὲ μιὰ λευκὴ φτερούγα. Ὅχι, μὴ! . . . Ὅχι τόσο. . . μὲ μιὰ λευκὴ φτερούγα. . . μιὰ φιλντισένια φτερούγα. . . Ὡ πόσο τὸ χᾶιδεμά σου ἀναστατώνει τὶς ρίζες. . . Ἐκεῖ θὰ βροῦμε τὸ ἀήδονι. Θὰ πετάει ἀπὸ κλαδί σὲ κλαδί καί θὰ πίνει τὴ δροσιά. Ὅπως ἐγὼ τὰ χεῖλή σου.

Ἡ Πέγκυ τοαγουδοῦσε τὸν ἔρωτα, τὸν ἔρωτα τῆς στιγμῆς, πού μοιάζει μὲ τὴ φωτιά, μὲ τὶς φλόγες πού καίουν χορεύοντας.

Ἐγὼ ἄρχισαν νὰ σβήνουν ἕνα-ἕνα τ' ἀστέρια, ὡς καί τὸ τελευταῖο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τῆς, γιὰ νάθοει ἡ σιωπὴ. Μιὰ σιωπὴ πού τὴν διακόπτανε ἄγριοι ἐνθουσιασμοὶ καί ὑφέσεις.

—Ἀῦριο, κατῶρθωσε νὰ πεί, μὴ μὲ περιμένεις, ξένη. Μὴ μὲ περιμένεις. Ὅτι κι' ἂν εἶχα νὰ σοῦ δώσω, στόδωσα. Ὅτι κι' ἂν εἶχα νὰ σοῦ πάρω στὸ πᾶρ. Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει τίποτα μεταξύ μας πιά.

—Μὰ. . . ! Ἀπόδησα.

—Ἀῦριο, ἐπανάλαβε, θὰ φύγω, θὰ φύγω γιὰ πάντα ἀπὸ τὴν πατρίδα σου. Μ' ἕνα καράβι ἢ μ' ἕνα τραῖνο.

Δὲ θυμᾶμαι ἄλλο τίποτα ἀπὸ τὰ λόγια τῆς, οὔτε τὸ ἀντίο πού μπερδεύτηκε μὲ τὴ βραχνὴ φωνὴ μου.

Μονάχα θυμᾶμαι τὴ θάλασσα, τὴ θάλασσα πού ἀπλωνόντανε ἔξω ἀπὸ τὸ μπάρ κι ἠδονίζοντανε ἀπὸ τὸ μεσημέρι μὲ τὸν ἄνεμο. Ἄγρια καί περιπαθητικὴ. . .

ΤΑΣΟΣ ΚΟΡΦΗΣ

ΕΝΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΟ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

‘Α γ ν έ ρ ι ν (τό)—‘Α γ ν έ ρ κ α (τά). Με τὸν διπλὸ αὐτὸ τύπο εἶναι γνωστὴ πεδινή περιοχή στὰ Β.Α. τοῦ Καραβά, μεταξὺ τῆς Κ α μ η λ ὄ σ τ ρ α τ α ς ¹⁾ καὶ τῶν Γ ε ρ ο κ α θ κ ι ῶ ν ²⁾ ἢ Κ α τ α λ υ μ α τ ῶ ν ³⁾. Τὸ τοπωνύμιον εἶναι πάντα γνωστὸ μὲ τὸ οὐδέτερον ἄρθρον, τ’ ‘Α γ ν έ ρ ι (ν)—τ’ ‘Α γ ν έ ρ κ α. Κατὰ τὴν προφορὰ ὅμως, καὶ μάλιστα τὴ γρήγορῃ, γίνεται κακὸς χωρισμὸς τοῦ «ταῦ» τοῦ ἐκθλιβόμενου ἄρθρου καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ, ποῦ χάνει τὸ ἀοκτικό του «ἄλφα» σ’ ὄρελος τοῦ «ταῦ» καὶ δίνει ἔτσι τὸν τύπο τὰ Γ ν έ ρ η ⁴⁾—τὰ Γ ν έ ρ κ α.

Υπάρχουν πολλὰ ζεύγη (διαφορετικῶν) τοπωνυμίων, τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὸ στὸν ἐνικό καὶ τὸ ἄλλο στὸν πληθυντικό, π.χ. Κ α λ α μ ο ὄ λ λ ι ν —Κ α λ α μ ο ὄ λ λ ι α, Π η δ α ο ὄ λ λ ι ν—Π η δ α ο ὄ λ λ ι α, Λ ι β ἄ δ ι ν —Λ ι β ἄ δ κ ι α, κ.ά. Στὴν περίπτωση ὅμως αὐτὴ ποῦ τὸ ἴδιο τοπωνύμιον εἶναι γνωστὸ μὲ δυὸ τύπους (δὲν ἀποκλείω τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ὑπάρχουν κι’ ἄλλες πολλές ἀνάλογες περιπτώσεις) πρέπει νὰ χωρῇ κάποια ἐρμηνεία. Κοντὰ στὴν περιοχή ποῦ ἐξετάζουμε εἶναι δυὸ ἄλλα τοπωνύμια, «τὰ Π η δ α ο ὄ λ λ ι ο σ» ⁵⁾ (Β.Α.) καὶ τὰ Κ α τ α λ ὄ μ α τ α (Β.Δ.), ποῦ πάντα συνοδεύονται μὲ τὸ ἄρθρον «τὰ». Κατ’ ἀναλογία λοιπὸν πρὸς «τὰ Πηδασύλλια» καὶ «τὰ Καταλύματα» ἐλέγχθῃ «τὰ Γνέρκα» (τ’ ‘Αγνέρκα), ποῦ ἀκούεται ἐξ ἴσου συχνά, ἂν ὄχι συχνότερα ἀπὸ τὸν τύπο «τὰ Γνέρη» (τ’ ‘Αγνέρη—τ’ ‘Αγνέρι[ν] ⁶⁾). Εἶναι γι’ αὐτὸ ποῦ πιστεύω ὅτι ἐκείνος ποῦ ἀκούει τὸ τοπωνύμιον «τ’ ‘Αγνέρι(ν)—τ’ ‘Αγνέρκα» τὸ βλέπει νοερά «τὰ Γνέρη»—«τὰ Γνέρκα», σὲ τρόπο ποῦ νὰ προφέρῃ καὶ νὰ βλέπῃ νοερά τὸ ἄρθρον «τὰ», ὅπως τὸ προφέρει καὶ τὸ βλέπει στὰ δυὸ παρακείμενα τοπωνύμια.

‘Αφοῦ ὁ τύπος «τ’ ‘Αγνέρκα» (ἢ τὰ Γνέρκα) σχηματίστηκε ἀπὸ τὸν τύπο τ’ ‘Αγνέρι(ν), δὲν ἐπιδέχεται πιὸ πέρα σημασιολογικὴ ἐξήγησι, ἐκτός ἀπ’ τὴν ἐξήγησι ποῦ δόθηκε γιὰ τὸν κατ’ ἀναλογία μορφολογικὸ σχηματισμὸ του. Εἶναι τύπος παράγωγος, τοῦ ὁποίου ἐρμηνεύεται ἡ μορφή, ἔχει ἡ σημασία. Ὁ ἀρχικὸς κι ὀρθὸς, κατὰ τὴν γνώμη μου, τύπος εἶναι ὁ ἄλλος, «τ’ ‘Αγνέρι(ν)—(τὰ Γνέρη), ποῦ καὶ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῇ.

‘Η περιοχή εἶναι γνωστοτάτη γιὰ τὸ διαυγές καὶ δροσερὸ νερὸ τοῦ «κ ο σ σ ι η ν ὶ ο»—εἶναι μιὰ πηγὴ, ἢ μάλλον πολλὰ μικρὰ-μικρὰ πηγαδάκια, ἀπ’ ὅπου ἀναβρῦζει τὸ νερὸ ἀπὸ τῆ γῆ, σὰν ἀπὸ κόσκινο. Ὅταν λοιπὸν ὁ Καραβιώτης ἢ ὁ ἐπισκέπτης πηγαίνει «στ’ ‘Αγνέρι(ν)» κατ’ ἀκρίβεια πηγαίνει «στ’ ἄ γ ν ο ν έ ρ ι ν», γιὰτὶ πραγματικὰ εἶναι ἀγνὸ κι ἄδολο τὸ νερὸ τοῦ «κοσσιηνά». Θυμάμαι δὲ τὸν καιρὸ ποῦ ἦμασταν μικροὶ καὶ τυχαινε νὰ περάσουμε ἀπ’ τὴν περιοχή αὐτὴ—ἡ θάλασσα εἶναι κοντά, μεγάλος πειρασμὸς γιὰ τοὺς μικρούς,—μὲ πόση ἱκανοποίηση λέγαμε μόλις ἐπιστρέψαμε: «ἤπιασεν τζιὰί νερόν τοῦ κοσσιηνά!»

‘Η ἀπλολογία εἶναι τὸ γραμματικὸ φαινόμενο ποῦ ἐξηγεῖ πλήρως τὴν μετέπτωση τοῦ τύπου «‘Αγνέρι(ν)» σὲ «‘Αγνέρι(ν)». Ἀπὸ τὸ τελευταῖο σχηματίστηκε ὁ τύπος «‘Αγνέρκα» κι αὐτὸς δὲ μὲ τὴ σειρά του, ἐπηρέασε, σὰν καθαοῦ πληθυντικός τύπος, τὴν ἀκουστικὴ παράστασι τοῦ πρώτου καὶ τὴ μετασχημάτισε ἀπὸ παράστασι ἐνικού σὲ παράστασι πληθυντικὴ ἀοιθμοῦ, ὅπως ἔγραψα πιὸ πάνω. Ἀπὸδεῖξι τοῦτου εἶναι καὶ τὸ ὅτι, μεταξὺ τοῦ ‘Αγίου Γεωργίου Κυρηναίας καὶ τοῦ χωριοῦ Τοιμύθθιν, ὑπάρχει πε-

1) Κ α μ η λ ὄ σ τ ρ α τ α λέγεται μονοτάτη στὰ Β. τοῦ Καραβά καὶ στὰ Ν. τῶν ‘Αγνερῶν, ποῦ διατρέχει τὴ βορεινὴν περιοχή τοῦ Καραβά ὁλόκληρη μὲ διεύθυνση Ἀνατολὴ—Δύση καὶ ποῦ θὰ πῆρε, καθὼς φαίνεται, τὸν ὄνομα τῆς ἀπὸ τὸ ὅτι θὰ ἦταν «ἡ στράτα καμηλών».

2) Γ ε ρ ο κ α θ κ ι ῆ ς εἶναι τὸ ἀνατολικὸ μέρος τῶν ἐρείπων τῆς Λαμπούσης, Β.Δ. τῶν ‘Αγνερῶν, ποῦ ὀνομάστηκε ἔτσι, ὅπως ἀκούσα κάποτε, ἀπὸ τῆς γ ε ρ ο κ α θ κ ι ῆ ς καὶ τοῦς θάτους ποῦ ἀφθονοῦν πραγματὶ ἐκεῖ καὶ ποῦ ἔκαναν, ὡς τελευταῖα τοῦλάχιστο, ἐπικίνδυνη καὶ προβληματικὴ τὴ διάβαση.

3) Τὰ Κ α τ α λ ὄ μ α τ α εἶναι μεγαλύτερη ἔκτασι ἀπὸ τῆς Γεροκαθκίης, εἶναι δὲ τὰ ἐρείπια τῆς Λαμπούσης, ἂν καὶ νοοῦνται συνήθως μόνο τὰ ἀνατολικότερα. Θὰ γραφτῆ Κ α τ α λ ε ἰ μ α τ α ἂν συνδεθῆ μὲ τὸ ῥημα καταλείπω κι ὄχι τὸ καταλέγω.

4) Γράφω «τὰ Γνέρη» κι ὄχι «τὰ Γνέρι», γιὰτὶ μόλις πλάστηκε στὴ συνείδησιν τοῦ λέγοντος τὸ πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου ἄρθρου ἀπαίτησε καὶ ἀνάλογο πληθυντικὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ, ποῦ μεταβλήθηκε ἔτσι ἀπὸ ἐνικό σὲ πληθυντικό κατὰ τὴν ἐξῆς σειρά: τὸ ‘Αγνέρι(ν) τ’ ‘Αγνέρι(ν) τὰ Γνέρι (=τὰ Γνέρη, γιὰτὶ ἡχητικὰ συμπίπτουν, ὁ λέγων δὲ ἔχει ἡχητικὴ κι ὄχι ὀπτική εἰκόνα τοῦ τοπωνυμίου). Τὸ τελικὸ «ν» ποῦ πρέπει ἀρχικὰ νὰ ἀκούεται καθαρά, γάλληκε ὕστερα τοῦ νομισθῆναι τὸ τοπωνύμιον γιὰ πληθυντικό.

5) Τὰ Π η δ α ο ὄ λ λ ι α, ἀπὸ τὸ Π η γ α δ ο ὄ λ λ ι α, ὄχι, μικρὰ πηγαδία, ὕστερα ἀπὸ ἀνομοίωσιν καὶ ἀποβολὴν συμφώνων.

6) Καθόλου ὅμως παράδειγμα ὁ τύπος «τὰ Γνέρη» νὰ ὄγηκε ἀπὸ ἐπίδρασι τοῦ τύπου «τὰ Γνέρκα», σὰν παράλληλός του.

ριοχή που λέγεται «'Αγνέριν», σέ τρόπο που ν' ἀκούεται καθαρά τὸ τελικὸ «ν» καί πού τ' ἀρκτικό «Α» νὰ προφέρεται μὲ τὸ τοπωνύμιο. Ἀξίζει δὲ νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὸ τοπωνύμιο αὐτὸ συναντᾶται μόνο στὸν ἐνικό ἀριθμὸ, πρᾶγμα πού δικαιώνει τὸν ἰσχυρισμὸ μου ὅτι ὁ τύπος «'Αγνέρκα» εἶναι ποράγωγος ἀπὸ τὸ «'Αγνέριν», γιὰ τοὺς εἰδικούς λόγους πού ἀνάπτυξε.

Κι αὐτὴ μὲν εἶναι δική μου γνώμη. Ὁ καθηγητὴς ὅμως κ. Ν. Κοιμῆς μου ὑπόβαλε τὴν ἰδέα πὺς στὸ τοπωνύμιο πιθανὸ νὰ ὑποκρύπτεται τὸ μικρὸ φυτὸ ἄγνος (ὑποκορ. ἄγνιν), σκέψη πού εἶχε περάσει κι ἀπὸ τὸ μυαλό μου. Θὰ περίμενε δεβῆαι κανεὶς ἀπ' αὐτὸ τὸν πληθυντικὸ «τὰ Ἄγνιά», κι ὄχι «τ' Ἀγνέρκα», ὅπως ἔχουμε «Πλατάνιν—Πλατάνια», «Καλαμούλλιν—Καλαμούλλια», «Ἐλιούδκια», «Σκλοινοκούδκια» κ.ά. Θὰ μπορούσε δὲ νὰ λεχθῆ «ἢ Ἀγνιερῆ», ὅπως λέχθηκε «ἢ Μαζερῆ», ἢ «Τσουινερῆ» κ.ά. Ἡ περιεκτικὴ δὲ κατάληξη -ερά θάδινε στὴν περίπτωσή μας τὸ τοπωνύμιο «'Αγνιερὰ (τὰ)», ὅπως ἔχουμε «Πετρερὰ (τά)», «Γυαλλερὰ (τά)» κ.ά. Ἄλλ' εἶν' ἀλήθεια πὺς ὑπόσχει καὶ περιεκτικὴ κατάληξη σέ -ερί(ν), π.χ. «Μαζέριν», «'Αγκαθθέριν». Ἀπὸ τὸ ἄγνιν θάβγαине ἄγνέριν καὶ πληθυντικὴ ἄγνιέρκα. Μόνο πού δὲν λέμε στὸν Καραβὰ τὸ Ἄγνιν ἀλλὰ ἢ Ἄγνιᾶ—οἱ Ἄγνιᾶς. Καὶ τοῦτο ὅμως δὲ δυσκολεύει γιὰτὶ μπορεῖ κι ἀπ' αὐτὸ νὰ βγῆ τὸ σὺδέτερο «τὸ Ἄγνέριν», δηλ. τὸ χωράφι μὲ τὶς πολλὲς ἀγνιές, καὶ «τὰ Ἀγνέρκα», τὰ χωράφια μὲ τὶς πολλὲς ἀγνιές.

Τυπικὰ λοιπὸν χωρεῖ κι εὐτὴ ἡ ἐρμηνεία. Ὑπάρχουσε δὲ στὴν περιοχὴ ἀγνιές, παρ' ὅλο πού δὲν εἶναι τὸ κύριο γνῶρισμα τῆς περιοχῆς ἐκείνης—πιθανὸ ὅμως νὰ ἦταν πρὶν—καὶ παρ' ὅλο πού δὲν εἶναι ἐκεῖ μονάχα πού τὶς συναντᾶ κανεὶς. Τὸ ζήτημα θὰ μπορούσε εὐχερέστερα νὰ λυθῆ τῆ στιγμῇ πού θὰ φανερωθούν κι ἄλλα τοπωνύμια μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα, γιὰ νὰ δοῦμε ἂν σ' αὐτὰ ὑπάρχη ἀγνὸ νερὸ ἢ ἀγνιές. Ὡς τότε τὸ τοπωνύμιο θὰ μπορῆ νὰ γράφεται καὶ μὲ ψιλὴ, γιὰ ὅσους θὰ δεχτοῦν τὴ δευτέρη ἐρμηνεία, (ἔτσι εἶναι γραμμένο καὶ στοὺς καταλόγους τοῦ Κτηματολογίου) καὶ μὲ δασεία γιὰ ὅσους θὰ δεχτοῦν τὴν πρώτῃ.

Κ. ΧΑΤΖΙΣΤΕΦΑΝΟΥ

ΜΙΑ ΝΥΚΤΑ...

Ἄργα, στῆς νύκτας τὸ σκοτάδι,
 ἕνα κλαψιάρικο κελάδημα ἀκούω,
 ἕνα τραγοῦδι ἀταίριαστο στὴν τόση τῆς βραδυᾶς γαλήνη.
 Βαθεῖα τριγύρω εἶν' ἠρεμία!
 Κι' ὅμως μηνιέται κάποια τραγωδία.
 Οἱ οὐρανοὶ θουβοῖ, σιωπηλοὶ καὶ νεκρωμένοι.
 Ὀλόγυρα νεκροταφεῖα...
 Νέκρωσε ἡ φύση,
 θολώσανε οἱ ποταμοὶ πού τρέχαν, σάν τὸ μέλι.
 Τὰ ρόδα μαραθῆκαν.
 Δυστυχία, παντοῦ καὶ στὴν καρδιά μου.
 Ἄχ! Τίποτα δὲ μένει.
 Ρυάκι δὲν ἀκούγεται πιά τώρα νὰ κυλᾶ,
 πάνω στὰ λαμπερὰ χαλίκια καὶ νὰ τραγουδᾷ,
 τὸν ὕμνο, τὸ τραγοῦδι τῆς χαρᾶς.
 Βουβά, θαμπὰ καὶ μισοσκότεινα
 ὅλα περνοῦν τριγύρω,
 σκληρὰ κι' ἄγρια, καὶ ψάλλουνε
 τὸ πένθιμο τραγοῦδι τοῦ χαμοῦ.
 Φτερὸ στὸν ἄνεμο ἢ σκέψη μου,
 κομμάτι σκουριασμένο κεραμίδι
 ὅλο μου τὸ κορμί.
 Ὅλα σβηστά!
 Καὶ τ' ἄστρα πού τρεμόπαιζαν θολὰ
 —τοὺς φύσηξε τ' ἄνεμου ἢ πνοῆ
 καὶ πάνε ὡς ταξιδιάρικα πουλιά...

Α. Σ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΗΣ

IN MEMORIAM

Καημός μακρόσυρτος κι' ὀδύνη κρύφια ὅλους μας πνίγει!
 Ὁ θάνατός σου γύρω μας σφριρίζει σὰ σιμούν.
 Καβάλλα ἡ φτερουγίστρα σου ἡ ψυχὴ ξανοίγει
 ὀρίζοντες ἄλλοτινούς στὰ βάθη τ' οὐρανοῦ.

Ἐσφιχταγκάλιασε ἡ μελιχία σου μορφή τὸ λογισμό μας
 μάταια προσπαθώντας ν' ἀφουγκραστῆι τὸ στεναγμὸ
 ὀλημερίς πού θ' ἀντηχεῖ στὸν ἔρημο ἑαυτὸ μας:
 Ὕμνος στὴν αὐλὴ σου μορφή κι' εὐχὴ γιὰ λυτρωμό!

ΠΑΝΟΣ ΝΟΡΒΗΣ

ΣΒΗΣΜΕΝΕΣ ΦΩΝΕΣ

Ἐκεῖ ὅπου ξανοίγονται οἱ κάμποι καὶ τὰ ὄρη
 τῆς γῆς, τῶν γιῶν τῆς τρίσλαμπρης ἰδέας τοῦ Ὁραίου
 πρωτάνοιξαν τὰ μάτια, τῶν ἀνθρώπων, φωτισμένα
 μὲ κάποιο φῶς ὀλόχρυσο.
 Καὶ τώρα πῶς χορτάρισαν τ' ἀραχλα σπίτια!
 Στὴ στάχτη ὡς κι' ἡ ὕστερη τους φλόγα ἔχει σθῆσει!
 Χωρὶς πατρίδα ἡ καρδιά μένει ὀρφανή. Τί κρίμα!
 Σκουριάσαν τοῦ πολεμιστῆ τ' ἄρματα τ' ἀντρεωμένα,
 γκρεμίστηκαν τὰ κάστρα καὶ στοιχειώσαν,
 κ' εἶναι οἱ καιροὶ πού πέρασαν χωρὶς φωτιά καὶ φλόγα.
 Καὶ τοῦ βοσκοῦ ἡ φλογέρα θραχνιασμένη
 κι' ἡ λύρα τοῦ προφήτη δὲ λαλεῖ πιά δόξες!
 (Τ' ἄστρα μονάχα, σὰ θουίζουε τὰ φύλλα,
 λάμπουν ψηλά μὲ μιὰ βουβὴ γαλήνη
 καὶ πέμπουν χαϊδευτικά κάποιες νεκρὲς ἐλπίδες):
 Εἶν' ἡ γυναῖκα κρούσταλλο στὰ χέρια ἑνὸς θηρίου
 κι' ὁ ἄντρας μὲ σπασμένη τὴν ψυχὴ.
 Πνιγμένες ὅλες οἱ χαρὲς στὴ χλαλοῇ τοῦ κόσμου.
 Κρίμα σ' ἐσὲ πού σ' ἔφαγε σκλαθιά ἀνθρωποπνίχτρα!
 Ξεψυχισμένοι χάνονται οἱ ὕμνοι στὴν ἀντάρα,
 καὶ σκέλεθρον ὁ Ἔρωτας γροικιέται νὰ χορεύει...
 Κι' εἶναι φωνὲς πού σθῆνουνται χωρὶς πιά νὰ ξυπνοῦνε...

ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΤ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

W. B. YEATS

Η ΛΥΠΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Τῶν σπουργιῶν τὸ ράμφισμα στὴ στέγη,
 τοῦ φεγγαριοῦ τ' ὀλόδροσο ἀσημένιο φῶς,
 τῶν φυλλωσιῶν τὸ θρόισμα, γλυκά, σάν νέφη,
 κρῦψανε ἀπ' τὰ μάτια μου τῆς γῆς τὸ μαρασμό.

Καὶ τότε στὴ ζωὴ μου φάνηκες ἐσύ,
 μὲ χεῖλη τρυφερά νὰ κλαυθμηρίζουν,
 καὶ μούφερεις τοῦ ἔρωτα τὴν πνοή,
 τὴ λύπη καὶ τὸ θάρεμα τοῦ κόσμου.

Καὶ τώρα οἱ σπουργίτες καυγαδίζουν
 καὶ τὸ φεγγάρι τρεμοσθῆνει πὰ χλωμό,
 τὰ φύλλα μ' ἀγωνία ψιθυρίζουν
 στὸ κλάμα τῶν αἰώνων, στὸν καημό.

Μεταφρ. ΔΗΜΟΣ ΟΡΕΣΤΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΘΛΙΒΕΡΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΑ

Τὴν κριώτερον ἀφορμὴν γιὰ τὶς λίγες αὐτὲς γραμμὲς μοῦ δίνει κάποια θλιβερὴ ἀπαγόρευση. Ἐνοῶ τὴν ἀγνοησὶν παραχώρησης ἀδείας στὸν «Πεζολογικὸν Λάσκακος γιὰ τὴν τέλεση τοῦ καθιερωμένου μνημόσυνου τῶν Ἐθνομαρτύρων καὶ τοῦ ποιητῆ τῆς 9ης Ἰουλίου. Πρόκειται γιὰ μιὰ σοβαρὴ προσβολὴ σὲ βάρος τῶν ἱερώτερων καὶ ἰσιώτερων ἀξιών τοῦ λαοῦ μας. Σὲ βάρος τῆς ἰστορίας του, τοῦ πολιτισμοῦ του, τῆς ἐθνικῆς του ἀξιοπορέειας, τῶν ἀγῶνων του. Σὲ βάρος τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἑλλάδας.

Δὲ θὰ σχολιάσουμε περισσότερο τὸ γεγονός αὐτό. Τὸ ἀφήνουμε στὴν εὐθυχοισία τῶν ἐλεύθερων ἀνθρώπων. Ὅσον ἀφορᾷ ἐμᾶς ἐπαναλαμβάνουμε πὺς οἱ ἀπαγορεύσεις αὐτὲς οὔτε ἐκφοβίζουν, οὔτε ἀμβλύνουν τὴν αγωνιστικὴν τῶν Κυπρίων. Ἀντίθετα μᾶς ἐνισχύουν καὶ μᾶς ἐνδυναμώνουν. Γιατὶ μὲς συνειδητοποιοῦν, πόσο μεγάλο μειονέκτημα εἶναι ἡ δουλεία. Τοῖς Κυπριανοῦς καὶ τοῖς ἄλλους ἀγωνιστὲς τοῦ Κυπριακοῦ 21 τοῦς κρατᾶμε δλοζώντιανος σὶς ψυχῆς μας. Καμιὰ ἀνθρώπινη δύναμη δὲ θὰ πετύχει νὰ διεισδύσει μὲχρις ἐκεῖ γιὰ νὰ τοὺς ξεριζώσει. Ἡ ἐθνικὴ μας συνείδηση μαζί μ' ὅλους αὐτοὺς θὰ σβῆσει «ὄντας ὁ κόσμος λεῆρης», ὅπως τὸ διατύπωσε ὁ μεγάλος μας βάρδος Βασίλης Μιχαηλίδης, ποὺ φρόντισε νὰ διακηρύξει πὺς:

Τὸ νιν ἀνάτῃ νὰ τρώει τὴν γῆν
τρώει τὴν γῆν θορκέται,
Μὰ πάντα τρεῖνον τρώεται
τρεῖν καταλιέται.

Ἐννάτῃ Ἰουλίου 1821! Στὴν πανώρια κορυφῇ τῆς, θρονασμοῦν τὸ περῆσαν πνεῦμα τῶν ἐπιβλητικώτερων ἐθνικῶν ἀγῶνων τοῦ κυπριακοῦ ἐλληνισμοῦ, καλεῖ ὅλους μας γίνωμεν, γιὰ ν' ἀποτίσουμε φόρο τιμῆς μὰ καὶ γιὰ ν' ἀντικούσουμε, μέσα σὲ γόνιμη ἀναπόληση, ἔντονα καὶ δημιουργικὰ τὶς εὐθύνες κ' ὑποχρεώσεις μας ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῆς ἱστορίας μας. Κούφιοι πανηγυρισμοὶ δὲν πρέπει, οὔτε καὶ παιᾶνες χιλιωσιμῶν. Νὰ σταθούμεται ταρῖζει μὲ δέος καὶ σοβαρότητα μπροστὸν ἐθνικὸν ἡμῶν τῆς μεγάλης μέρας, νὰ ξεδιπλώσουμε μέσα σὶς συνειδήσεις μας τὸ βα-

ρὸν τῆς περιεχόμενον, νὰ ἀπλοῦμε μὲ τὸ φῶς τῆς καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς τὶς σκέψεις μας καὶ τὶς ψυχῆς μας—γιὰ νὰ φέρομε πῶς κοντὰ μας τὴ μέρα τοῦ ἐθνικοῦ λυτροῦ μᾶς. Μόνον ἀξιοπορέεια, μόνον σοβαρότητα, μόνον ἐλληνικότητα ἔχομε νὰ ἀντλήσουμε μὲσ' ἀπ' τὶς δραματικὲς σελίδες τῆς μονοσομένης νύχτας τῆς 9ης Ἰουλίου, 1821. Μὲσ' ἀπὸ ὀκτὼ αἰῶνων σκληρὰν προβάλλει ἡ μεγάλη ἐπέτειος, σάν φάρος ἐπιδοφάρος καὶ σάν δάσκαλος. Καὶ τὸ μάθημα τῆς τὸ ἀκούμε σήμερα—δσο καμιά ἄλλη φορὰ—ν' ἀντηχεῖ γύρω μας καὶ μέσα μας: Οἱ ζωντανοὶ λαοὶ κερδίζουν μονάχοι τὴν λευτεριά τους! Μὲ τὶς θυσίες τους!

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ...

Στὶς 17 Ἰουλίου κλείουν 15 ἀκριβῶς χρόνια ἀπ' τὴν μέρα τοῦ θανάτου τοῦ ἀλησμόνητου ποιητῆ μας Δημ. Θ. Λιπέρη.

Τὶ νὰ πρωτοθυμηθῆ κανεῖς ἐδῶ καὶ τί νὰ πρωτοξεχασοῖς ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ ζωὴ του καὶ τὸ ἐξαιρετὸ ἔργο του; Εὐχολο, ὅμως, εἶναι νὰ ἀναλογιστοῦμε τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἔχομε μὲς ἔναντι τῆς προσφοράς του: Τὸ ἔργο τοῦ Λιπέρη (ὅπως καὶ τοῦ Μιχαηλίδη) δὲν πῆρε ἀκόμη στὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ μας τὴ θέση ποὺ τοῦ ἀξίζει. Καὶ αὐτὴ χειρότερο: Ἡ νεώτερη κυπριακὴ γενεὰ οὐσιαστικὰ τὸ ἀγνοεῖ. Καὶ γιὰ τὴ μελέτη του σταμάτησε μὲ τὰ πρῶτα μνημόσυνα, καὶ γιὰ τὰ βιβλία του περῶσανε στὴ μαύρη ἀγορά, καὶ γιὰ τὸ οὐδέποτε τὰ σχολεῖα μας ἀντιμετωπίσανε τὴ μελέτη του μὲ σύστημα.

Νομίζω πὺς ἔχομε ὑποχρέωση ἔναντι τῆς πνευματικῆς ἀξιοπορέειας τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ τόπου ν' ἀντιγράψουμε τὸ θέμα τῶν πνευματικῶν ἀξιών μας θετικώτερα. Ἐπάσχομεν καὶ ὁργανισμοὶ καὶ πρόσωπα ποὺ δ i ψ o ὑ ν νὰ δουλέψουν καὶ λείπουν τὰ μέσα. Μὰ νὰ τὰ δώσουν ἐκείνοι ποὺ μποροῦν. Νὰ ἐπανεκδοθοῦν κ' ὁ Λιπέρης κ' ὁ Μιχαηλίδης. Γιὰ νὰ γίνωμεν κτῆμα τοῦ λαοῦ ποὺ τοὺς γέννησε καὶ τοὺς ἔβρεψε τὴ συνείδηση καὶ τὴ μοῦσα. Καὶ γιὰ φρονηματισμό, νὰ ἰδρωθῆ μὰ πρωτομὴ καὶ γιὰ τὸ Λιπέρη. Στὸ κάτω-κάτω ὅλα αὐτὰ εἶναι συμφασμένα μὲ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐθνικῆς ἐπιβίωσῆς μας.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Ἐπρόκειτο τὸν περασμένο μῆνα τὸ Νηοὶ ὁ συμπατριώτης Βουλευτῆς Ἀθηναίων κ. Λουκῆς Ἀκριτάς, διακεκομμένος λογοτέχνης, δημοσιογράφος καὶ πολιτευτῆς, ἐγκαταστημένος ἀπὸ χρόνια στὴν Ἀθήνα.

Ὁ κ. Ἀκριτάς, ὁ ὁποῖος τριᾶ σήμερον τὸ ὄνομα τῆς Κύπρου στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑξηνν, κατόρθωσε, μὲ τὴ λεπτή

Λουκῆς Ἀκριτάς.

σκέψη, τὴ βαθεῖα κατάρτιση, τὸν ἄδολο πατριωτισμὸ καὶ τὸ πολὺπλευρο καὶ δυναμικὸ λογοτεχνικὸ τὸν ἄλγαντο, νὰ διακορθῆ μέσα στους πολιτικούς καὶ λογοτεχνικούς κύκλους τῆς Ἑλλάδας καὶ νὰ ἐπιβληθῆ ὡς μιά ἀπὸ τὶς πῶ χαρακτηριστικῆς καὶ ἐξέχουσες φροσιγνωμῆς τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς.

Σὲ νεαρὸν ἡλικίαν ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κύπρον—ὅπου γιὰ λίγα χρόνια εἶχεν ἐξασκήσει τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα— καὶ πῆγε στὴν Ἀθήνα, ὅπου μαζί με τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν ἀγωνία τῆς μεσοπολεμικῆς ἐποχῆς δοκίμασε νὰ συνεπαίρει τὴν ψυχὴ του τὸ πνεῦμα τῆς καινούργιας δημιουργίας, ποὺ ἔπνεε ὡς ἄλλο ζωογόνο καὶ εὐεργετικὸ ἀνὰ ἀπὸ τὰ εὐρεῖα καὶ τὶς συμφορῆς τοῦ πρώτου πολέμου. Τὴν ἀγωνία καὶ τὴν ἀσθματικὴ ἀναζήτησι τῶν ἡμερῶν ἐκείνων περιγράφει, μ' ἓνα γλαφυρότατο ἔργο, τὸ πρῶτο μυθιστόρημά του «Νέος με καλὰς συντάσεις» (1935), ὅπου τὸ δρώμα τῆς ἀνεργῆς νεολαίας—ποὺ ἐξαντλεῖται μέσα σὲ κνηνητὸ μῆς ὁποιασδήποτε δου-

λειᾶς καὶ τὴν ἀβυσσολεῖ ἀνακατάταξι τῶν ἠθικῶν ἀξιών τῆς ζωῆς—ἀπεικονίζεται μὲ τὰ πῶ ζωηρὰ καὶ ἀριστοτεχνικὰ χρώματα.

Ἀργότερα ὁ κ. Ἀκριτάς δίδει πῶ μεστὰ ἔργα, ἐμποτισμένα ἀπὸ τὴ βαθεῖα πίστη του καὶ τὴν εὐλιζικὴν του ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Τέτοιο ἔργο, μὲ ὑπόθεση ποὺ ξετυλίγεται στὴ Κύπρον, εἶναι ὁ «Κάμπος» (1937), ἓνα ἐπιζῆς ἐμπνευσης μυθιστόρημα, ὅπου περιγράφεται τὸ δρώμα τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς, μὲ τὰ πρωτόγωνα αἰσθήματα, τὰ βίαια πάθη, ἀλλὰ καὶ τὶς μεγάλες ἀσπετές.

Τὴ πολεμικὰ χρόνια δίνον στὸν Κύπριον συγγραφέα μιά καινούργια πείρα, γομάτη ἴσως πρῶτὰ αἰσθήματα ἀλλὰ μᾶλλον καὶ μεγάλες ἰδέες. Ὁ κ. Ἀκριτάς συνέλαβε στὴν κοίσιμη ἐκείνη περίοδο τὸ σκοπεῖν δρώμα τοῦ πολέμου μὲ τὴν ἐκμηδένιση τοῦ ἀνθρώπου, τὴν καταποράωση τῶν πολιτιστικῶν ἀξιών, τὴ κτηνώδη βία. Πίσω ὅμως ἀπὸ τὶς κακῆς αἰτές ὁ Κύπριος συγγραφέας ἔσπρε ἀλύγιστο τὸν ἠθικὸ ἄνθρωπο. Ἀπὸ καὶ εὐλιζικὴν, γνήσιο στὰ βασικὰ του αἰσθήματα, ἔτοιμο νὰ θυσασθῆ γιὰ τὰ ἰδεῶδη ποὺ τοῦ ἐξασφαλίζουν τὸν ζῶμο τῆς ἀγάπης, τῆς πίστης καὶ τῆς εὐτυχίας του. Ἀπὸ τὰ αἰσθήματα καὶ αἰτές τὶς ἰδέες ἀναλίσκει σὲ ἔργο του «Ἀρματοῦμοι» (1947), ποὺ εἶναι ἓνα λεπτὸ ψυχογραφικὸ μυθιστόρημα, ἐμπνευμένο ἀπὸ τὸ Ἀλβανικὸ ἔπος. Γοαμμένο μὲ ἀπὸ ἀλλὰ ζωντανὸ ἔπος καὶ βαθὺ στοχασμὸ ξετυλίγει χαοτικηριστικῆς πτυχῆς τῆς ἠρωϊκῆς Ἑλληνικῆς ἀντίστασης καὶ ἀναλίσκει σοβαρὰ κοινωνικὰ ζήτηματα καὶ φαινόμενα, καὶ πρῶτο πρῶτο ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ φαινόμενο τοῦ πολέμου.

Ὁ κ. Ἀκριτάς διαδοραμάτισε ἀργότερα σημαντικὸ ὄλο στὰ χρόνια τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης, καὶ μὲ τὴν ἀπελευθέρωση πῆγε ὀριστικὰ σὸν πολιτικὸ στίβο, ὡς Γενικὸς Γοαμματέας τῆς ΕΠΕΚ. Στὸ ἀναμεταξὺ οἱ δημοσιογραφικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄγῶνες του τὸν εἶχαν καταστήσει εὐδοκίμα γνωστὸ μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδιαίτερα τοῦ λαοῦ τῆς πρωτεύουσας, ὁ ὁποῖος σὲ τελευταῖες βουλευτικῆς ἐκλογῆς τὸν ἀνάδειξε ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους του στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση.

Ἐπὸ τῆ νέαν του ἰδιότητα ὁ κ. Ἀκριτάς ἐγοάστηκε μὲ ἔηλο καὶ βαθεῖα κατανόηση, ἐπέδειξε δὲ ἰδ αἰτερον ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ἔθνικὸ ζήτημα τῆς Κύπρου, τὸ ὁποῖον καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Βουλῆς ἐπαναλημμένα ἀνακίνησε.

Ἀποκορύφωμα ὅμως τῆς πολιτικῆς καὶ πατριωτικῆς δράσης τοῦ κ. Ἀζοῖτα ἀποτελοῦν οἱ θαυραλέοι ἀγῶνες του γιὰ τὴν κατοχύρωση καὶ τὸ σεβασμὸ τοῦ δικαιοῦματος τῆς αὐτοδιάθεσης τῶν λαῶν στὸν Ὀργανισμὸ Ἠνωμένων Ἐθνῶν — τὶς ἐργασίαι τῆς Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ ὁποῖου εἶχε παρακολουθήσει σὰν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης— ὅπου, παρὰ τὶς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἀντιδράσεις, ἀνακίνησε μὲ πιστικὴν καὶ σθένος τὸ Κυπριακὸν ζήτημα, κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν συζητήσεων τῆς ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων Τρίτης Ἐπιτροπῆς.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ κ. Ἀζοῖτα στὴν Κύπρον προκάλεσε ἐξαιρετικὴν εὐχαρίστησιν στοὺς ἐδῶ φίλους του, καὶ ἔδωσε γενικώτερα τὴν ἐκτίμησιν στὸν Κυπριακὸν λαὸν καὶ ἐκδηλώσει αἰθροῦς τὰ αἰσθηματὰ τῆς εὐκρινούς ἀγάπης καὶ ἐκτίμησιν τοῦ τρέφει σ' αὐτὸν.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Πωλοῦνται ἀνταλλακτικὰ.

Σωστός θοῖαμβος τῆς ζωῆς, αὐτὸ ποῦ μᾶς ἤλθε τελευταία ἀπ' τὴν Ἀμερική. Ὡς τώρα οἱ νεκροὶ θάβονταν, γιὰ νὰ γίνουν «σκολιχῶν βοῦμα καὶ δυσῶδια», ὅπως πλὴθὸς θρηνοδοῦσε ὁ ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς. Ἀπὸ δὴ καὶ πέρα ὅμως ἡ ἐπιστῆμη καταργεῖ τοὺς τάφους. Οἱ νεκροὶ δὲ θὰ θάβονται, γιὰ νὰ διαλυθοῦν «εἰς τὰ ἐξ ὧν συντεθῆσαν», ἀλλὰ θὰ διαλύονται ἀπὸ τὸ νοστέρν τοῦ χειρουργοῦ, καὶ τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ σώματός των θὰ μπαίνουν σὲ εἰδικὰ ψυγεία, γὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἀνταλλακτικὰ ἀπὸ ἄρρωστους συνανθρώπους των. Κάτι ἀνάλογο μὲ κείνο ποῦ γίνονταν ὡς σήμερα μὲ τὰ παληοκάρβια, ποῦ δὲν τὰ βοῦλιαζαν στὴ θάλασσα, ἀλλὰ τὰ ἔκριναν στὰ ναυπηγεῖα γιὰ διάλυση.

Ἐδῶ καὶ μιὰ δωμάδα μιὰ νέα κοπέλλα, καταδικασμένη σὲ οἰκονομὸ θάνατο ἀπὸ τὴν πλήρη ἀποσύνθεσιν τοῦ μοναδικοῦ νεφροῦ τῆς, σόθηκε καὶ βγήκε ὑγέστατη ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο, χάρις στὸ νεφρὸ κάποιου νεκροῦ, ποῦ οἱ χειρουργοὶ μὲ τέχνην ἐφάρμοσαν στὸ σῶμα τῆς. Χθὲς πάλι δλόκληρο κομμάτι ἀορτῆς ἀρρώστου ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ ἀορτὴν ἐρήθου, ομοιομένον ἀπὸ αὐτονημιστικὸν δυστήχημα, ποῦ φηγατόν μ' ἐπιμέλειαν ὕστερον ἀπὸ τὸ δυστήχημα μέσα σὲ ψυγεῖο.

Ἀνθρώπινα λοιπὸν ἀνταλλακτικὰ στὸ ἐμπόριον ἢ μεγαλύτερη πρόοδος ποῦ μποροῦσε νὰ γίνῃ στὴν ἐπιστῆμη. Σὰ χαλοῦσε ἓνας τροχὸς, ἓνας σωλήνας, μιὰ βίδα, σὲ μιὰ μηχανή, οἱ ἄνθρωποι δὲν πετοῦσαν τὴ μηχανή. Ἀντικαθιστοῦσαν τὸ κατεστραμμένο ἐργαλεῖο μὲ καινούργιο ἀνταλλακτικὸ καὶ ἡ μηχανή ἐξακολούθησε νὰ ἐργάζεται. Ἐνὸ τί γίνονταν μὲ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα; Χαλοῦσε ἓνα ὄργανόν του; Ἄν δὲν ἦταν σπουδαῖο κόβονταν, ἂν ἦταν ὅμως σπουδαῖο, ἦταν καταδικασμένη δλόκληρη ἡ μηχανὴ τοῦ σώματός του. Δὲν ὑπῆρχαν ἀνταλλακτικὰ. Γιὰ ἓνα ἀνταλλακτικὸν πετιόταν δλόκληρη μηχανή. Ἐνὸ τώρα φαντάζεται κανεὶς τί θὰ γίνῃ μὲ τὰ νέα ἀνταλλακτικὰ. Ἀναστάτωση στὴν ἰατρικὴ, ἀναστάτωση στὸ ἐμπόριον, ἀναστάτωση στὴ θρησκεία.

Θεοσώστος Σωτήριος.— Διαθέτω πλοισιαστὴν αὐλογὴν φλεβῶν, ἀρτηριῶν, καρδιῶν, νεφρῶν καὶ ἐγκεφάλων. Προσερχῶς μεγάλα ἐκπτώσεις.

Κι' ἐπειδὴ τὸ νέο ἐμπόριον ἐξυπηρετεῖ τὸν ἀγκόσιο νόμο τῆς φθορᾶς, φαντάζεται κανεὶς τὴν τεράστια ἐξέλιξιν του. Ὑποθέτω δὲ θὰ ὑπάρξει ὄργανο τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, ποῦ νὰ μὴ ἔχει ζήτηση, ἐκτός τοῦ ἐγκεφάλου, ὁ ὁποῖος, ὅπως ξαίρουμε, δὲν ἔχει ζήτηση οὔτε στὴ ζωὴ. Ἦως κάποια ζήτηση τοῦ τελευταίου νὰ γίνεταί στὴν περίπτωσιν τοῦ Γιαννάκη, ποῦ θὰ μὲνι διαρκῶς στὴν ἴδια τάξην, καὶ οἱ γονεῖς του θ' ἀναγκάζονται νὰ τοῦ ἀγοράσουν ἄλλα μινὰ, ὅτι τε θὰ ἰσχύει στὴν κυριαρχία ἡ παρουσία «τὰ μινὰ τὸν καὶ μιὰ λίρα».

Μὰ καὶ στὴ θρησκεία θάχει ἀντίκτυπο ἡ νέα πρόοδος. Καταργεῖ τὶς κηδεῖες. Τί θὰ θάβον οἱ παπάδες, ἀφοῦ ὅλο τὸ σῶμα θὰ διαλύεται σὲ ἀνταλλακτικὰ;

Ἀποτίω φόρο εὐκρινούς θανασμοῦ στὴν Ἀμερικανικὴν ἐπιστῆμη. Ποῖν λίγο καιρὸ γυρέμισε τὰ σανατόρια. Τώρα, μὲ τὴν καθέρωσιν τῶν ἀνθρώπινων ἀνταλλακτικῶν, ἔρχεται νὰ γυρεμισε σχεδὸν δλότελα τὰ τεῖχη τοῦ θανάτου, παρατείνοντας ἐπ' ἀόριστον τὴν λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης μηχανῆς. Ἄς εὐχηθῶμε σύντομα νὰ βρεῖ τὸν τρόπο καὶ νὰ τὴν ἀπλοποιήσῃ οὐκιά, ὥστε ἓνα πρῶτὸ νὰ διαβάσκει στὴν ἐφημερίδα: «Ρέοντες:— Ὁ Ἀμερικανὸς ἐπιστήμων Μ. κατορθώσῃ δι' ἐπιτυχούς ἐγγενησῆς ν' ἀφαιρέσῃ τὴν καρδίαν τῆς 20ῆς τοῦ Ρουθ ἔντολιπας τὴν καρδιακὴν λειτουργίαν εἰς τὸν στόμαχον. Ἡ ἀναστροφὴ Ρουθ ἐξῆλθεν ὑγέστατη τοῦ νοσοκομείου».

Φαντάζεται να κείναι πόσα δράματα θάνατα δυνατό ν' αποφευχθούσιν με τήν άνοτερω τελειοποίησιν τής Άμερικανικής έπιστήμης, και πόσο θ' άνασάνει ή κοινωνία κ' ή φιλολογία ίδίως από τά ψεύτικα δράματα τής καρδιάς.

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣ ΤΟΜΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κυπριακί Σπουδαί. Δελτίον τής Έταιρείας Κυπριακών Σπουδών. Τόμος ΙΕ' 1951. Σελ. 1-XX+1-199+α-ση'. Λευκωσία 1952.

Ο ποσοφάτος 1952 δημοφιλίας ΙΕ' τόμος του Δελτίου τής Έταιρείας των Κυπριακών Σπουδών δύναται άσφαλώς να θεωρηθής ως εις των μάλλον ένδιαφερόντων εις τήν σειράν του περιοδικού τουτου, όργάνου τής Έταιρείας των Κυπριακών Σπουδών, τό έπιστημονικόν έργο τής όποίας ήρχισε να λαμβάνεται σοβαρώς ύπ' όφιν και από τον Ξένον άχώρη έπιστημονικόν κόσμον. Θά άπαριθμήσωμεν ένταύθα τά περιεχόμενα του τόμου τούτου μετά συντόμου άναγραφής των κριωτέων ποιομάτων, διά να καταφανή ή συμβολή των έν αύτθ δημοσιουμένων εργασιών εις τήν έπιστημονικήν διαφώτισιν οικίλων θεμάτων σχετικών με τήν Κυπριακήν ιστορίαν, άρχαιολογίαν και λαογραφίαν.

Μετά τήν άναγραφήν τυπικών τινων πληροφοριών και τήν έκθεσιν των πεποχημένων του έτους 1950 υπό του Προέδρου τής Έταιρείας κ. Κ. Σπυριδάκι και τον λόγον του ίδιου επί τοις έγκαινίσις του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης Κύπρου τής Έταιρείας, (έκ του όποιου παρατίθενται και δύο τίναξες με διάφορα έκθέματα αύτου), άκολουθεί τό κριον μέρος, άρχόμενον άπ' τής μελέτης του κ. Κ. Σπυριδάκι « Συμβολή εις τήν μελέτην τής Πολιτείας Ζήνωνος του Κιτιώου ». Η μελέτη αύτη περιλαμβάνει τά εξής μέρη: α) Εισαγωγικά, εις τά όποια έκτίθενται γενικώτερον αί άπόψεις και ειδήσεις άναφερόμεναι εις τήν Πολιτείαν του Ζήνωνος. β) Τρόποις τής Πολιτείας του Ζήνωνος, εις ήν καθορίζεται άναλυτικώς ή βάση, ήν έθετε τής πολιτείας τον ό φιλόσοφος, συνιστάμένη πρωτίστως εις τήν άρετήν των πολιτών και τήν εις αυτήν όμόνοιαν τής πόλεως. γ) Η Πολιτεία των « σπουδαίων », ήτοι των πολιτών τής ιδεώδους πολιτείας του, τους όποιους θά άπεργάζεται τοιούτους ή άρετή και ή σοφία. δ) Η μορφή τής Πολιτείας του Ζήνωνος, ζήτημα έπίμαχον μεταξύ των σπουδαι-

τέρων έρευνητών τής (και δή του Κόρστ και του Τάρν), όπτινες άπελειρούντο να καθορίσουν ταύτην όμώμοιον κριώς εξ έξωτερικών ένδείξεων. Ο κ. Σπυριδάκις στηριζόμενος επί των έσωτερικών στοιχείων, των σωθέντων άποσπασμάτων του έργου του Ζήνωνος, καταλήγει εις τό συμπέρασμα, ότι ή ιδεώδης πολιτεία του Ζήνωνος είχε δημοκρατική μορφήν, επικρατούντων εις ταύτην των άρίστων κατά τήν άρετήν. ε) Εις τό μέρος τουτο άνεορίζονται άλλα τινά στοιχεία και άρχαί τής πολιτείας του Ζ., ως ή πεθαρμία, ή έννομία, ή παιδεία, ή θέσις τής γυναίκος κ.ά. στ.) Πολιτεία πόλεως ή κομποπόλεως; Τοϋτο είναι και τό σημαντικώτερον μέρος τής εργασίας. Αφού έν άρχή άνασχεμάζεται ή θεωρία του Τάρν περί συγγραφής και δευτέρας Πολιτείας υπό του φιλοσόφου, εισέρχεται εις τήν έρευναν του λαοκρητός τής Πολιτείας του Ζ., και συνάγει επί τή βάσει των έσωτερικών και πάλιν ένδείξεων ότι ο Ζήνων δέν είναι ο εισηγητής, ως συνήθως πιστεύεται, τής λεγομένης κομποπόλεως, ήτοι « μιας ένιαίας πόλεως δι' όλον τον κόσμον », άλλ' ότι άπλώς και τελείως θεωρητικώς « κώνεοϋετο πολιτείας διοικουμένας συμφώνως προς τους αύτους νόμους και τά αύτά δίκαια, τήν αύτην τάξιν και τον αυτον τρόπον του βίου, ώστε οι άνθρωποι να θεωρουνται άνήκοντες εις μίαν ένιαίαν πολιτείαν ». Το πόρισμα τουτο είναι σημαντικώτατον διά τήν ιστορίαν τής ελληνικής φιλοσοφίας και τελείως πρωτότυπον, έφ' όσον γνωρίζομεν, αφοι δέ μίαν παλαιωτάτην περί του Ζήνωνος παρεξήγησιν, ήτις άπεμάχοντε τουτον από τάς γενικάς γραμμάς τής καθόλου ελληνικής φιλοσοφίας και τον έθετε πλησιέστερον προς τάς εξ Άνατολής αντίληψεις. ζ) Εις τό μέρος τουτο δικαιολογούνται αί ταλαντεύσεις και αί πολιτικά αντίληψεις του Ζ. εκ των ιδεολογικών σημμάτων και των πολιτικών διαμαρτυριών τής εποχής του. Τέλος παρατίθενται με πλήρεις παραπομπάς τά σωζόμενα άποσπάσματα εκ τής Πολιτείας του Ζ. ή άλλα συναφή προς αύτην.

2. Η δευτέρα εργασία εις τον τόμον τουτον είναι ή υπό τον τίτλον Un Obituaire Chypriote του γνωστου Γάλλου μεσαιωνοδίκου καθηγητου Jean Darrozes. Πρόκειται περί καταγραφής και έκδόσεως των εις τήν ύαν χρονολογικών σημειώσεων επί του εις τήν Έθνικήν Βιβλιοθήκην των Παρισίων άποκειμένου κώδικος Parisinus graecus 1588, όστις άποτελεί Συναξάριον τής

Ἄγιον ἐχόντων κέντρα σεβασμῶν ἐν Κύπῳ. Ἡ παροῦσα ἐκδοσις τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγ. Μάρμαντος γίνεται κατ' ἀντιπαροβολὴν 6 διαφόρων χειρογράφων διαφορῶν ἰσοχῶν. Ἐκ τῶν διαφορῶν ὡς πρὸς τὰ περιεχόμενα τῶν χειρογράφων τούτων φαίνεται ὅτι, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Κληρίδης, εἰς τὰ διάφορα κέντρα λατρείας οἱ διάφοροι ἡμνογράφοι ἐλευθέρως συνέθετον ἕμους ἰδίως ἐμπνεύσεως, τοὺς ὁποίους περιελάμβανον εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου.

3. Κ. Χατζηγάτης, Σχέσεις τῆς Κύπρου πρὸς τὸ ἐν Νικαίᾳ Βυζαντινὸν Κράτος. Εἰς τὴν μετέτην ταύτην ὁ κ. Χατζηγάτης ἐπανεκδίδει πληρέστερον τὴν ὑπὸ τοῦ μ. Σπ. Λάμπρου τὸν πρῶτον ἐκδοθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ φράγγου βασιλέως τῆς Κύπρου Ἐρρίκου τοῦ Α' πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Ἰωάννην Βατάτζην, καθορίζει δὲ πιστικώτατα τὴν χρονολογίαν αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1240-1246, περίοδον ζωισμοῦ τῆς ὁδοῦ γνωστοῦ, διὰ τὴν ἐν Κύπῳ Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς Ἕλληνας Κυπρίους. Περατῆρόν ὁ κ. Χατζ. ἐξάγει σημαντικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς πολιτείας τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Νεοφύτου καὶ τῶν σχέσεων τῆς Κύπρου πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Βυζαντινὸν Κράτος, ἐξ ὧν καταφαίνεται ἡ ὑπαρξίς στενῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν ἔθνικων καὶ θρησκευτικῶν. Δυστυχῶς ὁ χώρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐκθῶμεν ἐκτενέστερον τὰ πορίσματα τῆς μελέτης ταύτης ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφερόντος τούτου θέματος.

4. Ἡ ἐπομένη σύντομος μελέτη τῶν Α. καὶ Ι. Στυλιανοῦ ἀποκαθιστᾷ ἐπὶ τὸ ὀρθότερον ὑπὸ τὸ φῶς νέων στοιχείων ἐπιγραφῆν ἐν τῷ ναφ. Ἁγ. Νικολάου τῆς Στέγης ἀναγνωσθεῖσαν ἐπ' αὐτῶν πλημμελῶς ἀρχικῶς.

5. Ἡ ἀκολουθοῦσα μελέτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγ. Μάρμαντος ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Κληρίδου, γνωστοῦ καὶ ἐκ τῆς ἐκδόσεως πολλῶν

ἄλλων ἀκολουθιῶν διαφορῶν Ἁγίου ἐχόντων κέντρα σεβασμῶν ἐν Κύπῳ. Ἡ παροῦσα ἐκδοσις τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγ. Μάρμαντος γίνεται κατ' ἀντιπαροβολὴν 6 διαφόρων χειρογράφων διαφορῶν ἰσοχῶν. Ἐκ τῶν διαφορῶν ὡς πρὸς τὰ περιεχόμενα τῶν χειρογράφων τούτων φαίνεται ὅτι, ὡς παρατηρεῖ ὁ κ. Κληρίδης, εἰς τὰ διάφορα κέντρα λατρείας οἱ διάφοροι ἡμνογράφοι ἐλευθέρως συνέθετον ἕμους ἰδίως ἐμπνεύσεως, τοὺς ὁποίους περιελάμβανον εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἁγίου.

6. Ἀκολουθεῖ ἑτέρα σύντομος μελέτη τῶν Α. καὶ Ι. Στυλιανοῦ περὶ τῆς ἐπωνυμίας τῆς Παναγίας τῆς Μονῆς Ἀσίου ὡς Παναγίας Φορητοῦρας, ἢ ἐπωνυμίαν οἱ συγγραφεῖς δέχονται προερχομένην ἐκ τοῦ φυτοῦ Φόροβιον (Ephorbium), ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον.

7. Ἡ τελευταία ἐργασία τοῦ κυρίου μέλους τοῦ παρόντος τόμου εἶναι ἡ τῶν Ἀγγλων κληρηγῶν Mitford καὶ Pliffe τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἀποστολῆς τῶν Ἀγγλικῶν Πανεπιστημίων, ἀναφερομένη εἰς τὰς ὑπὸ τὴν ἐπολιτεῖαν αὐτῶν γενομένας ἀνασκαφὰς τῆς Παλαιᾶς Πάφου. Περὶ αὐτῶν ἐπανειλημμένως ἐδημοσιεύθησαν περιληπτικαὶ ἀνακρινώσεις καὶ χαρακτηριστικὰ φωτογραφία εἰρημάτων εἰς τὸν περιοδικὸν ἰδία ἀγγλικὸν τύπον (ἡ τελευταία ἐν τῷ Illustr. London News, May 10, 1952). Παρ' ὅλον ὅτι αἱ γενομένα μὴ οὐδὲ ἀνασκαφαὶ ἔχουν εἰσέτι χαρακτηριστὰ δογματικὸν ἤθησαν δι' αὐτῶν εἰς φῶς ἀξιόλογα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ στοιχεία, διὰ τῶν ὁποίων διαφωτίζονται, μερικῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐνδιαφέροντα ἱστορικὰ προβλήματα. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς Ἀποστολῆς εἶναι, ὡς ἀναγράφεται, νὰ ἐρευνηθῆ ἡ Παλαιὰ Πάφος ὡς ἐν τῶν σπουδαιότερων κέντρων λατρείας εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ νὰ διαφωτισθοῦν αἱ σχέσεις τοῦ Αἰγαίου τοῦ κόμου μετὰ τὴν Ἀσίαν. Πολλὰ ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ συμπεράσματα τῶν ἀρχαιολόγων τούτων τὰ σχετικά μετὰ τὸν ποσοτικὸν τοῦ παρὰ τὰ Κοῦκλια κτήριον» καὶ τὰς ἱστορικὰς περιπετείας τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5. αἰῶνος π.Χ. Τὴν μελέτην συμπληρῶνουν διαφωτιστικοὶ πίνακες καὶ φωτογραφία διαφορῶν ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων.

Εἰς τὸ Β' τιμῆμα τοῦ τόμου τούτου δημοσιεύονται δύο ἀνακρινώσεις, ὧν ἡ πρώτη ὑπὸ τοῦ κ. Σπυριδάκη ἐπὶ τῆς «πολιτικῆς τοῦ Ὀνησίλου», τοῦ ὁποίου ἡ γνωστὴ ἐπανάστασις δὲν εἶχεν ἀπλῶς

ἀντιπερισχόν χαρακτηρισμό, ὡς διατείνονται ἐξουνητά τινας, ἀλλ' ἦτο ἐνέργεια εὐδυνάτου πολιτικοῦ του σχεδίου ἀποβλέποντος εἰς τὴν συνένοιση πασῶν τῶν ἐν Κύπῳ πόλεων πρὸς πλήρη ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, ὑπὸ πνεῦμα τελείως ἐλληνικὸν καὶ συμφωνὸν πρὸς τὰ αἰσθητάματα τῆς πλειονότητος τῶν Κυπρίων. Τὴν τοιαύτην, πολιτικὴν ἠκολούθησαν καὶ ἔπειτα ἐπὶ 150 περίπου ἔτη καὶ ἄλλοι ἠγεμόνες τῆς Κύπρου, ὧν γνωστότερος ὁ Εὐαγόρας ὁ Α'. Ἐτοὶ ὁ Ὀνήσιλος παρουσιάζεται ὡς ὁ πρῶτος μεγαλεπήβολος ἠγέτης τῶν Κυπρίων δικαίων τὴν αἴγλην, μεθ' ἧς ἡ ἱστορία καὶ ὁ θρόνος τὸν περιβάλλον.

Ἡ δευτέρα τῶν ἀνακρινώσεων τούτων ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Παπαχαράλαμπος ἀναφέρεται εἰς διάφορα ἔθιμα ταφῆς ἐν Κύπῳ παρουσιάζοντα σημαντικὰς ὁμοιότητας ἢ καὶ πλήρη ἀναλογίαν πρὸς τοιαῦτα ἀρχαῖα ἐλληνικὰ ἔθιμα. Γνωστοῦ ὄντος ὅτι αἱ λαογραφικαὶ ἐκδηλώσεις θεωροῦνται σήμερον ὡς ἰσχυρότατα τεκμήρια τῆς φυλετικῆς συγγενείας τῶν λαῶν, ἡ σημασία τῶν ἀναγραφόμενων παρατηρήσεων προκειμένων περὶ τοῦ ἔλλη. κυπριακοῦ λαοῦ εἶναι προφανῆς.

Εἰς τὸ προσηρημένον λαογραφικὸν παρόρημα δημοσιεύονται αἱ ἀκόλουθοι τρεῖς λαογραφικαὶ μελέται: α) Τοῦ κ. Κ. Χουσανθή «Ἐνα Κυπριακὸν Γιατροσόφι», ἀνάλογον πρὸς τὰ γνωστὰ λαϊκά χειρόγραφα ἐγγειοῖδια δημόδους ἰατρικῆς. β) Τοῦ κ. Α. Παναρέτου Κυπριακῆ Γεωργικῆ Λαογραφία, συλλογὴ διδακτικῶν παροιμιῶν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ἀναφερομένων εἰς τὰ ζῶα καὶ τὴν κτηνοτροφίαν ἐν γένει. γ) Τοῦ κ. Γ. Παπαχαράλαμπος, ἀνέκδοτον ποίημα περὶ τοῦ Σταυράκουλου, τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1765 ἀπαχρονισθέντος Φαναριώτου, ἐκ χειρογράφου προσεχομένου ἐκ Καζολετριάς. δ) Τοῦ κ. Γ. Κασσώτου, Δύο χειρόγραφα ἐκ τῆς Μονῆς Μαχαιρά, ὧν τὸ ἐν Ἰατροσόφιον, τὸ δ' ἔτερον Καλενδάριον, ἦτοι προγνωστικὸν τῶν μελλοντικῶν καιρικῶν συνθηρῶν κατὰ ἔτη καὶ ἄλλων εὐτυχιῶν ἢ ἀτυχιῶν γεγονότων, τὰ ποῖα θέλουν ἐπισυμβῆ εἰς τὸν πλανήτην μας.

Ἐκ τῆς ἐκτενοῦς πως ταύτης ἀναγραφῆς τῶν περιεχομένων τοῦ παρόντος τόμου ἐπιζόμεν, ὅτι καθίσταται καταφανῆς ἀπ' ἐνός μὲν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ του ἀξία, ἀπ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐργασία, τὴν ὁποίαν ἐπιτελεῖ εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν πεδίον ἡ Ἐταιρεία τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν.

Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τὸν περασμένον μῆνα ἐπισκέφθηκε γιὰ λίγες μέρες τὸ Νησί ὁ Βουλευτὴς Ἀθηνῶν λογοτέχνης καὶ πολιτευτὴς κ. Λ. Ἀκρίτας.

— Στις 6 Ἰουλίου ἀνοίξε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο ἡ Ἐκθεση Τέχνης τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰδρυμάτος τούτου με ἀξιόλογα ἐκθέματα ζωγραφικῆς καὶ χειροτεχνίας. Ἡ ἔκθεση ἔμεινε ἀνοικτὴ ὡς τις 13 Ἰουλίου.

— Στις 9 Ἰουλίου ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλὸς Κύπρου ἐτέλεσε φιλολογικὸν μνημόσυνον τῶν Κυπρίων Ἐθνομαρτύρων τοῦ 1821. Μετὰ εἰσαγωγικὴν ὁμιλίαν τοῦ Προέδρου κ. Κ. Σπυριδάκι, ὁ καθηγητὴς κ. Κ. Μυριανθόπουλος ἀνέπτυξε διὰ μακρὰν τὴν σημασίαν τῆς ἐπέτειου. Πρὶν ἀπὸ τὴν τελετὴν ὁ κ. Κ. Χατζιστεφάνου προσφώνησε καὶ ἔσπευε τὴν ἐν τῷ κήρῳ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς προτομῆν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριακοῦ.

— Παρελήθη ἀπὸ τὴν Δημοτικὴν Ἐπιτροπὴν Λεμεσοῦ ἡ προτομὴ τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ Βασίλη Μιχαηλίδη, τὴν ὁποίαν ἐφιλοτέλεσεν ὁ γλύπτης κ. Α. Σάχος. Ἡ προτομὴ θὰ στηθῆ προσεχῶς σὲ μιά ἀπὸ τις πλατείας τῆς πόλεως.

— Τὸν προσεχῆ μῆνα θὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Κύπρον καὶ μετὰ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν θὰ ὀργανώσῃ ἐκθεση τῶν ἔργων του στο «Φόρετ Παρκ Ὀτέλ» ὁ συνεργάτης μας Κύπριος λογοτέχνης καὶ ζωγράφος κ. Τάκης Φραγκοῦδης.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Κώστα Μεντάρη: Ἡ ἐλευθερία, τὸ πολυτιμότερον ἀγαθόν. Φιλοσοφικὴ μελέτη. Λεμεσός, 1952.

Γάκη Ἀνθήλη: Ὁ κύκλος τῶν τάφων, Ἀθήναι, 1952.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Τὰ «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», ὅπως ἔχει ἀπὸ ἐτῶν καθιερωθῆ, δὲν θὰ ἐκδοθῶν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου, θὰ κυκλοφορήσῃ ὅμως εἰς διπλοῦν τεῦχος τὴν 1ην προσεχούσης Ὀκτωβρίου.

Π ἄ ρ ι ν Λ ο ὐ κ α ρ η ν. Λάρνακα: Τὸ ποίημά σας «Μαγιώβόταν», ἐνὸς ἀκολουθεῖ τὴν ὀρθόδοξη στιχοιουργία, ἔχει ἀνωμαλίες στὴ σύνθεσιν τῶν στροφῶν καὶ τῆ ρίμα. Πάντως ἔχει ἀρκετὸ λυρισμὸ καὶ ἐμπνευστ.— Μ ἄ κ η ν Κ α λ ο ζ ῶ η ν. Λάρνακα: Καλὸ τὸ «Σπουδῆ». Τὸ ζημιώνει κάπως τὸ κνηγὶ τῆς ὁμοιοκαταληξίας. Θὰ δημοσιευθῆ.— Α γ γ. Π α ν τ α ζ ο π ο ὕ λ ο υ. Ἀθήνα: Τὸ «Πετάντας» καλὸ θὰ δημοσιευθῆ. Τὸ «Παιδιάστικο» δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν. Ἡ ἔρσητα συνδρομὴ γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ εἶναι μία λίρα.

Παρακαλοῦνται ὅσοι συνδρομητῆς δὲν ἐπλήρωσαν ἀκόμη τὴ συνδρομὴ τους τοῦ 1952 νὰ τὴν ἐμβάσουν με ταχυδρομικὴ ἐπιταγὴ ἢ γραμματόσημα, στὰ γραφεῖα τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» (Σανταροῦσα 5, Λεωκοσία), γιὰ τὸ περιοδικὸ ἀντιμετωπίζει μεγάλες οικονομικὰς δυσσχέσεις, καὶ μόνο μετὰ τὴ συναντίληψιν τῶν φίλων του θὰ μπορέσει νὰ ἀντεπεξέλθῃ.